

Biblioteca Centrală Universitară
București

COTA 3234
sublet

INVENTAR 344750

File rupte

A. Ulahuță

File rupte

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI SOCEC & Co., SOCIETATE ANONIMĂ

1909

Δ
3234

Biblioteca Centrală Universitară
Cota 3234 Dublet
Inventar 344750

B.C.U. Bucuresti

C344750

NOTE

I

Multe lucruri minunate a lăsat Dumnezeu pe lume, cu multe și neprețuite daruri a mai înzestrat pe om — nici unul însă nu se poate asemăna cu plina de taine și nemăsurata putere a gândirii. De toate parc'aș ajunge să mă satur cu vremea; numai de gândit, de voluptatea asta mai îmbătătoare de cât tot ce basmele orientale au putut născoci — în veci nu m'aș mai sătura. De bună seamă că harul acesta e o bucățică ruptă din atotputernicia Celui de sus — un crâmpeiaș mic, nezărit de mic, și-i mai tare decât tăria vânturilor, mai adânc decât adâncul mărilor.

E așa dulce să te gândești!... Ești aici, și ori unde vrei, — în clipa asta, și 'n orice timp. Ești singur în mulțime, și ești cu cine-ți place în singurătate.

Eată, am trecut de jumătatea vieții. Și cu ce sete mă reîntorc la începutul ei! A, copilăria mea a fost tristă, așa de tristă, că n'aș vrea s'o mai trăiesc aievea; dar mi-e nespus de drag s'o cuget. Depărtarea dă farmec suferinților prin cari am trecut, și când mă uit în urmă, la mine — îmi par eroul unui poem frumos.

La țară, într'un cătun sărac, pe valea Similii, — cu fața la drum, o casă veche acoperită cu trestie: o săliță între două odăi podite cu scânduri de stejar, în fund un eatac c'o ferestruce ce dă în livadă, pereții și bagdadiile albe, prispa lipită cu lut, ograda largă, din sus de poartă heiurile gospodăriei, de jur împrejur gard de nuele încununat cu mărăcini, iar dincolo de gard, în toate părțile, dealuri rotunde, cu dumbrăvi pe coamă, cu holde 'nvârstate pe dulcea răvărsare a coastelor până'n șiragul de sălcii de pe malul gârlei, — acolo-i toată copilăria mea, sărmana mea copilărie!

Plăpând, bolnăvicios de mic, suferind într'una de friguri și de dureri de cap, stam zile 'ntregi la fereastră, înfășurat într'un șal, și mă uitam cu dor la ceilalți copii cum alergau și se zbănțuiau pe afară, spulberând colbul de pe drum, sănătoși, vioi, îmbătați de libertate. Râsetele lor zgomotoase, fermecătoarea gălăgie a jocurilor lor, umbra și

freamătul copacilor, mugetul depărtat al vitelor, ciripitul vrăbiilor și razele soarelui veniau la mine ca dintr'o altă lume—o lume veselă și fericită, în care mie nu mi-era dat să trăesc.

Vara numai, în zilele frumoase și calde de pe la mijlocul verii, când mă simțiam mai bineșor, îmi așternea mama o saltea pe prispă, sub strășina lată din fața casei. Acolo mă văd adesea culcat, cu mâinile pe piept, cu ochii pe jumătate închiși—copil pe jumătate mort. Deasupra mea, lipit de grindă, un cuib de rândunică și 'n margine înghesuți unul într'altul, doi puișori în tulee, cu cașul la gură, clipesc din ochi, somnoroși, — ș'o dată tresar când vine rândunica, lacomi și speriați își întind spre ea pliscurile mari-căscate, și piue, și tremură din aripioare... ce foame li-i sărăcuții de ei!

Incet—parc'ar vrea să m'adoarmă—așa de încet și de dulce se elatină pe părete umbra teiului de lângă scară. Din când în când aud cumpăna dela fântână scârțâind, un chiot lung în depărtare, un lătrat de câine, un plesnet de biciu, și toate răsună așa frumos în aerul cald și limpede al zilei, că, fără să 'nțeleg de ce, îmi vin lăcrimile în ochi, și plâng. Un călăreț trece 'n galop. Ascult cum sună copitele calului pe drumul uscat. Aș vrea să văd, să-mi umplu sufletul de mișcarea și

de priveliștile ce mă 'nconjoară, dar sunt așa de slab, — mă'njunghie prin coaste, și am parc'o greutate pe piept, mă dor vinele gâtului, și nu pot nici capul să mi-l întorc. Imi curg lăcrimile pe obraz și simt în gură gustul lor sărat.

Mă gândesc la moarte, nu cu frică, nici cu părere de rău pentru mine. Eu m'am deprins, în multele mele nopți de friguri și de nesomn, cu ideea că azi mâine trebuie să mă sfârșesc... să adorm și să nu mă mai deștept. Eu știu, știu că mă duc. Dar mi-e milă de mama, că ea nu știe, ș'o văd cum se luptă cu moartea mea, fără s'o bănuiască. Biata mama, ce mult mă iubește, și cât suferă, numai din pricina mea.

Eată, o aud viind — mai mult o simt decât o aud, așa de 'ncet pășește. S'apropie; cum cată la mine, cum îmi surăde de cald, parcă-mi vin raze de soare de pe fața ei palidă, din ochii ei mari, de o nespūsă blândeță și bunătate 'n privire. De nu m'ar cunoaște c'am plâns!...

Ingenuche la căpătâiul meu și 'mi pune mâna pe frunte. Mi-alină orice durere când vine lângă mine, și ce dulce mi-e să-i simt palma răcoroasă lunecând încet pe fruntea mea înfierbântată.

— Vrei tu o lecuță de supă, numai o lingură...

— Nu, mamă dragă, nu pot, zău nu pot.

Dar caut să m'arăt voios — încerc să-i surâd, cu buzele mele uscate ce-mi scârție pe dinți.

Pricep după glas și după ochi c'a plâns și ea... Mi se pare mie c'amândoi ni-ascundem aceleași gânduri, ș'aceleași temeri, ș'aceleași lăcrimi.

II

La nouă ani primele zile de sănătate. O, nepusa fericire de a fi sănătos, de a te putea bucura de aer, de soare, de flori, de toate încântătoarele frumuseți ale naturei! Ca un câine scăpat din lanț alerg, mă tăvălesc prin iarbă, hoinăresc, cât îi ziua de mare, pe dealuri, pe dragile mele dealuri, ce atâta timp au fost ispititoare vedeenii, fantasticele tablouri ale ochilor mei aprinși de friguri.

Ciudat! Eram așa de sigur c'am s'ajung la cer, când m'oiu urca în zarea Păltinișului. Vezi, cum mă 'nșelam! E dincolo, pe cealaltă culme de deal, sprijinită marginea frumoasei bolți albastre. Stau puțin la chibzuri, mă uit înapoi spre casă, apoi la soare, și-mi zic hotărît: tot făcui eu drumu pân'aici, hai ș'oi vedea odată de aproape cum se împreună cerul cu pământul. Ș'o iau repegior pe curături, mă las singurel în valea pustie, largă, luminoasă, cu totul nouă pentru mine, trec un

pârâiaș, și iar încep să urc; sus, înainte, văd o pădure, și nu pricep de unde-a răsărit. În urma mea soarele se lasă tot mai jos, valea se răcorește, o liniște ca de vis mă împresoară, nu zăresc o pasăre zburând. Acum bag eu de seamă ce neclintire-i în aer, și ce tăcere, și cât de singur mă aflu în toată întinderea asta de locuri neumbate... or fi vrăjite, o fi tărâmul zmeilor, sau al zânelor... poate-i un mare păcat ce fac eu, poate nu-i iertat să calce picior de om pe-aici. Încep să pășesc mai încet, din când în când mă opresc, ascult, aud cum îmi bate sângele în urechi, mă uit cu inima 'ngrijată la pădure, cuget la mama ei cât îi de rea... pentru copii mai ales. Dar cum să intru eu în întunericul acesta de codru! Ia!.. Un zgomot de vreascuri rupte, un foșnet în frunzișul din apropiere, și înlemnesc pe loc... În fața mea stă un moșneag c'o traistă 'n spate. Se uită și el mirat la mine ca la o arătare. Mă 'ntreabă apoi blând:

— Da ce cauți pe-aicea singur?

Dau să răspund, și nu pot scoate-o vorbă, și nici să țip nu pot, și nici să fac un pas. Ș'odată mă podidește plânsul, și plâng cu lăcrimi mari, tremurând ca varga. S'apropie bătrânul și mă mângâie cu vorbe bune, pe cari eu de-abia le aud, așa ca printr'o vijelie.

— Nu-ți fie frică, dragu moșului. Ce, nu mă cunoști pe mine? Eu sunt Gavrilă Păduraru. Hai, că la d-voastră veniam, cu traista asta de bureți... Acuși suntem acasă...

În fața noastră soarele apune, valea se umple de umbră. Pe drum mă descoase bătrânul, și-i spun cum am vrut să văd dealul unde s'ajunge cerul cu pământul și locul de unde răsare soarele.

— Apoi, îi tare departe, zice moșul zâmbind și clătinând din cap, și puteai să umbli mată mult și bine, ani întregi puteai să te duci așa, și nu mai ajungeai acolo, că de ce mergi, de ce se depărtează. Te amăgește... ai crede că-i colea, — da-i numai așa o părere...

Cum mă 'ntristau vorbele bătrânului!

Am intrat în sat pe la aprinsul lumânărilor. Toți acasă erau îngrijați. Mama pusese să mă caute prin fântâni. Alerga tulburată de colo-colo, întrebând, frângându-și mâinile și rostiud vorbe fără șir. Când m'a văzut a început să plângă de bucurie. Și ce frumos m'a dojenit, și cum mă săruta și mă strângea de duios la pieptul ei, parcă-i eră teamă să nu vie cineva să mă ia. Cădeam de oboseală. Am adormit în brațele ei. Și toată noaptea am visat numai prăpăstii și coclauri. Ră-

tăciam parcă singur prin locuri necunoscute, și mi-era tare frică să nu mă 'ntâlnesc cu „mama pădurii“.

III

Mă 'ntore de pe dealuri, desculț, zgărieat, prăfuit, — dar țațoș, pășind soldățește, în tactul zorit de foame al unui marș pe care mi-l trâmbițez singur, suflând cât ce pot în mâna-mi stângă adusă la gură în formă de cornet, — în dreapta-mi port arma, un băț de corn lustruit, cu care mă cred grozav. Sunt fericit, cât nu mă 'ncepe lumea: am descoperit într'un fag bătrân un cuib de turturică. Nu mai pot de nerăbdare să spui acasă bucuria asta nouă.

— Mamă . . .

Și eatămă-s înmărmurit în prag. Și stau așa, mut, sastisit, cu ochii boldiți: din fundul odăii vine 'nspre mine râzând un domn înalt, brun, cu barbișon, — barbișonul, mai ales, face o puternică impresie asupra mea, pentrucă n'am mai văzut pân' acum decât la capre felul acesta de barbă. Mama 'n picioare, de lângă fereastră mă învâluie într'o căutătură de mângâiere nespuse de dulce și râde și ea.

— Uite la el, cum a rămas! Ce, nu-l cunoști?... Frate-tău Costachi.

— De unde să-și mai aduc' amintē!... Eră mititel, o mână de om, și bolnav, sărăcuțu, și sunt cinci ani de-atunci... Da ce umbli tu așa, ca un puiu de bodaproști?

Eu, la întrebarea asta îmi întunec, fără să vreau, căutătura, și, cu mania mea de a mă observă până și 'n momentele cele mai ridicule și mai umilitoare, simt, că mi s'a lungit botul din cale-afară, și-mi întore fața spre părete, ca să nu mă vad' așa urît. „Hei, bădiță Costachi, zic eu în gândul meu, dacă mă iai așa, nu-mi scoți tu vorbuliță din gură, să mă pici cu lumânarea“.

Răspunde mama pentru mine. Inima ei bună și delicată înțelege numai decât ce-i în sufletul meu.

— Așa s'a deprins, să se poarte desculț. Eu, drept să spun, mă bucur de asta, c'atâta ce aleargă — ciobote de fier să-i fac și tot le-ar veni de hac. Pe urmă-i și mai sănătos așa. Lui îi trebuie mișcare multă, aer mult.

Mă ia el apoi frate-meu deoparte — binișor, mă saltă și m'asează pe genuchiul lui — cu fața spre lumină, și-mi cată blând în ochi și-mi vorbește cu multă dragoste, țiindu-mi stânga drept spătar, cu dreapta netezindu-mi părul. Și vine și mama să stea lângă noi, mă soarbe cu privirea, își lipește obrazul de obrazul meu, — ș'atâta mă

laudă, că foarte mă rușinez, și mă doare 'n suflet că nu sânt așa cum spune mămuca. Oftez din adânc auzind-o, și-mi iau strașnică hotărîre 'n mine, ca astfel să mă port de azi înainte, încât laudele ei să fie vorbe adevărate.

— Da cu școala cum stăm mă rog? întrebă bădița Costachi, ca și cum ar fi 'nțeles ce gândesc eu.

— Apoi cu școala, răspunde mama oftând, dela toamn'om vedeà ce-om face, că pân' acu, dă, de-abia ne'nfiripărăm.

— Cum? Băiat de nouă ani, și nici măcar să citească nu știe?... Asta-i rușine, mare rușine.

— Eu zic bodaprosti lui Dumnezeu că-l văd în picioare. Cât am tras cu boala lui — numai inima mea știe.

Și seara 'mi spune bădița, când mă duc să mă culc: „Să știi că de mâine începem la abecedar“.

Curios mi se pare, — nu mă pot deprinde cu gândul că domnul acesta mi-e frate. Imi vorbia mama de el, îmi vorbia adesea de un frate care-i în oaste la București, dar Bucureștii pentru mine intra în domeniul basmelor, în orice caz erà ceva așa de departe de pământ, că niciodată nu mi-am închipuit că s'ar mai puteà întoarce cineva de acolo.

Și nici măcar n'am căutat vr'odată să-mi alcătuesc în minte, pe dibuitele, figura lui bădița Costachi. Așa, mi-a mai vorbit mie mama și de un alt frate, Gheorghieș, care s'a înecat în iazul dela Pătrășcani. Erà băiat mărișor, de vreo paisprezece ani, bălan la chip, și foarte deștept. Ș'a plecat singurel într'o zi, fără să-i bage de seamă cineva din casă, și când a ajuns la iaz — ceasul cel rău se vede — s'a desbrăcat ș'a intrat să se scalde, ș'a scăpătat într'o bulboacă, — l'a aruncat apa odat' afară, și, văzând pe Neculai Moraru c'aleargă spre el, cic'ar fi strigat tare: „Scapă-mă, bade Neculai, mai iute, mai...“ Și iar s'a dat afund, și iar a eșit sbătându-se cu moartea; dar până să se desbrace Neculai, cu lăcomie l'a tras apa de istov pe bietul copil, și dus a fost. Pe la toacă treceau niște țigani pe drum. Mama ședea pe prispă și cosia. Deodată aude pe unul zicând: „Eacă de-aice-i băiatul care s'a 'necat“. Ea scapă lucrul din mână, ș'aleargă după ei, și 'ntreabă îngrozită. „Ce spuneți voi? Ce băiat s'a înecat?“ Și 'n vreme ce țigani se tot codiau cum să-i spue, eată că sosește din sus și badea Neculai, plângând, cu capul gol, cu hăinuțile lui Gheorghieș în brațe. Tata nu erà acasă. — Biata mămuca!... Trei zile s'a bocit umblând aiurită pe mal, strigându-și într'una odorul pe nume. Oamenii răscoliau iazul

cu prăjini și cu năvoade. De abia a treia zi pe seară l'au putut scoate...

În tăcerea nopții, îmi trag plapoma peste cap, și 'mi petrec toate astea prin minte, ca și cum le-ași fi văzut aevea. Atât mă gândesc, ș'atâta s'amestecă în închipuirea mea cele posibile cu cele imposibile, încât m'aștept ca 'ntr'o zi să văd că se deschide ușa deodată și intră râzând un băiat bălan, cu ochii mari și isteți, ș'aud pe mama zicându-mi:

— Ce nu-l cunoști?... Frate-tău Gheorghieș.

LA BORZEȘTI

Pe malul drept al Trotușului, puțin mai în sus de halta Radiana, s'așterne un șes larg, întins ca o apă, în mareața îngrădire a dealurilor ce-și încovoae pe cer spinările descoperite. De jur împrejur sate și livezi îmbracă poalele măgurilor. În fund spre miază-noapte, dincolo de bâtea rotundă a Caraclăului, închid zarea codrii întunecați ai Berzunțului. Aici, în fața acestui neteziș frumos, deschis ca un câmp de alergare, pe coasta ușor lăsată a colnicului dinspre apus, își presară câteva căsuțe albe și rari satul Borzești. Șoseaua ce duce în munți spre trecătoarea dela Palanca, ținește pe lângă sat poalele colnicului. În marginea drumului e un ratiș vechiu, de pe vremea căpităniilor de poștă. Ceva mai sus, în dreapta, se 'nalță, pe fruntea unui tăpșan, biserica satului, zidită la anul 1493 de Ștefan cel Mare „întru rugă sie-și și întru pomenirea sânt-răposaților moși și părinți“, cum spune pisania dela intrare.

Biserica e sprijinită în față de două întărituri de piatră, ce se înalță ca două aripi mari din temelie până 'n strașină. In spate alt meterez îi sprijine altarul. Pe din-afară tencuiala e căzută, zidurile sunt de bolovani necioplți, numai pe sub ferestre se vede mai eșit un brâu de piatră tăiată regulat și pe deasupra ferestrelor un alt brâu de cărămizi smălțuite. O grijă mai deosebită s'a fost pus în cioplirea pietrei la intrare și la cele patru ferestre mai mari lucrate în stil gotic. In colo biserica e simplă, fără ciubucării, fără încărcături, păstrând parcă în severitatea zidurilor ei înalte și în liniile ei proporționate ceva din sufletul drept și mândru fără deșărtăciune al ctitorului ei. In lăuntru păreții sunt albi, pe unele-locuri crăpați de cutremure, tinda e despărțită printr'un zid gros, în care e tăiată o deschizătură îngustă și scundă ca și la intrarea de afară, voind astfel să ne arate că, în casa Domnului, trebuie să intrăm cu fruntea plecată; în fund catapiteazma, lucrată cu măestrie, își răsfireă până 'n tavanul altarului iconițele ei prinse în ghirlande de sculpturi. In toate e un aer de vechime sfântă, o tăcere care te duce cu sutele de ani în urmă, e sufletul acela misterios al lucrurilor cari au trăit mult, ș'au văzut multe. Poate că aici, în fața acestui altar, în locul în care te găsești tu acum,

a stat îngenunchi și s'a rugat, pentru mântuirea și înălțarea neamului tău, Acela care n'a cunoscut odihnă în cei patruzeci și șapte de ani de domnie, ani lungi și grei încărcăți de mari griji și de mari primejdii pentru scumpa lui Moldovă. Și iată că te umple evlavia vremilor acelora de vifor cumplit și de neasemănată vitejie. Te duci cu gândul, ca 'ntr'o poveste, în taina care învăluie copilăria lui Ștefan.

Aici în valea asta liniștită și frumoasă toate-ți vorbesc de el. Legendele, „podul“, „fântâna“, „crucea de piatră“, numele satelor, hrisoavele răzeșilor, toate păstrează amintiri scumpe din zilele lui Ștefan. Te uiți împrejur și te 'ntrebi: Unde-o fi fost oare casa în care s'a născut, — cuibul ascuns din care s'a ridicat, așa ca dintr'o minune dumnezească, vulturul Moldovei? Sutele de ani au șters urmele așezărilor de atunci. Dar măgurile acestea îl știu, l'au fost văzut în pârgul vieții, strălucitor de sănătate, alergând pe șes și jucându-se de-a războiul cu băeții din sat. În ochii lui albaștri și cumiți, s'au oglindit bogățiile și mândrețele cuprinsului acestuia: lunca plină de flori, livezile 'nșirate pe coline, șerpuirile Trotușului, dealurile verzi înecate de soare, toate acestea au trezit în inima lui de copil sfânt dragostea de țară și dorul de vitejie. A crescut mare, s'a făcut

voinic copilul din Borzești, și cu sabia și-a deschis loc în lume. Pentru norocul neamului acestuia, Dumnezeu a pus pe fruntea lui tânără coroana Moldovei. Cumplite învăluiri s'au abătut de pretutindeni asupra țării lui, ci el cu toate a știut să lupte; și nu numai pentru apărarea Moldovei lui, dar pentru mântuirea întregii creștinătăți, strajă neadormit'a stat, cu inima, cu mintea și cu brațul, împotriva celei mai puternice și mai îngrozitoare împărății de pe vremea aceea. Târziu, după un lung șir de lupte și de biruinți împotriva mulților lui dușmani, ce din toate părțile se năpustiau să-i strice țara, își aduse aminte cu drag de casa în care s'a născut, de locurile frumoase în cari și-a petrecut copilăria și, folosindu-se de un răstimp de liniște, se răpezi din cetatea lui dela Suceava, și ridică aici pe locul părintesc, biserica aceasta, împărți pământuri la ostașii cari s'au ales vrednici în războaie, dură pod de piatră peste Gârbovana și întemeiă de partea cealaltă a Trotușului un sat nou căruia, în amintirea vitejilor din Vrancea, îi puse numele Vranceii.

Patru veacuri și mai bine au trecut de atunci. În vremea asta au scăpătat multe din neamurile trufașe cu care s'a războit, mulți din semeții Crai, ce cu vrăjmășie au căutat pieirea lui și a

țării aceștia, nu și-ar mai găsi azi hotarele pe harta lumii. Iar neamul tău, întărit de tine, astat în picioare, și în țara ta, mărite Ștefan, în țara noastră liberă și mândră, se cântă azi pe toate văile, și deapurarea se va cânta, gloria numelui tău sfânt.

- 344.750 -

CITITORII

Se plâng unii scriitori că „înalta noastră aristocrație“ nu citește literatură românească. Alții, mai întreprinzători, au făcut încercări serioase să introducă, măcar așa de gustare, câte o poezie, câte o nuvelă de ale noastre în „lumea bună“, cum se zice, dar nu s'a prins. Și lucrul nu e de mirare, și nici de supărare nu-i. Acelor, pe cari creșterea și mediul în care au trăit i-au înstrăinat de țară și de neam, o poezie românească — oricât ar fi de frumoasă — e natural să nu li spue nimic, să nu li deștepte nici o amintire, să nu producă nici o tresărire în sufletul lor. Pentru ei o glumă de cafenea, un calambur auzit pe bulevardele Parisului, un cântec dela Chat noir, vor avea în totdeauna cu mult mai adânc înțeles, și farmec, și putere de evocare, decât cea mai aleasă bucată din literatura românească. Și nu-s de loc de învinovățit.

Ca să poți înțelege și gusta o producere lite-

rară, trebuie s'o fi trăit și tu într-o câtva, să ai în sufletul tău o pregătire, un fir de legare, trebuie să ai în tine ceva care să vibreze la glasul poetului; altfel te uiți la el nedumerit, ca la un om care-ți vorbește o limbă necunoscută. Și tocmai așa stau lucrurile cu „aristocrația“ noastră. Pentru ea literatura românească nici nu există. Duiioasele și genialele cântece ale poporului nostru, fermecătoarea doină strămoșească, ar răsună ca o țurluitură stridentă și barbară sub scelipirea policandrelor și în parfumată atmosferă a saloanelor unde toate sunt de „chic“, și unde niciodată nu s'a vorbit românește. Și apoi, sunt așa de ocupați oamenii aceștia, viața lor e așa de plină... că n'au vreme să facă nimic. Așa că oricât s'ar întinde gustul de citit românește, pe dânșii nu-i va cuceri niciodată. Deci, dela această așa numită „*elită socială*“ literatura noastră, cea demnă și cinstită, n'are ce așteptă, și nici nu-i frumos să-și îndrepte cu jind privirile într'acolo.

În Transilvania s'ar citi mult. Sunt și mai luminați și mai entuziaști frații noștri de peste munți; dar cărțile și revistele noastre sunt scumpe, și străbat cam anevoe, tocmai acolo unde ar fi mai cu drag citite. Despre Basarabia nici nu mai e de vorbit. Un singur exemplar din poeziile lui

Eminescu a trecut peste Prut, pitit în corsetul unei domnișoare; câtevă familii l-au copiat, și-l citesc pe ascuns, și din ce în ce mai greu îl înțeleg. Bucovinenii ne citesc puțin, Macedonenii de loc.

Aici dar, până una-alta, aici, pe liberul pământ al țării, ni-i toată nădejdea. Suntem șase milioane de Români. Din acest număr, „Universul“ — el cel dintâi, și singurul până acum — a izbutit să cucerească unul la sută, iar literatura, pe seama ei, jumătate la mie. *Trei mii de cititori*, — eată maximul de... consumație, pe care se poate bizui astăzi un bun și norocos producător de literatură.

Vi se pare puțin? — E colosal de mult în comparație cu ce erà, nu mai departe, acum douăzeci de ani. Iar pe când își publicà Alexandri primele poezii, cuvântul „editor“ nici nu erà introdus în limba noastră.

Astăzi o carte bine scrisă (roman, poezii, nuvele) se poate desface, într'un an, în trei mii de exemplare. Din acestea, două mii se petrec în București, și numai o mie în tot restul țării. Cei mai însetați și mai statornici cititori sunt studenții: mulți își dau bucașica dela gură pentr'o carte nouă, pentr'o revistă. În general funcționarii citesc foarte puțin. Afară, vieața e mai liniș-

tită, și oamenii ar citi, bieții, cu dragă inimă câte ceva; dar jocul de cărți e o patimă teribilă în orașele noastre de provincie. Bărbați, femei, copii, toți „bat cozul“ de dimineată până seara, și de seara până dimineată.

Dar sânt semne de un viitor mai bun. De câțiva ani școlile ni dau un contingent de cititori din ce în ce mai puternic, și ca număr și ca inteligență. Se fac, pe ici pe colo, societăți de domnișoare, cari se întrunesc, citesc, discută tot ce se produce mai de seamă în literatura noastră.

Cu vremea, aceste bune exemple se vor înmulți. În toate părțile țării se va ridica încetul cu încetul un public luminat, la a cărui chemare și bine făcătoare dragoste să poată un scriitor de talent străbate mai lesne și mai din vreme. Atunci și arta va fi mai robustă, mai fertilă și mai nobilă în manifestările ei; — iar ciupercile vor găsi mai puțin gunoiu pe care să poată crește.

IMPACIENȚII

Ce de „documente sufletești“ se primesc la redacția unei reviste! S'ar putea face un studiu amănunțit asupra chipului cum, la diferite naturi, se declară primele simptome... de friguri literare. Sunt oameni cari, la boală, sufăr și rabdă 'n tăcere, — sunt alții, bicisnici și prăpăstioși, cari pentr'un lucru de nimic gem și se vaită cât le ia gura, — unii sunt supărăcioși, se'nfurie, ocărăsc, și nu vor să ia nici o doctorie, li se năzare că toată lumea conspiră în contra lor... Deosebiri de astea am observat și la numeroșii noștri „începători“ cari ne trimet versuri la „Vieța“. Unii suportă cu rezemnare greutatea *debutului*; încercările lor sunt însoțite în totdeauna de aceeași rugămintă blândă, discretă, aproape duioasă; poți să le arunci la coș fără nici o grijă... autorul îți va trimete mereu: e băiat cuminte, și nu se supără. Sunt alții însă, impacienți, cari nu pot să rabde decât... pân la două respingeri. La în-

ceput se prezintă și aceștia, modești, blânzi, sfiicioși, puindu-și toată încrederea în „competenta d-tale judecată“, în „verdictul d-tale suveran“, — a doua oară, sunt ceva mai concisi, puțină răceală se întrevede în scrisoarea lor... și, dacă nici de astădată nu publici „anexatele versuri“, apoi în a treia scrisoare vei vedea că „n'ai avut de-a face cu unul din acei începători timizi, cari nu știu să-și dea seamă de *adevărata lor valoare!*“

Iată trei scrisori, cari ne arată cum poate să se prefacă sufletul unui *impacient*, după două respingeri neașteptate.

Stimabile Domnule Redactor,

Nu știu ce mă atrage către D-voastră, deși nu vă cunosc personal, dar v'am citit cu admirație și mi-am format ferma convingere că trebuie să fiți un om bun, de aceea îndrăznesc să vă trimet alăturata poezie, care poate nu îndeplinește toate regulile poetice, dar vă jur pe tot ce am mai scump că este sinceră, că este o bucată din inima mea ruptă. Citiți-o vă rog și hotărâți în înalta D-voastră judecată, dacă merită să vadă lumina zilei, sau să nu mai încerc a scrie. Aș fi foarte fericit și m'ar încuraja foarte mult dacă ați binevoii să-i acordați un locușor în prețioasa D-voastră revistă. În tot cazul răspunsul D-voastră, pe care sper a'l vedea la corespondența No. viitor, va fi pentru mine un verdict definitiv.

*Al D-voastră
sincer admirator*

Buzău, 15 Ianuar 1894.

G. I. N...

Pun aci, ca mostră, două strofe din poezia d-lui G. I. N.:

„De ce atâta crudă nepăsare,
Mi-arăți de când te-am întâlnit — iubit-o?
De ce dar astă nedreaptă condamnare,
Ce — ah! de mult — tu mi-ai ursit-o?

Ori poate că gându-ți mă crede
Că sunt nedemn de-a ta dulce iubire...
Chiar poate un falș în mine vede...
Minciuni — în cântul tristei mele lire!...

Și tot așa nouăsprezece strofe. I-am răspuns autorului că „nu merge...“ Peste câteva zile ne scrie:

Domnule Redactor,

Am citit cu destulă părere de rău răspunsul D-voastră nu tocmai deslușit. Vă mai trimet o poezie pe care o supun aprecierii D-voastră, cum veți crede — de astădată însă vă rog să-mi răspundeți categoric dacă să mai încerc pe viitor asemenea gen sau să nu mai scriu.

Al D-voastră cu stimă

Buzău, 23 Ianuar 1894.

G. I. N.

De astă dată poezia avea strofe mai puține, dar în schimb versurile erau ceva mai lungi. Poe-

zia era intitulată „Te-ai dus“, scrisă cu niște slove gotice de toată frumusețea, și se 'ncepea așa:

„Ca o privighetoare plăcută, curată și frumoasă,
Așa te-ai dus cu vocea-ți armonioasă!...“

I-am răspuns: „Nu mai încercați“. Peste o săptămână am primit dela autor următoarea epistolă plină de demnitate:

Domnul meu,

Am citit răspunsul D-voastră arbitrar și despotic și tot ce-mi pare rău e că iluziile pe cari mi le făcusem despre D-voastră au fost false. Aflați că eu nu sunt un începător care habar n'are de ce poate și pe care să-l descurajeze și să-l abată din cale cel dintâi venit și invidios. D-voastră vă imaginați că dacă din cine știe ce întâmplare ați ajuns în capul unei biete reviste, apoi e de ajuns ca să loviți în talentele care nu-și fac reclama, și cari lucrează cu modestie și sârguință la progresul literaturii, iar nu ca alții cari dacă au scris o carte, două, ered că nu se mai găsesc scriitori cari să-i întrecă. Știu că v'ar plăcea să vă urmez sfatul și să nu mai scriu, dar aflați că nu sunt un copil cum ați crezut poate, și știu ce pot și n'am nevoie de sfaturile nimărui, voiu lucra înainte cu zelul și sinceritatea cu care am lucrat și până acum, voiu compune înainte și fiți siguri că nu veți mai primi niciun vers dela mine. Scuzati că v'am răpit cu această scrisoare câteva momente din timpul D-voastră, care e atât de prețios!

*Al D-voastră
după considerație*

G. I. N.

Genus irritabile vatum! . . .

Un alt tip, mai puțin interesant, este al „începătorului diplomat“. Acesta își prepară în totdeauna terenul printr'o scrisoare iscusită, în care te asigură că la alte reviste e rugat să colaboreze, dar că nici una nu corespunde în totul „gustului și aspirațiilor lui literare“, și numai revista d-tale este singura care etc. . . . , drept aceea te roagă să-l abonezi, și să-i trimiți colecția dela primul număr: costul abonamentului ți-l va trimete, negreșit, cu „prima ocazie“; de o camdată însă îți trimete ceva versuri, pe cari, dacă nu le găsești „demne de publicat“, poți fi sigur că nu te mai întâlnești cu „prima ocazie“ câte zile'i aveă.

Cel puțin ăștia nu te ocărăse.

MOȘTENITORII...

S'au făcut, și se pot încă face, averi mari în buna noastră țară. Dărnicia pământului, uimitoarea tărie a țăranului nostru, harnic și răbdător ca o cămilă, și mai ales *firea blândă*, ospitalieră și pururea încrezătoare a românului, au pus și pun încă la îndămâna oricui, străin ori pământean, mijloace de îmbogățire, adesea repezi și ușoare, necinstite uneori, întotdeauna sigure. Câți n'au pornit din depărtări, pe jos, cu tăgârța la spinare, ș'au căleat flămânzi, goi și smeriți pe acest pământ al făgăduinței, ș'au dat aici de bine și de belșug, și s'au așternut oamenii pe treabă, au muncit ș'au pus de-o parte, ban peste ban, și 'n zece, în douăzeci de ani, au întemeiat stări, să-și procopsească urmașii până 'ntr'al noulea neam. — „Norocul lor!“, zice românul. El nu cârtește, nici nu cată cu ochi răi la milioanele lor. De ce să cârtească? La urma urmei îmbogățirii aceștia au trebuit să fie „oameni cu socoteală“, și muncitori, și strânși la mână. De câte plăceri

nu s'au lipsit ei, în aspra lor carieră de adunători de aur, prin câte griji și umilinți n'au trecut, și cât n'au răbdat, bieții, ca să poată spune într'ozii feciorilor: „Iată, dragi copii, ale voastre sunt toate bunurile astea. Pentru voi ne-am trudit și am strâns. Robi și salahori am fost, pentru ca voi să fiți stăpâni și să trăiți în cinste și 'n huzur. Intunecată și grea a fost calea noastră până aci — ușoară și plină de lumină e a voastră de-aci 'nainte“.

Și ce fac domnișorii aceștia, cari se pomenesec bogăți, fără să-și fi dat cea mai mică osteneală pentru aceasta?

Avem tot dreptul să ne întrebăm, să ne interesăm de ei. Averile lor, marile lor averi, aparțin și țării în care s'au agonisit.

În Anglia, în Germania, în Franța, tinerii cari moștenesc bogății întemeiază industrii mari, întreprind explorări științifice, se pun în fruntea instituțiilor de binefacere, devin elemente puternice de muncă, de propășire și de glorie pentru țara și neamul lor. Palatele neperitoare, bisericile monumentale și toată strălucirea artistică a unei țări nu se datoresc decât apropierii fericite ce s'a putut realiza între talentele de pe vremi și generoasele ei averi.

La noi marile moșteniri sunt în deobște un izvor de nenorociri. S'ar părea că-s blestamate unele averi, așa se părăduesc și ele, și casele prin cari

trec, și cinstea familiei care le-a agonisit. Junele nostru moștenitor, care a avut deja de pe când eră în liceu micile lui daraveri pe la cabinetul judecătorului de instrucție pentru niște poliți cu iscălituri falsificate, cât se vede 'n bani, s'așterne pe „traiu“.

La el *traiu* înseamnă ultima treaptă a desfrânării. Incapabil de muncă, lipsit de orice ambiție nobilă, tânărul nostru milionar devine clientul cluburilor, organizatorul orgiilor — găscă de jumulit a {femeilor pierdute ș'a cămătarilor. Palid de noaptea nedormite, sclivisit, pudrat, aproape culcat pe perna de atlas a unui echipaj cu roate de cauciuc, își plimbă în fiecare zi caii, lenea și aerul blazat al unei tinereți ostenite de viții, posomorîta, desgustătoarea plictiseală a {unei vieți netrebnice, sleite înainte de vreme de orice urmă de putere și de voință. În câțiva ani, averea e risipită. Tânărul mofuzit se dă afund. Intr'o bună dimineață aflăm din informațiile gazetelor că elegantul sportmen, care până mai ieri ne stropia cu noroiu și salută numai c'un deget, îmbrățișând cariera de . . . cavalier de industrie, în urma unui șir de escrocherii, s'a stabilit de-o cam dată într'o odăiță modest mobilată din penitenciarul Văcărești.

Unii mai îndrăzneți, mai iubitori de aventuri și de largi orizonturi, o șterg frumușel la America;

alții, mai slabi și mai nevoiași, își curmă zilele la pragul mizeriei.

Am cunoscut acum cinci ani pe tânărul A. din Iași. Eră gras, frumos, voinic — și nu făcea nimic. La nouăsprezece ani rămăsese orfan, și stăpân pe-o avere de patru milioane. Ce n'ar fi făcut un om de ispravă c'o asemenea stare! Cea dintâi grijă a lui a fost să lege școala la gard, și să plece 'n țări străine, să... petreacă. Se cită ca un moment de glorie, din viața acestui risipitor, faptul că, la o bătae de flori la Nizza, și-a plimbat trândava-i fudulie într'un echipaj, pentru a cărui împodobire cu flori plătise frumoasa sumă de 60.000 de lei! La vârsta de 26 de ani, plictisit, desgustat de viață, își toacă la Viena ultimul împrumut, se încuie în odaia otelului, și-și trage un glonț de revolver în gură. S'au găsit la el doi fiorini — atât îi mai rămăsese din patru milioane.

În societatea noastră exemple de acestea ai la fiecare pas. Minori ce imită la perfecție iscălitura părinților; gentilomi cu nume istorice, aristocrați de viță pergamentală, cari sunt chemați dela Capșa la parchet, și de acolo duși în închisoare pentru fapte care-ar face rușinea celui din urmă borfaș.

Te umple jalea, când te gândești câtă risipă de timp, de forțe și de bani, e în biata noastră

țară, căreia nu-i rămâne nici măcar mângâerea părintelui din scripturi. duioasa mângâere de a-și putea deschide într'o zi brațele spre a-și primi înapoi pe fiii rătăciți și pocăiți. Morții ei nu mai înviează — pierduții ei nu se mai întorc.

A, dacă acești „fii risipitori“ ar fi avut altfel de părinți și altfel de profesori, dacă de mici, li s'ar fi sădit în inimă dragostea de țară, sentimentul sfânt al datoriei, iubirea de muncă, ambiția de a se face folositori societății și de a-și dobândi prin propria lor vrednicie, prin meritele lor persoanele un loc mai de cinste printre semenii lor, — dacă în loc de a-i găti ca pe păpuși și de a-i purta înhorbotați și cu părul buclat prin baluri și pe la petreceri frivole, s'ar fi îngrijit cineva să le dea o creștere bună în înțelesul drept al cuvântului și o direcție sănătoasă, dacă s'ar fi ocupat cineva să facă din ei oameni, — câți dintre nenorociții aceștia n'ar fi ajuns, cu mijloacele de cari dispuneau, să stea în fruntea mișcării noastre culturale, să fie fala neamului nostru! Câți dintre ruinații cari înfundă temnițele sau se sinucid prin oteluri, n'ar fi devenit cetățeni utili și buni patrioți! În orice caz ar fi avut o viață mai omească, mai roditoare, s'ar fi bucurat și ei de-o

soartă mai fericită, pentru binele lor și-al țării care li-a dat milioanele.

Dar se gândesc părinții la așa ceva? Ei cred că în biletele lor ipotecare se încheie toată fericirea, și cu ele copiii lor vor putea cumpăra și minte, și cinste, și tot. În școli aceeași nepăsare de ce va fi mâine cu noi... Dascălii își văd de nevoile lor; noi de-ale noastre, și toate curg în voia întâmplării.

Când oare ne vom scutura puțin din toropeala în care picotim cu toții! Când!..

UN TÂNĂR...

Ce frumos e! Aici să poți trăi, uite într'o chilie de astea, să ai tot ce-ți trebuie, să nu te știe nimeni, să nu duci nici o grijă... Ce fericită viață!

Eram la *Agapia 'n deal*: câteva chilii vechi cuibărite în marginea unei poene; de jur împrejur codrii seculari păreau că vor să le ascundă de lume. Cărarea ne dusesese la o fântână, în ceir; apa erà bună, rece, pajiștea înaltă, soarele 'mprăștià mireazma florilor, tufe mari de alun ne chemau la umbră, și peste toate plutià o liniște sfântă, care ne făceà și pe noi să vorbim încet.

— Aici par'că nu mai ești pe pământ! Și când mă gândesc că peste două săptămâni am să mă întorc la oraș, m'apucă groaza. De ce n'am eu de unde-va... două sute de lei pe lună? M'aș retrage într'o sihăstrie de astea și n'aș mai vreà să știu de nimic... m'aș crede cel mai fericit om din lume. Să fii liber, departe de urletul, de frământ-

tările și mizeriile orașelor, să stai coala 'n tihnă, stăpân pe vremea ta, să te plimbi când vrei, să citești, să cugeți în răgaz... de câte ori nu mă gândesc, ca la un vis frumos și irealizabil, la această supremă fericire!

Prietenul, care 'mi vorbià astfel, erà un tânăr de douăzeci și trei de ani, sănătos, inteligent, de o înfățișare foarte atrăgătoare. Iși luase licența în litere; aveà o catedră dobândită prin concurs, la un gimnaziu din capitală, și, pe cât știam, nu i se întâmplase nici o nenorocire.

L'am privit lung. Nu erà trist, nici visător.

— Ce, nu ți-ar plăcea?... mă întrebă el, văzând că nu mă grăbese să-i admir „idealul“.

— Cum vrei să-mi placă!... Mai întâi, e o copilărie să crezi c'ai puteà stà toată viața 'n sălbătăcia asta. Înțeleg să vii în plimbare, să petreci o vacanție, dacă vrei... și nici aceea singur, că ți se urăște; dar să te îngropi aici pentru totdeauna!

— Și de ce nu, mă rog? Găsești că-i așa de atrăgătoare viața de oraș? Aceeași eternă comedie, aceleași invidii și certuri stupide, aceleași mutre de găgăuți cari fac pe teribili; i-am văzut, îi știu; de câte ori îi întâlnești, îți debitează aceleași banalități, pe cari ți le-au spus și ieri, pe cari or să ți le înșire și mâine și întotdeauna. Dacă ai cumva o calitate, trebuie să te cerți cu toți acei

cari n'o au, și cari sufăr de succesele tale, mai rău decât de propriile lor nefericiri... Lume de marțafoi. Lume de spoială și de minciuni.

L-am ascultat cu răbdare, până a isprăvit. M'am încercat apoi să-i dovedesc, cât de mult se înșală când confundă *lumea*, cu câteva exemplare greșite, stricate, cari nu pot schimba întru nimic vastul și grandiosul aspect al vieții. I-am spus că el însuși este un egoist ș'un vanitos bolnav, când își închipue, că are dreptul să facă pe desgustatul și să desprețuiască o lume pentru care n'a luptat și n'a suferit, în care n'a muncit, și pe care n'o cunoaște. I-am arătat câte suferinți *reale*, câte răni sunt de vindecat, și câți oameni cu mult mai buni, cu mult mai însemnați decât el. — și prin valoarea lor, și prin jertfele lor, — luptă cu entuziasm până la ultima suflare, pentru a cuceri o nouă rază de lumină și de dreptate; și nu se vaetă de nevoile și supărările lor, ci de suferințele mari ale mulțimii; și nu se gândesc niciodată la un adăpost liniștit și comod pentru ei, ci, din prinosul propriii lor vieți, caută să aducă mângâere celor obidiți, și speranță celor slabi. I-am amintit că între alte datorii frumoase de împlinit, ar fi și aceea de a lupta tocmai în contra acelor „găgăuți”, șarlatani“ și marțafoi“ de care se plânge,

de a-i demască și a-i denunța oamenilor cinstiți, ca să-i cunoască și să se poată feri de ei...

Dar prietenul citise de curând pe „magistralul“ Schopenhauer. Mă privi c'un zimbet ironic, și'mi spuse, cu aerul unui om ostenit, care ar avea în urma lui o viață întreagă de sacrificii, de nenorociri și de decepții:

— Ești fericit, — ai iluzii!

Ne-am întors abătuți, și triști, cuprinși amândoi de acel sentiment de osteneală și depresiune morală al prietenilor cari au discutat mult, ca să descopere la sfârșit cât sunt de departe unul de altul. Nu mai vorbiam. — Ce puteam să ne mai spunem!

O. tinereță, tinereță, ce vânt năprasnic bântue sfintele tale speranțe... sfântul tău entuziasm!

ÎNDEMN

Noi, cari ni-am făcut de mult ucenicia în literatură, simțim ca o muștrare de cuget, când ne uităm în urmă și vedem câtă vreme am pierdut, puind în stihuri amăgirile și durerile micii noastre vieți, retrași de zgomotele lumii, înstrăinați adesea de marea viață a poporului, de marile lui suferinți și aspirații, cari ar fi trebuit, dela început, să umple și să încălzească inimile și cântecele noastre. Am stat și am privit, cu brațele încrucișate, la triumful mediocrităților pompoase, la trecătoarea izbândă a vânturătorilor de fraze goale, la scâlcierea și batjocorirea limbii în școli, în teatru, pe tribuna Ateneului și în presa de toate zilele, am asistat fără revoltă la terfelirea celor mai curate sentimente și celor mai scumpe credinți ale noastre, și am ajuns astăzi să fim aproape străini la noi acasă, în buna și milostiva noastră țară.

— Nu vedeți abisul în care vă prăbușiți cu toții, ne spunea un bătrân mai zilele trecute, nu

vedeți că voi, tinerii de azi, ați ajuns să vă sfiți până și de rostirea cuvintelor: patrie, iubire de țară, de popor, de limba și de datinele strămoșești!.. Culegeți și însuflețiți din nou vorbele acestea mari— atâția viteji au luptat și au murit pentru ele— treceți-le prin inimile voastre și le reîncălziți, spălați-le în lacrimile voastre și le redați înțelesul, viața și strălucirea lor de odinioară. Strângeți-vă la olaltă, câți simțiți în voi dorul de muncă și setea sfântă de adevăr, umpleți-vă sufletele de cea mai adâncă evlavie pentru trecutul glorios al neamului acestuia, pentru faptele nespuse de mărețe ale străbunilor voștri, încălziți-vă de cea mai entuziastă iubire pentru patria voastră apărată cu atâtea jertfe, pentru frumusețile acestui pământ frământat în sângele atâtor viteji, și faceți ca fie-care gând și fie-care pas al vostru să fie pentru binele și înălțarea neamului românesc! — Suflați colbul de pe cronici, cum zice poetul, și faceți să renască virtuțile bătrânilor de atunci în sufletul tinereții de azi...

Noi ascultam, cu frunțile plecate. Glasul lui părea că vine din cine știe ce depărtări, inimile noastre băteau mai tare, înflăcărate de-o simțire nouă. Am eșit din casa înțeleptului, purtând cu noi taina acestei binecuvântări și hotărîrea nestrămutată de a ne face datoria.

CĂRȚI PENTRU POPOR

Când străbați frumoasele sate ale Bucovinei și vezi, scrise cu slove mari, pe o tablă veche bătută în perețele unei căsuțe din marginea șoselei, vorbele: „*Cabinet de lectură*“, nu știu ce sentiment de adâncă, neașteptată bucurie îți umple inima și te înviorează. E ca și cum atunci ți s'ar lumina deodată, că ființa neamului tău e cu mult mai puternică și mai întinsă decât o credeai, că limba și dulcea doină strămoșească răsună cu mult mai departe — dincolo de hotarele de azi ale țării tale. Ți-e drag să știi că oamenii aceia înalți, cu părării mari și cu privirea așa de blândă, sunt frați de-ai tăi, vorbesc și simt ca tine. Te oprești cu gândul la ei, la viața lor. Li vezi Dumineca și în serile de iarnă viind la „cetanie“. Iată-i strânși ca într'o biserică, unii pe lăviți, alții în picioare, — în fund, la o măsuță, un băetan mai răsărit citește frumos, toți ascultă cu evlavie, inimile bat mai tare, ochii se umezesc de lacrimi: prin glasul

lui sonor și cald vorbese Bălceștii și Bolintinenii, sfătosul Creangă și fermecătorul Alexandri... Acolo, pe pământul acela înstrăinat, strălucesc mai viu mărgăritarele literaturii noastre. Acolo, în sufletele acelea depărtate, atinse de doruri necunoscute nouă, răsună mult mai duios, mai puternic și mai profund cântecele poeților noștri. Doar în cântecele acestea binecuvântate mai trăesc o clipă cu noi oamenii aceia, — în ele respiră cu nesaț parfumul patriei noastre, și se simt astfel și ei învăluiți în marea viață românească.

Te 'ntorci apoi cu gândul la tine acasă, îți vezi satele triste, vezi pe țăran abătut, petrecându-și sărbătorile în cărciumă, străin încă de binefacerile școlii, străin de grijile și de aspirațiile noastre, străin de tot ce s'a gândit și s'a scris în limba lui, trăind de azi pe mâine, mai mult vegetând decât trăind, — neștiutor de trecutul lui, de însemnătatea lui pe lume, de chemarea lui în viitor. Și atunci îți dai seamă de câtă depărtare s'a pus între orașele și satele noastre — aproape o despicare în două a neamului românesc: de-o parte noi „surtucarii“, — cu iluziile, cu îndemănările bugetului și cu tot aparatul sclipitoareii noastre civilizații, de altă parte el, „plugarul“, cu nevoile, cu uritul și cu cărciuma lui plină de otrăvuri. Atunci înțelegi pe ce muncă ar trebui să se aștearnă nu numai

conducătorii noștri politici, dar toți fruntașii gândirii, toți scriitorii, toți oamenii de inimă ai neamului acestuia, toți ar trebui să se însuflețească de aceeași grijă, de aceeași adâncă preocupare: deșteptarea poporului, introducerea lui definitivă în istoria dezvoltării noastre naționale.

Ar fi timpul ca literații noștri, ei mai ales, să-și îndrepte luarea aminte și toată dragostea lor spre popor. Câte lucruri frumoase nu s'ar putea scri anume pentru el! Icoane din trecut, întâmplări vitejești, isprăvi de acelea cari 'ți înalță sufletul, scene din viața dela țară, pilde și învățături sănătoase date într'o formă atrăgătoare, puterea providențială: a unui primar ideal, a unui proprietar, a unui preot, a unui învățător, așa cum îi visăm, și cum ar trebui să fie totdeauna oamenii aceștia, — bunătatea, jertfele, munca, și isbânzile lor, întrupate în povestiri calde, sugestive, așa ca cititorul să se simtă mișcat ca de lucruri văzute adevărate, și să capete îndemnul de a-și aduce și el partea lui de bine pe lumea asta, de a se face și el folositor cu ceva țării și neamului lui.

Cărți, cărți pentru popor! Acolo e un suflet mare care cere lumină. Acolo stau genii ascunse, gata să zbucnească, asemenea isvorului care aștepta în stânca uscată lovitura de toiag a lui Moise. Acolo-i puterea și viitorul nostru.

DELA TARĂ

Oftă Moș Neculai, oftă din adânc. De sub sprâncenile-i albe, stufoase, ochii lui mici, fără culoare, păreau că privesc departe, la lucruri pe cari numai el le vede.

— Hei, dragul meu, ce erà acum patruzeci de ani pe aici!... Ce curți, ce gospodării! Pare' a bătut vântul și le-a dus. — Pe atunci, boerul trăia aici, cu noi, își cătă de pământ, vedea de nevoile noastre, avea milă de noi, ne povățuia, el ni-era stăpân, judecător și tată. Și trăiam cu toții în belșug, în dragoste și în bună 'nțelegere. Femeile 'și vedeau de casă, copiii creșteau în frica lui Dumnezeu, ne purtam opinca, sumanul și căciula noastră, și treaba erà treabă, și cheful erà chef. Ce văd eu acu, ce schimbare au luat toate dela o vreme 'ncoace... mai bine cu astarul pe ochi, în pământ, să nu mai văd, să nu mai știu. Ri-

sipă și bătae de joc e unde te 'ntorci. Se strică și gospodării, și obiceiuri, și oameni, și tot. Feciorii noștri — când să prindă și ei gură pânzii — ni-i ia la oaste, ni-i duce la oraș, ni-i înstrăinează, și, după trei ani, ni-i trimete neoameni, secătuiți și la minte și la trup, mai stropșiți decât dacă-i ducea în războiu, acolo încaltea știi c'au făcut ispravă, ai mângâerea c'au luptat pentru țară, pe când așa... cum îi mai rău. Ni-i ia cinștiți și ni-i dă tălhari, ni-i ia sănătoși și ni-i dă bolnavi, ni-i ia deștepți și harnici și ni-i dă smintiți și trântori.—Mă uit eu, nu mai departe, în sat la noi. Avea 'nainte tot gospodarul plugul, și carul, și boii lui. Eșiai în ușă, vedeai o vacă, un mânzat, un porc. Azi stau gunoaele morman în bătătura pustie și desgrădită. Și nu se mai stăvește nici câinele pe lângă casa românului, că n'are ce mânca. La patru fumuri azi de-abia dacă mai vezî un plug. Că cei cari au mai rămas c'o leacă de stare, și-au vândut boii și-au cumpărat cai, i-au pus la plug, să zgârie doar țârna așa, cum ai trage cu degetu prin cenușă, au mai vândut apoi din ei, pân' au rămas cu câte o mârtoagă de-i numeri coastele—ș'o țin de fudulie. Să te ferească Dumnezeu de fudulia românului sărac.—A prins o para două, își înhamă gloaba la căruță, își ia nevasta și copiii, și hi! la târg. Acolo, el se 'nfundă în orândă și-și

bea mințile. Lelița bate ulițele, înșiră dughenile, cumpără stămburi putrede, flori de hârtie, scurteici cu blană de mătă la mâneci și la guler, ciuboțele strâmte cu bot ascuțit și călcâiul de-o schioapă, de-o vezi duminica la horă călcând ca 'n străchini. Dintr'o sută de femei, în sat la noi, nu știu dacă mai găsești astăzi cinci, cari să-și poarte portul țesut de ele — ș'acelea, să le vezi cum stau în biserică, răznite pe lângă ușă, rușinate de sărăcia îmbrăcămintei lor. — Pe-aici n'am mai pomenit nuntă, de nu mai țin minte. Trăesc amestecați ca dobitoacele. Femeea lui Stan las-o casă de copii și pleacă cu Bran, face alt rând de prunci și-i părăsește și pe ăștia, și nici nu vrea să-i mai cunoască. O cățea are mai multă milă și grijă de cățeei ei. — Se încinge câte-o molimă, mor copilașii pe capete, de nu mai găsești scânduri să le faci sicriu. Stăpân nu mai avem, nimeni nu ne mai știe de știre. Primarul ține orândă. Popa dă bani cu camătă, și satul se 'mputinează văzând cu ochii. Și-a întors Dumnezeu fața dela noi. — Eu am apucat aici patru sute de case; nu mai sânt azi decât o sută, și în toate plouă. Incă zece ani să mai treacă, ș'or să urle lupii pe valea asta. De mine doar s'o 'ndura cel de sus și m'o strânge până atunci!... Dar cei cari vin după noi, cei

cari se ridică în destrăbălarea și ticăloșia asta, ce-or s'ajungă, Doamne!

Moș Neculai își făcu cruce, și, clătinând din cap, porni în pași mărunței, ca un copil care învață să umble.

M. EMINESCU

POEZII POSTUME

Ce impresie de reînviere ne dau poeziile acestea necunoscute încă, rămase atâta timp îngropate în manuscrisele vrăfuite ale poetului! Maestrul pare că trece din nou printre noi, cu pasu-i domol, cu fruntea-i largă, cu ochii triști, închiși pe jumătate, pururea gânditor, „învăluit în manta“ visurilor lui profund melancolice, cu totul dintr'o altă lume.

Dintre sute de catarge
Cari lasă malurile,
Câte oare le vor sparge
Vânturile, valurile!...

Citim, și sufletul nostru tresare ca la un glas cunoscut, pe care de mult nu-l mai auzisem, pe care nu credeam să-l mai putem auzi vr'odată, — glas iubit, glas sfânt ce ne vorbește de dincolo de moarte.

În totdeauna poeziile lui Eminescu au produs

o impresie extraordinară asupra sufletului nostru. Gândurile lui, veniau ca din cine știe ce adâncimi misterioase, îmbrăcate într'o formă așa de neobișnuit de frumoasă, cuvintele sub condeii lui căpătau par'că un înțeles așa de solemn ș'o muzică așa de ne mai auzită, că noi simțiam ca și cum ar fi străbătut prin versurile lui ceva din sufletul tragic al Bibliei, ceva din bătrâneasca 'nțelepciune a cronicilor.

Acum, când știm cum s'a sfârșit vieța cea pământească a poetului, poeziile acestea, neașteptate, ne impresionează și mai adânc. Ele vin de departe, încărcate și de durerile vieții și de misterul morții aceluia, care-a dat cea mai puternică și mai înaltă expresie gândirii românești. În bucățile neisprăvite, în nehotărîrea „variantelor“, în crâmpetele de strofe izolate, împrăștiate ca sfărâmaturile unei statui, se simte aceeași neliniște profundă a omului care are lucruri mari și multe de spus, și aceeași căutare pasionată a „cuvântului predestinat“, a formei desăvârșite. O însemnată și folositoare operă va fi aceea în care se va studia firea aleasă, sufletul complicat al acestui artist, cu felul lui de a gândi și de a face versurile.

În Eminescu literatura noastră și-a atins cel mai glorios moment al dezvoltării ei, și multă vreme va trece până să apară demnul urmaș al acestui maestru.

O perfectă cunoaștere a limbii, a credințelor și a datinelor strămoșești, o nemărginită iubire de neam, eată ce se răsfârâge mai cu deosebire și din aceste pagini sfinte, prin cari ne mai vorbește încă, din *liniștea-i eternă*, sufletul marelui nostru rapsod.

IMPRESII DELA EXAMENELE PARTICULARE

... In clasă e o tăcere ca 'n biserică. La tablă stau smirna patru fetițe, între 11 și 12 ani, palide, îngrijate, cu ochii țintă la examinator. Acesta răsfăște-o carte, o închide, se uită la tablă, apoi iar deschide cartea. E o căldură năbușitoare. Minutele trec greu, încărcate parcă de așteptarea și de neliniștea atâtor suflete. Pe rândul de scaune de sub ferestre flutură, ca mișcate de-un singur resort, un șir de evantalii. Bietele mame, sunt așa de emoționate! In ochii lor e o nespusă milă, și ceva din frica unei operații.

In sfârșit, examinatorul a clipit. O lumină a scăpărat pe fața lui aspră și posomorită. Nici-un evantaliu nu se mai mișcă. Întrebarea, mult așteptata întrebare, a fost rostită. Prima elevă răspunde. Răspunsul e limpede, sigur și de o admirabilă cântăreală de vorbe. Lăcrimi de mulțumire umezesc ochii fericiților părinți. Respirăm. Dar greutatea, ridicată de pe sufletele noastre, s'așează, pasă-mi-te, toată pe sufletul sumbrului examinator,

care, fără să dea cel mai mic semn de aprobare, se adresează răstit la eleva de-alături:

— Spune dumneata!

Aceasta, nedumerită, privește un moment în juru-i, ca și cum ar căuta un sprijin, o explicație la ceea ce mintea ei dreaptă și cinstită nu poate să-și explice, și, cu multă sfială, îngăimează: „A spus bine...“

— Dumneata!

Tăcere. Ne 'ntrebăm toți: Ce-o mai fi și asta?

— Dumneata!

A patra elevă încearcă să 'mbrace cu alte vorbe ceea ce așa de bine și de frumos spusese cea d'intăi, singura care sta liniștită în vremea asta, știind că răspunsul bun și adevărat e cel pe care l-a dat ea, și altul nu poate fi.

Intrebările următoare, deși vădit căutau să fie — nu știu de ce — cât mai abrașe și mai încâlcite, au găsit aproape la toate elevele aceleași cunoștinți sigure, aceeași serioasă pregătire, aceeași deplină stăpânire a materiei. În trei ceasuri de... tortură, interesantul, gravul examinator n'a reușit decât o singură dată „să încurce“. Și atunci — o, minune! — atunci, l-am văzut și noi surâzând. Un surâs, în care parcă i s'a deschis de-odată tot sufletul, — un surâs prețios, și ca raritate, și ca semnificare...

A doua zi, într'o altă clasă. Elevele sunt mai măricele. În aer e mai puțină solemnitate. Domnul care întreabă, e tipul examinatorului ironic. Dintre cele patru eleve scoase la tablă, numai pe una a izbutit s'o facă să plângă. Domnul e triumfător. Surâde, își răsucește mustața, și, din felul cum întreabă, se vede cât de colo ce urmărește. Suma de cunoștinți, gradul de pregătire, disciplina mentală a elevelor, metoda de predare al profesorului, toate acestea îi sunt aproape indiferente. Pe el altele îl preocupă. El vrea să se afirme ca om de spirit, el vrea să dea reprezentatie pentru publicul care e de față, și, Doamne iartă-mă — poate că mai vrea, cu această ocazie oficială, să dovedească elevelor, și mai ales directoarei, că o poadoabă de dascăl așa cum e dânsul, ar fi o minunată „achiziție“ pentru institut, — în orice caz, o prudentă poliță de asigurare pentru. . . anii viitori.

Din când în când, după ce pune întrebarea, se întoarce rânjind către profesorul clasei și-i adresează, tare, ca s'auzim și noi, aceleași vorbe, cari i se par, pe semne, foarte afurisite:

— Ori poate. . . n'ați făcut asta în cursul anului?

— Ba da, îi răspunde acesta, liniștit, făcându-se că nu bagă de seamă.

Trec în altă clasă. E un obiect, asupra căruia profesorul — un excelent pedagog, după cât se vede — a ținut să desvolte mai mult puterea de gândire și judecata personală a elevelor, deschizându-li vederi largi în lumea pe care erà chemat să li-o arăte, și lăsând cheștiile de memorie pe planul al doilea. Examinatorul, din nenorocire, e un tipicar imperturbabil. De câte ori o elevă încearcă să iasă din strâmtoarea tipicului și să arate *ce știe*, ce-a învățat, în afară și mai pe sus de tocătura ametoare a rutinei și de pleava de vorbe ce se vântură prin manuale, examinatorul, cu o strâmbătură de despreț, care-l face și mai urît decât e el de-acasă. o rechiamă la sfânta lui bucoavnă:

— Mie *asta* să-mi răspunzi. Ce spui d-ta, e alt cevà... nu mă interesează, nu te-am întreat...

Și bietul profesor, în vremea asta de sâcăială, își frânge mâinile de desperare, ca un general care-și vede ostașii măcelăriți — bunii, vitejii lui ostași, închiși într'o strâmtoare neprevăzută, unde nu se pot apăra, unde nu se pot lupta.

Dar și așa, strivite între scoarțele cărții, elevele au știut să se distingă. Opera profesorului erà prea mare, pentru ca să n'o vadă chiar și acel ce parcă n'ar fi vrut s'o vadă. O clipă se proiectase

pe ea umbra examinatorului, — o pată de 'ntunerie ce-a lunecat, și-atât tot.

* * *

O clasă din cursul superior. Examinatorul n'a sosit încă. Șoapte pripite, răsfoiri de cărți, fluturări dă evantalii, — un zgomot confuz, plăcut, care amintește foșnetul frunzelor uscate, zumzetul albinelor... Dar ușa se deschide, intră domnul examinator, și de-odată se face tăcere. Figura lui severă aduce 'n clasă nu știu ce aer de Curte cu juri. Grav, s'așează pe scaun, se uită 'n cruntat pe catalog, și, când strigă pe cea d'intâiu elevă — căci el nu scoate decât una la tablă — în tonul cu care-i rostește numele, are ceva solemn, prezidențial, parc'ar zice: „Să se introducă acuzatul!“ Un moment, mă cred la teatru. Dar ce rol ingrat și antipatic are speriatul acesta, care face pe examinatorul, și cât de fals îl joacă! În privire, în glas, în toată făptura lui, alcătuită parcă din împrumuturi cari nu i se potrivesc, e ceva așa de artificial, așa de exagerat, și el însuși ca om — ca imitație de om, mai bine zis, — e așa de neizbutit și de anost, că-ți vine să-l fluieri. Ea însă joacă admirabil. Este aidoma eleva silitoare și cuminte, care — fără nici-o afectare și fără nici-o emfasă — răspunde bine și frumos la toate întrebă-

rile. E atâta cuviință în ținuta ei, atâta siguranță în fraza ei limpede și curgătoare, și'n tot jocul ei atâta armonie, sobrietate, natural. . . A, dar noi suntem în clasă. E un examen adevărat. Domnul singur dă impresia că e pe scenă.

* * *

Noi, cei mari, uităm adesea c'am fost copii. Uităm cum eram, ce simțiam și cum judecam, când eram copii. Și lucrul acesta ar trebui să ni-l aducem bine aminte, mai ales când ne găsim în fața copiilor. Ei sunt mult mai deștepți decât îi presupunem. În lumea noastră veche, știută, lipsită de farmec, ei vin însetați, cu simțurile proaspete și cu mintea plină de întrebări. Tot sufletul lor e deschis, cu lăcomie deschis, la priveliștea asta nouă, și vede lucruri pe cari noi nu le mai vedem. Și'n sufletul acesta se urzește, cu o răpeziciune uimitoare, o lume de înțelesuri, neștiute de noi, misterioase și profunde în naivitatea lor. O vorbă, o căutătură, un gest al nostru intră, ca un ferment, ca o sămânță nouă în câmpul de observație al copilului. Pentru viața lui, pentru viitoarea floră a câmpului acestuia, de o neînchipuită fertilitate, nimic nu e indiferent, nimic neproductiv.

Adevărul acesta elementar îl știm cu toții, —

îl știm, de știut, dar mereu îl uităm, și, chiar când ni-l amintim, nu-i dăm importanța pe care o comportă.

* * *

Ce vor zice copiii, căroră nimic nu li scapă neobservat și necântărit, ce vor zice de noi, elevele acelea pe cari ne închipuim că le-am examinat, pe când în realitate ne-au examinat ele pe noi, căci noi *am pozat*, am pozat în toată accepțiunea cea rea a cuvântului, și cu toate fumurile deșertăciunii noastre! Ce vor zice când vor rămânea singure? Pusu-ni-am noi, măcar o clipă, întrebarea asta, pe când ne grozăviam și căutam să le intimidăm cu gravitatea sau cu ironia noastră? Am fost solemni, am însemnat în catalog ceea ce credem noi c'am aflat, în câteva minute, despre știința lor, agonisită într'un an de muncă, și am plecat. Umbra noastră însă, păcătoasa noastră umbră a rămas acolo 'n clasă, cu gesturile, cu privirile posomorîte și cu toate ifosele fanfaronadei noastre de oameni mari și importanți. Și umbra aceasta vor cunoaște-o ele din toată ființa noastră, și pe umbra aceasta vor judeca-o. Cele mai slabe de înger vor crede că așa se cade, așa e bine și frumos să fie „omul mare“, ne vor lua de model și, când vor ajunge 'n vârsta noastră,

vor fi ca noi. Cele deștepte... vor râde — răs trist, răs amar și funest, ca al tuturor copiilor cari văd slăbiciunile și păcatele noastre și râd de ele.

Fi-vor aceste rânduri de vr'un folos celor ce-și dau aere impunătoare și fac pe grozavii cu cei mici și cu cei pe cari-i cred ei neînsemnați și proști? Putea-vor ele trezi o licărire de bun simț în sufletul acelor oameni deșeți, oameni-actori, cari nu-și trăesc viața, ci și-o joacă, fărâmată, stricată, împărțită 'n roluri, schimbându-și mersul, glasul, căutătura, firea, după momentul și locul în care se găsesc, după slujba pe care o ocupă, după importanța pe care li-o dă un decret regal, sau un decret al soartei?... Pentru ei le-am scris.

BOLNAVI

Sunt unii maniaci, cari, fără să aibă cea mai mică chemare artistică, încep așa netam-nesam, să se creadă talente mari, genii chiar, și — cu o seriozitate vrednică de compătimire — își iau aerele și măsurile în consecință, ca acele femei sterpe cari, muncite de dorul maternității, mereu se cred însărcinate, își simt talia din ce în ce mai groasă, și la urmă-și fac singure păpuși pe cari le 'nfașă, le leagănă, le îngrijesc și le iubesc ca pe niște copii adevărați.

Dintre toate artele, aceea care face mai multe victime este, fără îndoială, literatura. Lucrul se explică ușor. Ea e singura artă care nu cere nici o pregătire specială. Fără ucenicie și fără știință de carte poți, în voea cea bună, să te crezi poet; mai mult decât atât — poți chiar să fii. — Cel mai mare, singurul poet într'adevăr genial pe care l'am avut, Poporul, n'a știut nici să citească nici să scrie, și ce uimitoare frumuseți ni-a creat!

Și tot literatura ni înfățișează și cele mai violente cazuri de grandomanie, celebromanie și alte varietăți ale acestei curioase specii de păținași. Bolnavii picturii, sau ai muzicii, de obicei sunt melancolici, aproape rezemnați. Ei par, bietii oameni, a-și zice: suntem genii și-i natural să nu ne înțeleagă lumea; va veni însă o zi când toți vor îngenunchia smeriți în fața operelor noastre; să așteptăm deci ziua aceea, cu răbdare și cu demnitate. Ș'așteaptă sărmanii, așteaptă și muncesc în tăcere, unii zugrăvind andaluze de lemn culcate în pajști albastre, alții scriind de zor la melodii pe cari nimeni nu le cântă.

Cu totul altfel ni se prezintă bolnavii literaturii. Aceștia sunt răi, gălăgioși și stricători în zbuциumările lor, au perioade de furie, când spumegă, zbiară și dau să distrugă tot ce li se pare că împiedecă sau întârzie izbânda, deplina și obșteasca recunoaștere a meritelor lor închipuite. Ei nu se mulțumesc, ca ceilalți, să-și răsfete 'n liniște păpușile lor de cârpe, ci se năpustesc cu ură să strângă de gât pe toți copiii vii, din pricina cărorora nu pot trăi și răzbate 'n vaza lumii „minunatele lor opere“. Aici și armele sunt mai variate și mai ușor de mănuit. Cel mai rudimentar omuleț are la dispoziția lui două trei sute de cuvinte. Socotește, în câte chipuri le poate combina, și vei

vedea cu câte suliți te poate atacă, la mânie, micul răzvrătit. Pentru aceasta nu-i trebuie, cum prea bine știi, decât un creion, o bucațică de hârtie ș' o gazetă ospitalieră — trei lucruri cari se găsesc deopotrivă de ușor.

Dar eră de prevăzut, că numărul bolnavilor o să sporească din ce în ce și că ziaristica noastră o să se pomenească odată ș' odată îmbâcsită de ple-tora nenorociților acestora. Imbulzeala din ce în ce mai mare la ușile liceelor, atâtea speranțe legate de puterea unei biete diplome, apoi pripa în toate, munca de mântuială, spoiala și sistemul tragerii pe sfoară în școală și 'n vieța de toate zilele, lipsa unei sănătoase dezvoltări a sentimentului datoriei, al cinstei și al sfintei iubiri de țară și de neam, goana veșnică după procopseala repede și fără multă bătae de cap, toate acestea și altele multe au trebuit să prepare cu 'nctul și să arunce pe drumuri, în cele din urmă, o tristă și îngrijitoare gloată de nevolnici intelectuali, de „boxeri“ primejdioși — tulburători ai ordinii și ai gândirii neamului nostru, așa de puțin orientat, și fără asta.

Incapabili de muncă, amăgiți în așteptările lor, nefericiții aceștia apar în lume iritați, înrăiți, gata de zurbavă, văzând numai vrăjmași în semenii lor, înveninându-se singuri și prefăcând în ură

necazul și propria lor neputință. La început încearcă să-și toarne indignarea 'n versuri. Și cântă, blestemă și se tânguesc pe felurite coarde și sub cele mai sonore pseudonime, dar lumea-și vede de-ale ei și nimeni nu-i ascultă. Atunci și-aruncă lirile cu necaz. Din orice bard răsare-un critic, și vai de cine-a cântat un cântec ș'a fost ascultat!

Ii urmăresc cu milă, și multe gânduri triste îmi dau năbădăioasele lor porniri de distrugere, copilăreștile lor revolte și scârșniri de dinți. În definitiv, oamenii aceștia sunt și mai păcăliți, și mai nedreptățiți decât se cred. Ar fi putut să facă o mulțime de lucruri bune pe lumea asta, ar fi putut trăi și ei o vieță mai împăcată, mai plină, mai fericită. În loc să se amărască și să sufere de-o pagină frumoasă, ca de cine știe ce nenorocire căzută pe capul lor, ar fi putut să guste și ei, săracii, din înălțătoarele plăceri ale admirației și din curatele bucurii pe cari ni le dau izbânzile altora: căci nu se poate zice că e o stare sufletească mulțumitoare să fii veșnic îndârjit și rău și invidios, nici o socoteală de om întreg să-ți faci singur supărări și venin și spume la gură, din chiar senin.

Când te gândești că toți enervații și bătăioșii aceștia — dac' ar fi avut o creștere mai îngrijită,

dacă s'ar fi ocupat cineva mai de aproape de ei — ar fi putut deveni oameni de ispravă, folositori și lor și țării care-i hrănește, când te uiți la ei și-i vezi ce firavi sunt, și chirciți și pățimași, și 'n ce ape murdare umblă să-și pescuiască celebritatea, cum să nu te doară în suflet și să nu-ți fie jale de-atâtea energii pierdute pentru neamul românesc, cheltuite în ură și în răutate, în loc să fie izvor de iubire, de lumină și de muncă bine-făcătoare!

ONESTITATEA IN ARTĂ

(Conferință rostită la Ateneu în seara de 7 Martie 1893).

Doamnelor și Domnilor,

S'ar putea, sub titlul acestei conferinți, cerceta partea bolnavă a artei; pentru că arta, ca toate lucrurile pe lumea asta, are și ea scăderile și suferințele ei, și ne-am putea ocupa în special de acea literatură nesinceră și malonestă, care în felul cum ni se înfățișează, ne lasă impresia unei... marfe, confecționate de porunceală și pentru speculă. Mai ales la noi, aceasta ar fi de o mare actualitate, pentru că am avut de curând prilejul să vedem cât de elastică e la unii scriitori șira spinării; — ce accente... melodioase — eră să zic miorlăitoare — știu lirele române să scoată la ocazii solemne, și cum o parte din gândirile inspirațiilor noastre barzi s'au prefăcut în fum de tămâie, ușor... ca să se poată ridica în sus, ca tot ce e fum.

Dar, d-lor, soiul acesta de barzi — așa fumeagă

ei, de obicei fără să aibă foc, iată de ce cântecele lor seamănă mai mult a milogeală de flămânzi decât a artă; și găesc că ar fi păcat să ne ocupăm aci de ei și să ne întrebuițăm așa de rău acest ceas, pe care-l avem la un an odată, de stat împreună. Să-i lăsăm să-și facă arta așa cum o înțeleg ei — efemeră pentru noi și fructiferă pentru dânșii. Să zicem cu poetul: „non rationiam di lor, ma guarda e passa“, și să trecem un moment la arta mare, senină și cinstită.

Anevoe ne dăm seamă, de cât sunt de multe și de complexe cauzele cari hotărăsc de ființa, puterea și felul de a lucra al unui artist. Cu desvoltarea pe care au luat-o astăzi cheștiile biologice, și în special studiul eredității, nu mai știi unde să te oprești pe lanțul vieții, în căutarea factorilor multipli și amestecați, cari hotărăsc despre constituția și felul cuiva de a fi.

Pleci dela un artist, bunăoară, voind să-ți dai seamă de cauzele cari au determinat, așa și nu în altfel, energia de care dispune, și dacă eși din sfera individualității lui, ca să-i cauți afară, mai departe, resorturile secrete, te duci mereu pe linia timpului în urmă și te pierzi într'un adevărat labirint, în amestecul generațiilor de străbuni, cari toți au lăsat ceva din personalitatea lor pe această rază de energie, oprită acum în artistul nostru, —

și o urmărești cu mintea în încrucișările și învălmășagul altor raze, o urmărești mereu, treci dincolo de hotarele rasei și ale speței, străbați tot haosul amețitor al evoluțiilor vieții de sute de mii de ani... Ei? și unde poți să te oprești și să zici: În fine... de aici au răsărit și au plecat toate, iată primul punct de mișcare, izvorul tuturor undelor de energie cosmică; de aici vine, pe un drum deosebit, firește, raza de viață prinsă în artistul nostru!...

De sigur sunt foarte frumoase și nespuse de interesante căutările acestea în arhivele vieții. Ele ne învață o mulțime de lucruri bune: mai întâi aflăm că toți suntem de aceeași nobleță, nici vorbă, de viță pergamentală, și dacă unii ni-am pierdut pergamentele, putem dovedi științificește că ne scorbim și noi din strămoși vechi, cu mult mai vechi decât glorioșii de pe vremea cruciatelor. Afară de aceasta, urmărind astfel, în depărtările trecutului, procesul complicat al existenței noastre, căpătăm o idee din ce în ce mai largă și mai justă despre viață în genere, și despre sensul și însemnătatea existenței noastre. Priviți, dintr'un punct înalt de vedere, oamenii nu ne mai apar separați fundamental prin nașterea și pornirile lor deosebite, dușmănindu-se între ei și căutând pe alte căi fiecare o altă țintă; popoarele, rasele se

contopesc, depărtările se șterg, ruperile de șiruri dispar, și începe a se urzi înaintea ochilor noștri extaziați, în linii mari, imensa disciplină și ordine universală. Avem ceva din spectacolul grandios, pe care ni-l oferă marea, cu ritmul valurilor ei. Pe coverta unui vas ancorat, stai rezemat cu coatele pe rampă și privești; în jurul tău valurile se bat, se frământă, ai zice că spumegă de cine știe ce mânie oarbă, — te uiți mai încolo, și ți se par mai potolite; ceva mai departe, marea se astâmpără, se imobilizează, rămâne netedă; — acum, oprește-ți ochii pe un singur val ce se ridică din zarea mării, privește-l cum vine, se apropie și crește ca un monstru, tu nu vezi decât un val — și cu toate astea în lăuntrul lui, câte răscoale, câte miliarde de vietăți diferite, cari se bat și se sfâșie: în fiecare strop e o lume care se agită; și în cât timp trece între o bătae și alta a inimii tale, au vreme acolo mai multe rânduri de generații să se nască, să lupte și să moară.

Și tu nu vezi decât valul — un singur val care înaintează mereu. Așa, când privești vieța, omenirea își leagă valurile ei de generații unul după altul, și oamenii, cari văzuți de aproape se sfâșie între ei, ți se arată ca niște soldați disciplinați, cari merg în front, umăr la umăr, înainte, veșnic înainte.

Și acum, după această... cam lungă călătorie... pe mare și pe uscat, să ne reluăm firul discuției. Ziceam că e foarte anevoae să urmărești și să determini cu precizie toți factorii componenți ai vieții și energiei unui artist. Aceasta, nu pentru a depreția anchetele științifice cari se fac asupra artistului și cari sunt, după cum vedeți, de un imens folos în priceperea generală a vieții, dar pentru a arăta cât de insuficiente sunt încă aceste cercetări, și care e partea, în adevăr instructivă, pe care trebuie s'o tragem din ele.

Cele mai frumoase teorii și metode științifice sunt adesea compromise tocmai prin partea lor de exagerare; și aceasta nu vine dela adevărații cugetători, cari muncesc la ele, ca să le clarifice și să le întărească, ci dela acel soi de paraziti intelectuali, cari neputând înțelege și gândi, vor să-și dea aere că au și ei un sistem, un sistem mare, irezistibil, care desleagă și explică totul, vindecă tot, ca hapurile Contelui Matei. Și acești omeopatiști și „entuziaști de porunceală“ sunt adesea mai periculoși decât adversarii hotărâți și sinceri ai unui adevăr; acești din urmă provoacă discuții, fac să iasă lumină din chiar loviturile lor, pe când cei d'întâi disgustă și enervează.

Deci să urmărim cu tot interesul cercetările moderne, cari se fac asupra artistului, dar să nu

uităm că ele de abia încep, și sunt încă departe de a ne prezenta complectă dezlegare a problemei.

Căci chiar când am putea ajunge cu mintea la acea primă cauză de care vorbiam adineaora, nu știu până la ce punct ne-ar da sigura și clara cunoaștere a genezei artistului.

Atâtea împrejurări de pe delături modifică, împiedică sau accelerează o anumită undă de viață, încât, la urma urmei, ne mulțumim încă să acoperim cu vorbe elastice problemul: „Un concurs de împrejurări fericite, un acord norocos între factorii convergenți ai eredității și mediului social, au zămislit cutare talent, au produs și determinat pe cutare artist“. Și ilustrăm aceasta cu câteva exemple, alese, cărora le dăm uneori o importanță decisivă. Așa bunăoară, e vorba de Shakespeare. Geneza acestui mare geniu? Dar e foarte clară. Și aci, o teorie asupra mediului și un exemplu care-o încoronează: Prin muzeele din Anglia se văd tablouri vechi reprezentând pe Shakespeare la vârsta de șase ani, stând cuminte și atent pe genuchii unui bătrân frumos — moșul lui, care ședea tot la Stratford și care-l adora și-i povestea adesea fermecătoarele legende ale țării, și... micul Shakespeare — ce apropiere ciudată de cuvinte — cu figura inspirată și cu ochii în extaz, e înfățișat

într'o atitudine visătoare și absorbită, el ascultă și se umple de toată fantazia și puterea de a crea a poporului său . . .

Nici vorbă că și poveștile acelea au înrâurit și modelat întru câtva spiritul lui Shakespeare; dar ca să crezi că cu două sau cu o sută de exemple ca aceste, s'a încheiat, ai explicat pe om și pe artist, mi se pare că e să te mulțumești pe foarte puțin lucru. Câți copii n'au și ei moși de aceștia, cari să le spună povești frumoase, și cu toate astea . . . nu se prinde.

Vezi, că acolo au trebuit să se unească o nenumărată mulțime de cauze diferite, cari au ridicat în Shakespeare raza de viață și de energie la maximul ei de intensitate și de lumină. Și când te gândești ce mici împrejurări au intrat ca factori decisivi în transmisiunea acestei raze de viață! . . câteva sute de schellingi mai puțin în dota d-șoarii . . . și negustorul dela Stratford n'ar fi avut un copil de geniu, și literatura n'ar fi avut un Shakespeare. Căci în consecuția aceasta de cauze și de efecte, în această continuă mișcare a undelor vieții nimic nu e indiferent, o vorbă, un zimbet, o privire . . . hotărâsc adesea de venirea sau nevenirea unui om pe lume. Și numai când ne întoarcem pe linia vieții noastre în urmă, și trecem departe prin nenumăratele generații din cari des-

cindem, vedem la ce hazard datorim existența noastră. Un element, o piesă mică mutată altfel în acest joc complicat de împrejurări, și un întreg lanț de existenți s'ar fi schimbat. O logodnă stricată se vede pe toată ziua. Gândiți-vă ce schimbare! . . .

Soarta boabelor de grâu aruncate în brazdele unei arături. Toate poartă germenul unei vieți în așteptare, toate pot să transmită în înfinit puterea lor fecundantă. Unele se usucă de secetă, altele odrăslesc, dar sunt înecate de bălării, și din cele ce vor eși în viitoarea recoltă, din generația următoare, câte n'or să se macine, pentru întreținerea și activarea altor unde de energie, altor forme de viață!

Și chiar realizarea celei mai fericite combinații de forțe convergente, în venirea pe lume a unui copil dotat, este încă o operă așa de șubredă, că la fiecare moment poate fi alterată, oprită din dezvoltare, sau chiar distrusă. Câți artiști, câte talente mari abătute din drum! Noi ne gândim la artiștii cari au fost, — arare-ori ne gândim la artiștii cari ar fi putut fi. Arta, geniul, nu e privilegiul unei clase sociale. Ea isvorăște și curge cu viața, în toată omenirea, și cea mai mare parte se împrăștie, se soarbe și se cheltuește, în alte direcții și în alte manifestări.

În sânul unui munte uriaș, urlă un torent de apă vie, care aleargă pe sub pământ și vine din cine știe ce depărtată înălțime. Aci s'a oprit, și torentul bate cu furie în zidurile neclintite, cari îi închid drumul, el vrea să treacă înainte, să spargă tot și să reiasă la lumină. Se încinge o adevărată luptă. Muntele uscat bea mereu, prin porii săi însetați, din torentul răcoritor, pare că ar vrea să-l mistue, dar alte unde vin și bat mereu cu putere, cu stăruință în același loc, sfredelesc piatra, își fac drum, și după sute de ani de luptă, înaintând zi cu zi, clipală cu clipală, iată că sus, în coapsa unei stânci aride, un punct umezește, e semnul unui izvor, care pipăie locul și caută o eșire... Mai întâi o lacrimă — simbol sfânt de luptă, de suferință și de dor îndelungat — prima picătură de apă se ivește în soare, limpede și strălucitoare ca un diamant, ea vine de departe, sunt mii de ani de când călătorește și, cât se pare de curată și de transparentă, ea poartă într'însa câte ceva din fiecare piatră pe care a lunecat, din fiecare pătură de pământ prin care a trecut; și este primul vestitor al unui torent mare, care o urmează; el vine, sparge stânca și, croindu-și matecă largă în luminiș, se duce să adape lanurile, să scalde pământul însetat, și crește, crește mereu...

iată-l fluviu falnic între maluri înflorite, izvor veşnic de viaţă şi de fertilitate.

Tot aşà, dedesuptul luptelor surde pentru existenţă, palpită şi se multiplică, se desvoltă vitalitatea şi forţa intelectuală a omenirii. Nenumăratele nevoi şi greutăţi ale acestui continuu războiu, sorb şi consumă o bună parte din capitalul rulant al energiei noastre. Aceasta este partea focului, cum se zice; iar ceea ce covârşeşte, prisosul — se limpezeşte şi-şi face loc să iasă la iveală, să strălucească la lumină, să îmbrace forma eternă a artei, în înţelesul larg şi umanitar al cuvântului.

Şi atunci, tu artist, în care s'a strâns şi bate o arteră din vasta energie a rasei şi a neamului din care faci parte, devii o piesă de o excepţională însemnătate în amestecul şi deslănţuirea formelor noastre de viaţă. Ia seama, am aveà dreptul să-i spunem noi, gloata prinsă şi măcinată în acest angrenaj orb al luptelor de rând, ia seama, tu eşti depozitarul unei comori sfinte de gânduri curate şi de emoţiuni intense, cari fac parte din noi, din tot ce-am avut noi mai bun, mai demn şi mai nobil în sbuciumatele noastre inimi. Priveşte, înaintea ta, atâtea suflete obidite şi însetate aşteaptă isvorul limpede şi binefăcător, la care să se adape şi să se răcorească. Tu poţi altera puritatea acestui isvor, tu-l poţi tulbura şi amesteca cu prea mult

din noroiul și amăreala patimelor tale, — tu poți împrăști, în loc să lămurești, să concentrezi și să sporești, acest fond de energie, ca să poată deveni ceea ce așteptăm toți dela tine, un izvor fecund de lumină și de simpatie.

Și aci stă partea grea și delicată a discuției. Intru cât un artist, în proiectarea acestei raze de energie, își poate elimina din suma forțelor multiple, cari constituie complexul lui psihic, pe acelea cari pătează și distrug valoarea unei lucrări de artă, — întrucât adecă artistul, în crearea operei lui, se poate dispersonaliza, discolora, în sens de purificare?

Se zice și se scrie mereu că artistul ne prezintă lumea, viața văzută și trăită de el, prin așa numita priză temperamentală a lui. Negreșit că e așa; decât, această „priză“ ne cam încurcă, pentrucă ea ne face să ne gândim la ceva tăiat în muchi și fețe hotărâte și statornice, la ceva cristalizat, fixat definitiv, și aceste însușiri, cari convin de minune unei „prizme“ nu se prea potrivesc, ba nu se potrivesc de loc cu mobilitatea și fluctuația continuă a vieții și a proceselor ei emoționale și mintale, procese care îți fac adesea farsa de a-ți modifica prizma, și uneori — curios — de a-ți-o schimba de tot. Așa încât, am avea de-a face, pe cât vedeți, cu o priză elastică, primitoare

și ea de felurite schimbări, și în cazul acesta... e curată trădare, și poate locul de a zice: „trădare să fie, dar s'o știm și noi“.

În adevăr, — un artist nu se poate compara cu un glob de lampă, care fatal trebuie să-și arunce culoarea, aceeași întotdeauna, în fiecare rază de lumină ce-l străbate. El — artistul — poartă într'însul toate colorile posibile, amestecul tuturor temperamentelor strămoșilor lui, și numai rezultatul unei lupte de supremație între celulele lui nervoase, alege și pune în relief pentru un timp, o anumită culoare dominantă, o anumită notă temperamentală, care dă timbrul, tinctura personală unei creațiuni. Și pe aici cred că putem eși mai d'adreptul la lumină; de oarece se știe, că suma energiei și a vitalității noastre generale se compune din atâtea energii speciale, câte celule nervoase intră în complexul nostru organic, — după cum, cu o treaptă mai sus, noi toți formăm suma de energie generală, colectivă a societății, a rasei din care facem parte. Și când zicem de un om că e bun, curajos, cinstit, afirmăm atâta doar, că partea rea, mișelnică și necinstită e de o mai slabă energie în complexul acestui om, o întregă regiune a creierului este mai slab servită de aparatul circulator, un întreg partid de celule este retras de la guvern și lipsit de protecția întăritoare a

budgetului, ele trăesc, vibrează, luptă, dar în opoziție, în umbra inconștientului, cum se zice în termeni de psihologie: o împrejurare din afară, o dezordine interioară le poate congestionă, și, mărindu-le numărul de vibrații, le apropie de putere, poate chiar să le aducă la guvern, pentru un moment, sau și pentru mai mult — și atunci omul nostru bun, curajos, cinstit, devine rău, mișel și malonest. — Ce mare e rolul artei în această luptă de supremație a celulelor, a energiilor speciale cari se agită în noi!

Intâmplările vieții în genere, și loviturile ce ni le dă lumea din afară sunt oarbe. Ele pot atinge și pune în vibrație cutare sau cutare parte din organizația noastră psicofiziologică, ele pot, în inconștiența și nepăsarea lor, să hrănească, să fortifice și să scoată la lumină fondul rău din patrimoniu eredității noastre, și să slăbească pe cel bun. Inșăși educația intenționată, până acum, este așa de nesigură și de stângace în procedurile ei, că de multe ori ajunge la rezultate cu totul străine de intențiile cu cari lucrează. Singur artistul trage la țintă în sufletele noastre. El ochește și dă cu intenție într'un anumit punct. și pune în vibrație un anumit șir de celule nervoase, de ondulații emoționale, ș'atunci toată viața, toată energia noastră gravitează spre acest punct; toate celelalte părți

bat mai încet, parcă și suspendă funcționarea, și noi trăim mai ales prin această parte atârțată de artist. El poate, prin obscenitățile și brutalitatea artei lui, să recheme din fundul inconștientului și să pue în lumină și activitate partea de moștenire pe care o avem de la cei mai depărtați strămoși ai noștri, el poate să ne amărasească și să ne slăbească prin descurajarea și scepticismul lui, după cum poate să evoace și să ridice în noi tot ce avem mai bun, mai altruist, mai generos, să ne umple de tot entuziasmul, simpatia și mila ce s'ar răsfrânge din operele lui; căci de pe fiecare operă de artă, pe care o admirăm, se degajează o forță nouă, care se introduce în ecuația forțelor noastre, și ia acolo o parte cu atât mai însemnată și mai activă. cu cât ne-a emoționat mai adânc. Noi gândim și trăim prin tot ce am primit și am dospit în partea noastră ereditară.

Cât de important e dar, ca artistul să se pătrundă de rolul lui mare și de puternica înrâurire, pe care o pot exercita operele lui asupra atâtor generații! Și adâncă înțelegere a acestei înalte chemări, va deveni în aparatul de gândire al artistului ca un regulator și ca o forță de discernământ. El se va simți promotorul unui nou curent de idei și de simpatie, creatorul unei vieți, cu mult mai mare și mai însemnată decât propria lui viață

a unei vieți purificate și eterne, pe care el o urmărește cu gândul ca pe o rază de lumină în toate capetele prin cari va trece, o prevede cum străbate timpurile viitoare, ducând cu ea în lume fixarea pentru totdeauna a celor mai frumoase și mai alese gândiri, ce-au răsărit în existența lui peritoare. Sub puterea acestei credinți el se va simți apostolul, preotul unui cult, și, în momentele creării, când va intra să officieze în altarul artei, el se va grijii și va lăsa să doarmă la pragul acestui altar toate supărările, toată ura și toate păcatele lui de om. — Asta înțelegeam adineaora prin discolorarea, dispersonalizarea artistului, în crearea operei lui: puterea de pregătire și de purificare a sufletului lui, puterea de reculegere și concentrare în tot ce are el mai bun, mai umanitar și mai sfânt: darul de a deveni zeu, pentru a putea crea.

Acum să ne oprim un moment la felul de a lucra asupra noastră, al unei opere de artă:

Ați băgat de seamă ce impresie ne face uneori un cântec nou, frumos și bine spus. Il auzim pentru prima oară; și cu toate astea fiecare frază muzicală, fiecare notă, așa se potrivește, se mlădie și se așterne exact pe ritmul și unduțațiile sufletului nostru, că ni se pare că'l cântăm noi în gând, și suntem fericiți surprinși că auzim afară modulațiile gândului nostru. Am zis *une-ori*. În adevăr aceasta

se întâmplă numai atunci, când puterea de evocare a cântecului este așa de mare, încât determină în noi, imediat și fără nici o piedică, un curent de vibrații nervoase identice, și aceleași legi psihice, cari au prezidat la compunerea melodiei în sufletul maestrului, lucrează acum — sub farmecul cântecului — în sufletul nostru. Noi, ascultând, compunem și executăm în noi.

Numai așa simțim perfect cântecul. Aceasta atârnă firește și dela noi, dela dispoziția și starea sufletească în care ne aflăm în acel moment, și care poate fi favorabilă sau refractară unui anumit timbru emoțional. Uneori suntem așa de favorabil dispuși pentru un soi de sentimente, așa de porniți într'un anumit curent de vibrații, încât, în momentul acela, un cântec, chiar mediocru, dar care ar cădea în tonul dominant al stării noastre psihice, ar răsună armonios, ca într'un templu cu bună acustică, în sufletul nostru, și ni s'ar părea de o ne mai auzită frumusețe.

Să luăm d. e. o poezie de Bolintineanu, nu din cele bune ale lui, deși se dă ca model în Antologiile noastre: „O fată tânără pe patul morții.“ E, în ton de elegie, un monolog, slab susținut din punctul de vedere psihologic. Poetul n'a avut o soră, n'a avut o ființă scumpă, pe care s'o fi văzut cum se stinge și moare în floarea vârstei. Po-

etul n'a simțit, în închipuirea lui caldă, lămurindu-se și întrupându-se imagina unei fete bolnave, capul ei frumos și tânăr luând înfățișarea teribilă a morții, nimic din figura ei pierdută, nimic din sărmanul ei suflet torturat de spăimântătoarea apropiere a morții. Și cu toate acestea ce subiect trist, câtă durere e numai în acest titlu: „O fată tânără pe patul morții!“ Eată cum crede poetul c'ar vorbi această fată despre durerea ei:

„Ca robul, ce cântă amar în robie,
Cu lanțul de brațe, un aer duios,
Ca râul, ce geme de rea vijelie,
Pe patu-mi de moarte eu cânt dureros.

Un crin se usucă și 'n lături s'abate,
Când ziua e rece și cerul în nori,
Când soarele 'l arde, când vântul îl bate,
Când grindina cade torente pe flori.

Așa făr' de veste pe zilele mele
O soartă amară, amar a bătut,
Și astfel ca crinul de viscole rele,
Pe patu-mi de moarte d'o dat' am căzut.

Abea 'n primăvară cu zilele mele,
Plăpândă ca roa abea am ajuns;
Atuncea când cântă prin flori filomele,
Și-o crudă durere adânc m'a pătruns.

Amară e moartea, când omul e june,
 Și ziua frumoasă și traiul e bun,
 Când pasărea cântă, când florile spune
 Că viața e dulce și n'are suspin.

Să moară bătrânul, ce fruntea înclină,
 Ce plânge trecutul de ani obosit,
 Să moară și robul ce 'n lanțuri suspină,
 Să moară tot omul cu suflet zdrobit;

Iar eu ca o floare, ce naște când plouă,
 Creșteam în de pasări suave cântări;

..... “

Și isprăvitul:

„Ca frunza ce cade pe toamnă când ninge,
 Suflată de vânturi aici pe pământ,
 Ah juna mea viață acuma se stinge
 Și anii mei tineri apun în mormânt!“

Cum vedeți, bolnava poetului nu moare, nu plânge, ea face versuri cu figuri calculate, cu comparații multe și cu simțire puțină.

Și cu toate astea, citiți această poezie unei mame a cărei fiică a murit de curând. În sufletul ei, care e încă subț impresia acestui doliu, versurile poetului, așa de reci și de puțin simțite, vor lua proporțiile și răsunetul unui adevărat și sincer strigăt de durere. Mama își va turna din sufletul ei în aceste vorbe goale, și le va umplea.

cu emoțiunea și covârșitoarea ei durere. Ea va plânge și va găsi genială această poezie!

Adevărata artă e aceea care are o valoare absolută, care face să bată toate inimile de odată — ce mare lucru e acesta! — arta în care creatorul a condensat cea mai sinceră și mai intensă viață, cea mai mare putere emoțională, ca să fie pentru toți și pentru toate momentele vieții noastre.

Mi-aduc aminte că am citit odată o poezie de un poet rus Necrasov, în care eră descrisă cu vorbe simple, fără comparații și fără figuri, suferința unui cal mic și slab, înhămat la o căruță mare, încărcată prea greu pentru scăzutele lui puteri. Și căruța se nămolise într'un noroiu, și eră la deal, și bietul cal, bătut, tremurând în ham, trăgea din rășputeri, se opintia, dar n'ou putea urni din loc. In câteva versuri sfâșietoare, poetul ne face să vedem cum căruțașul furios izbește cu biciul peste ochii, peste *dulcii* ochi ai nefericitului cal, cum îl arde din ce în ce mai neîndurat, îmbătat de cruzime, și cum sărmanul cal își întoarce capul și caută să se ferească, închizându-și ochii blânzi, cari lăcrămează de durere, ca și când ar vreă să spue: Iartă-mă că sunt slab și nu mai pot trage!... Imi pare rău că n'am mai găsit poezia asta. V'aș fi citit-o aci, și sunt sigur că v'ar fi mișcat pe toți. V'ar fi

mișcat mai mult decât dacă ați vedeà lucrul aveau petrecându-se.

Și aici e locul să spun ce înțeleg prin onestitate în artă.

Eu am văzut de multe ori — și chiar aici în București — așa un cal slab înhămat la greu, ne mai putând să tragă, și un căruțaș crud arzându-l cu biciul peste ochi, și mi-a fost milă, m'a atins firește, dar nu atât cât m'a atins calul din poezia lui Necrasov. Lucrul pare cam curios — dar e natural să fie așa: Când am văzut eu un căruțaș bătându-și calul, asta era într'o stradă, sufla vântul, era cald sau ploua, treceau trăsuri pe-acolo, și oameni treceau pe trotuar, în sfârșit era o lume care se mișcă în jurul meu, și partea esențială a tabloului îmi apărea într'un decor prea încărcat, prea amestecat, și pierdea mult din claritatea și puterea emoțională pe care o avea. Artistul filtrează lumea cu mulțimea și varietatea ei de aspecte, prin rețeaua nervilor lui. El aruncă la o parte tot ce e străin de impresia lui esențială; cu ce era încărcată căruța, ce căciulă avea căruțașul, ce fel era strada și câți mai treceau pe acolo... toate aceste note se pierd, se topesc în focul emoțiunii lui, și nu rămâne decât ceea ce e clar, atingător și necesar în tablou; biciul care lovește și ochii calului, cari se închid și lăcrămează

de durere, dulcii lui ochi, cum zice așa de frumos și de delicat Necrasov!

Această putere de limpezire și de concentrare a unei emoțiuni sincere, și adunarea tuturor razelor tale de energie intelectuală în acest punct de foc al sufletului tău, eată ce constituie tăria și onestitatea unei opere de artă; căci numai sub imperiul acestei puteri vei găsi cuvântul fericit, forma exactă, strigătul de descărcare, în care să se toarne de sine căldura, emoțiunea de care întreaga ta ființă vibrează.

Natura, ne prezintă vieța și priveliștile ei amestecate și în dezordine. Ordinea și armonia ei sunt prea mari, pentru ca ochiul nostru redus să le poată cuprinde. Ea aruncă cu aceeași indifeerență monștrii și frumusețile ei pe același plan și în același tablou. Ea nu știe să-și ascundă imperfecțiunile. Numai arta are facultatea de a alege în creațiunea ei. Natura dă ce poate. Artistul dă ce vrea, din ce poate. Iată de ce s'a zis, cu drept cuvânt, că arta corectează natura. Și în adevăr, nu sunt priveliștile naturei și ale vieții cari fac obiectul artei, ci sensul intim al acestor priveliști, sufletul și armonia, care se degajează până și din lucrurile ce nouă ni se par moarte și lipsite de orice ordine, și cari au cu toate acestea melancolia lor, veselia și viața lor intimă, ascunsă ochilor

noștri neinspirați. A ști să smulgi secretul acestei vieți mari, care circulă în toată natura și al cărei puls bate pretutindeni, a ști să scoți ceea ce este emoționant, până și din ceea ce nouă ni se pare indiferent, a ști să surprinzi logica statornică și armonia universală în această dezordine de aspecte, care pe noi ne ametește și ne tulbură, este a avea ochiu și simțire de artist. A ști să concentrezi puternic și să lămurești, în focul sufletului tău, ceea ce ai prins în tine din curgerea eternă a vieții, a munci până la degajarea din haosul de gânduri și individualizarea clară, în cea mai trainică formă a operei tale, e mai mult decât a avea talent, este a avea onestitatea talentului tău, cultul adânc și pasionat al artei, și aceasta dă operei consacrarea eternității.

Gândul acesta, că ceea ce faci este definitiv făcut, că opera, scăpată din mâinile tale, se duce de-alungul veacurilor și umple lumea de răsunetul vieții și bătăilor inimii tale, are ceva din solemnitatea și fiorul judecății supreme a sfintei scripturi, — tresai, ca la strigătul unei trâmbiți, și, în fața veacurilor și a generațiilor cari se desfășură înaintea ta, simți că te umple sentimentul unei evlavii adânci, te cutremuri de îndoială și de grijă că nu vei fi destul de pregătit, pentru a putea turna în opera ta, tot ce ai avut mai

bun, mai mare și mai sfânt în sufletul tău. Iată de ce unii artiști aleargă toată viața lor după un ideal de frumusețe, pe care nu-l pot prinde și realiză, decât fragmentar, în creațiunile lor. Iată de ce sunt unii cari se chinuesc și se consumă veșnic de setea și dorul unei perfecțiuni pe care o întrevăd, și cred un moment că au atins-o, dar nu pot să o apuce, ca o umbră le lunecă din mâini, și toată viața lor e acoperită de o melancolie inconsolabilă, fructul atâtor decepții, atâtor visuri de zeu, sfărâmate de gratiile puterii omenești. Doi oameni am cunoscut în țara noastră, torturați de onestitatea și religia artei lor, veșnic muncind și veșnic nemulțumiți de ceea ce au făcut, veșnic triști: Eminescu în poezie, și Grigorescu în pictură.

Severitatea și munca aceasta de concentrare și armonizare de forțe are o colosală importanță în creațiunile artistului; soarta și vitalitatea lor atârnă de aci. Căci operele de artă se înmulțesc, și viața noastră ca durată rămâne aceeași; ba, ca intensitate și varietate de emoțiuni, am putea zice că ea curge din ce în ce mai repede și mai agitată. — Intre operele de artă se încinge dar o crâncenă luptă pentru existență. Noi suntem tot mai grăbiți, viața e din ce în ce mai scumpă, și când pe fie-care zi, din toate colțurile lumii civilizate,

se aruncă o nouă recoltă de opere artistice, mii de volume pe ceas, ca să nu vorbim decât de literatură, cari toate cer lectori, ne întrebăm, cu drept cuvânt: câte pagini din acest noian de scrieri, câte din operele pe cari le admirăm noi azi, vor mai fi citite peste două mii de ani? — De sigur cele mai multe vor pieri, se vor înneca prin volumul lor, prin lestul lor de prisosuri, — și nu vor scăpa decât acelea, cari au sorbit din viața autorului lor, sub cea mai condensată formă, cea mai puternică și mai sinceră emoțiune. Așa, dintr'un tumult de glasuri, cari ne amețesc auzul, un singur țipăt de durere s'ar distinge și s'ar auzi deslușit, peste amestecul de vorbe neînțelese.

Și să nu se creadă, Doamnelor și Domnilor, că eu fac aci deosebiri cari de obicei se fac în discuțiile estetice, într fondul și forma unei lucrări de artă, a unei scrieri literare, în special.

Prea s'a luat de-a bună comparația atât de des întrebuințată între o haină și vorbele cari notează, exprimă o idee. — Dacă e vorba de comparație, puneți în loc de haină corpul însuși — vedeți ce deosebire — s'ar părea că am lăsat ideea într'o toaletă cât se poate de neconvenabilă, și cu toate acestea am fi mai aproape de adevăr. Toată ideea, toată emoțiunea, are, în însuși fondul ei,

și forma, după cum o sămânță, scuturată dintr'o floare uscată, poartă într'înșă forma desăvârșită a întregii plante: în încăperea ei mică doarme rădăcina tulpina și toate organele, colorile și inflorescența plantei de pe care s'a scuturat: îi trebuie doar pământ, și soare, și timp ca să se desvolte. Ceea ce ni se pare nouă că sunt idei, pe cari nu le putem exprima, sunt probabil produsul unui număr insuficient de vibrații în celulele noastre nervoase, prea puțin excitate, pentru a descărca un act complet de gândire clară, .. în tot cazul sunt numai nebulozități intelectuale, stări embrionare, idei în perspectivă cari așteaptă să fie fixate, încălzite și lăsate să înflorească.

Ne spunea dăunăzi dramaturgul nostru Caragiale: „Mă opresc uneori la o scenă... ușoară, o văd, — doi oameni, necăjiți de mult unul pe altul, se întâlnesc față 'n față, și vor să se răfuească. Incep dialogul și scriu, muncesc la el o săptămână două, trei, văd că nu merge; cerc să îndrept, să dreg frazele ba ici, ba colo, recitesc: nu e asta. Intr'un târziu, de-odată parcă mi se luminează tot, șterg ce am scris și reiau d'a capo — vorba autorului — și scriu, și scriu, de nu pot să prididesc — și simt că e viu, că e adevărat, că e așa. Vezi că de astă dată nu mă mai necăjesc și nu mai lucrez eu pentru doi, — acești doi s'au

ales și s'au limpezit în mine; îi văd gesticulând, s'au aprins, acum se ceartă ei, și eu îi ascult și scriu.“

Scena, așa cum eră întâiu, ar fi fost o recoltă culeasă de crudă, și Caragiale nu e din acei cari se lăcomesc la așa ceva. — El... mai bine lasă fructele să se usuce pe copac.

Artiștii sunt cultivatori de idei!

Vieța seamănă mereu, — și seamănă amestecat și grâu și neghină, și flori parfumate și buruene otrăvitoare. — Artistul alege, fertilizează, cultivă, plivește — și mai ales plivește. Aceasta constituie onestitatea recoltei artistice. Și nu putem spune în deajuns cât de mare și de însemnat este rolul acesta de critic sever și neîndurat, care cumpănește puterile artistului și hotărăște selecțiunea gândurilor lui. Cum să nu se îngrijească el de ce alege și cultivă pe stratul ce i s'a încredințat, când se gândește că opera lui își va scutura peste atâtea capete ideile, seminți cari vor germina și vor răsări mereu, împingând astfel recoltă după recoltă, energie după energie în eterna undulație a vieții.

Sunt opere literare, cari trăesc mai mult decât poporul și decât limba în care s'au scris. De mult au dispărut Elenii și limba lor e moartă, cu toate acestea — prisosul de energie al acelu neam mare,

cea ce a covârșit peste combustibilul necesar pentru întreținerea formelor peritoare ale vieții și s'a prefăcut în artă senină și inalterabilă, trăește, fertilizează și scutură de mii de ani peste capetele atâtor generații seminți de flori neperitoare. Ceva din parfumul Odiseei a străbătut, direct sau indirect, în toate poemele cari s'au scris în urmă.

Ca încheere: Arta este și ea una din nenumăratele forme pe cari le îmbracă vieața. În curgerea eternă și 'n transformările multiple ale energiei universale, acolo unde află teren fertil, condiții priincioase de acumulare, o parte din această energie se adună, rotind în jurul unui punct, se condensează și se încheagă în creațiuni artistice indestructibile. Toți avem germenii pasionali ai întregii omeniri, proporțiile ne deosibesc, — toți simțim vag, uneori lămurit, că trece prin noi câte ceva din marea energie cosmică, toți suntem puncte de acumulare și de descărcare, în lanțul evoluției: unii cheltuim tot în acest bazar amețitor al vieții, alții adună ca într'o pâlnie, cultivă, sporesc și concentrează pentru a arunca pe urma lor, cu o putere de expansiune uimitoare, energia acumulată și fermentată în organismul lor fericit.

Așa e și cu adevărurile științifice. Ele tortură veacuri întregi capetele savanților din atâtea ge-

nerații; până se limpezesc, până ce din starea de clocotire haotică se liniștesc, se fixează în linii hotărâte și se întrupează într'o formă proprie. Atunci ideea devine ca un punct de rezim, o trambulină de sărit în altă problemă, — un pas definitiv făcut înainte, o înălțime câștigată — și un nou orizont se deschide. Acesta-i mersul infinit și progresiv al energiei universale, al forței de fecundare a vieții în cea mai înaltă formă a ei, travaliu intelectual. De aci căutarea, neliniștea eternă și setea adâncă a omenirii, în goana neîntreruptă după un ideal abia zărit de poezii ei geniali, primele piscuri aurite de soarele care răsare. Are Guyau într'un loc o comparație frumoasă, privitoare la această veșnică așteptare și speranță a omenirii, în fața idealului ei, cu cât mai îndepărtat cu atât mai atrăgător:

Era o femeie de o inocentă nebunie . . . ea se credea logodită, și în fiecare zi credea c'are să-i vie mirele și să se facă nunta. — Dimineața, cum se deștepta, cerea rochia albă de mireasă și cununa de lămâiță, se așeză la oglindă și, surâzându-și de fericire, se gătia. „Astăzi, astăzi vine mirele meu“ zicea bucuroasă. Și, gătită frumos, se așeza la fereastră și aștepta toată ziua. Seara o tristeță nespusă o cuprindea, suspinând își părăsia găteala de mireasă și se culca. Dar a doua zi, cu prima

rază de lumină, încrederea și veselia îi reveniau. „In sfârșit astăzi vine, azi ne cununăm“. Și așa își petrecea viața în această credință mereu amăgită și mereu reînviată, scoțând seara și îmbrăcând dimineața rochia ei de mireasă.

Umanitatea, zice Guyau, este ca această femeie, uitătoare de orice decepții: Și ea așteaptă în fiecare zi sosirea idealului său; or fi sute de veacuri de când mereu își zice: „mâine, mâine de sigur!“ În fiecare generație își îmbracă rochia albă și-și pune pe frunte cununa de lămâiță. Credința este eternă, ca primăvara, ca florile.

Comparația suferă însă de unele neajunsuri serioase. Omenirea nu e logodită cu o himeră. Prea ar fi trist să credem că, de atâtea mii de ani, ea n'a făcut un pas măcar spre mirele ei. Atâta munca, atâta lumină, atâtea prefaceri în soarta și 'n credințele ei, nu se pot de loc asemăna cu așteptarea pasivă a unei nebune. Omenirea merge pururea înainte, și intră din ce în ce mai în lumină.

Neliniștea ei, dornica ei întindere de brațe după un ideal se oglindește cu mult mai limpede în munca cinstită a marilor ei artiști și 'n durerile lor de creare. Poetul, în căutarea perfecțiunii, arată foarte bine întreaga evoluție a omenirii, a vieții în genere, spre ceva depărtat, care chiamă, atrage ca

un vis frumos, și farmecă poate tocmai prin această depărtare.

De sigur, nu-i o vorbă deșartă că în inima poezilor bate mai tare dorul întregii omeniri.

AMINTIRI DESPRE EMINESCU

Eram în gimnaziu când am citit primele poezii ale lui Eminescu și fantastica lui nuvelă „Sărmanul Dionis“. Versurile lui exercitau asupra mea o înrâurire extraordinar de puternică; adâncimea fascinantă a gândurilor lui mă umpleau de un fior mistic, de o admirație estatică. Și de multe ori am căutat să construiesc în închipuirea mea de copil figura necunoscută a acestui zeu, care mi se părea că trebuie să trăească o viață cu totul deosebită de a noastră, într'o lume supraumană, în basme. Credeam câte odată că'l zăresc în unele tablouri din „Sărmanul Dionis“, o vagă siluetă care se depărta mereu, și parcă se topia într'o lumină intensă, amețitoare.

Când am terminat liceul, aveam în cap figura lui Eminescu, așa cum mi-o făcusem eu: un tânăr slab, înalt, palid și tras la față, cu ochii negri, visători, pe umeri îi cad plete ondulate, o haină lungă și veche îi acopere trupul până 'n călcăe;

el nu vede pe unde calcă, nu se uită la nimeni, și merge ca un somnambul, parc'ar pluti.

Trei ani am căutat pe ulițele capitalei figura aceasta, și n'am găsit-o. Intr'o zi, mă întorceam cu mai mulți prieteni dela Universitate. In dosul pasajului, aud pe cineva zicând: „uite Eminescu!“ Toți ne oprim să-l vedem. Un om în vârstă, bine făcut, rotund la față, fără plete, îmbrăcat ca toți oamenii... Îl văd suindu-se 'n tramvai, — mă despart de prieteni, și mă urc și eu. M'așez în fața poetului și-l privesc, dar cu ce sfieală! El ține pe brațe un ghiozdan ros pe la mărgini; degetele dela mâna dreaptă îi sunt pline de cerneală violetă, ochii lui mici, înfundați, cu gene rari, au privirea vagă și ostenită a omului distras, dus pe gânduri.

Lângă el stă o cocoană slabă și sulimentă, care-l privește fix, din ce în ce mai intrigată. Ea își șterge cu batista colțurile gurii, și 'și potrivește bridurile dela pălărie, cu gesturile unei persoane gata să ia o hotărîre.

— Așa-i că nu mă mai cunoașteți, domnule Eminovici?...

Eminescu se 'ntoarce; un zimbet blând îi luminează fața.

— Doamna A... cu ce pricină pe-aici?

Și doamna îi spune că fata ei a părăsit „trupa“ și caută un loc de profesoară; îi aduce

aminte de când făcea și el parte din trupă, și oftează...

— Dar d-ta, ce faci aici în București?

— Eu... dau lecții.

Suntem în strada Buzeștilor. Eminescu se ridică încet și face semn conductorului să oprească.

— Ce, pe-aici stai?

Poetul răspunde c'o mișcare plictisită din cap, care însemnă și „da“, și „bună ziua“, și multe de toate.

* * *

Cinci ani după asta. Stăm amândoi la o masă în cafeneaua dela „Imperial“. În fața noastră, la o altă masă, e un bătrân chel, c'o figură foarte expresivă, de-o slăbiciune și de-o paloare bolnavicioasă. Eminescu îl privește lung, milos, — nu și poate lua ochii dela el. Se pleacă încet la urechia mea.

— Oare cine-o fi? tu nu'l cunoști?

— Nu... da de ce mă întrebi?

— Grozav seamănă cu tata.

Întrebăm pe chelner, și aflăm că-i consulul dela Salonic.

Poetul mă sfătuiește să traduc în versuri „Cei șapte dela Teba“ și laudă seninătatea și măreția tragediilor clasice.

O fetiță, c'un paneraș de flori, se tot milogeste pe lângă noi, c'un aer de sfâșietoare mizerie. Aleg o garoafă și o dau poetului, care-mi spune că-i plac florile. Eminescu ridică 'n sus garoafa c'un gest delicat, se uită gânditor la petalele învoalte, de un roș închis, și, ca și cum ar relua șirul unei discuții întrerupte un moment, îmi spune:

— De geaba, ne trebuie un poet care s'o ia peste câmpi, nebunește... ne trebuie ceva nou, cu totul nou... un nebun, dar un nebun de geniu, care să'și croiască el o formă a lui și'un drum neîncercat de nimeni...

Eu îl privesc lung, nedumerit; aștept să văd cu ce se leagă asta.

— Uite, dintre tinerii de azi, știi cine dă semne c'are să fie un poet mare la noi?

— Cine?

— Mile. Da, da, nu te uită, Mile e poet... In „Caetul roșu“ al lui am găsit lucruri minunate, minunate!...

Acum prind legătura: roșața garoafei a chemat „Caetul roș“.

E târziu, aproape miezul nopții. Afară plouă, și cum n'avem umbrelă, o ținem mai mult o fugă pân' la otel Metropol.

— Rămâi la mine 'n noaptea asta...

— Nu pot, am de făcut gazeta pe mâine... și

mie nu-'mi vine îndemână să scriu decât acasă la mine. Da hai, că mă sui și eu pentr'un sfert de ceas, poate-a mai stă ploaia.

Eminescu are chef de vorbă. Imi povestește o dragoste a lui, o întâmplare curioasă, care i-a inspirat poezia „Luceafărul“ și care nu se poate spune aici...

— Dar știi că sunt două aproape.

Își ia pălăria și pleacă grăbit.

Mă culc. Ascult cum răpăe ploaia pe coperiș; și mă gândesc la marele Eminescu, cât îi de sărac și de chinuit. Am un bilet de loterie, și fac planuri generoase pe câștigul cel mare, de 100.000 de lei. Aud pași pripiți pe sală... o bătae discretă în ușă.

— Cine-i?

Aprind lumânarea. Eminescu, ud learcă, își ia floarea de pe masă și sgrebulit, c'un răs copilăresc, îmi zice „noapte bună“ și pleacă.

Pentru prima oară poetul îmi da de gândit.

ELEONORA DUSE

Ce păcat că această mare artistă a venit la noi într'un timp așa de nepotrivit! Criză agricolă, criză financiară, neliniște și certuri politice; peste acestea boala grea a micului prinț, o mulțime de do-liuri în elita societății bucureștene, — atâtea ș'atâtea împrejurări nenorocite, cari au făcut ca inteligența și ospitaliera noastră capitală să nu poată primi și sărbători cum trebuie pe cea mai puternică și mai fermecătoare artistă a scenei moderne. Nu știu cu ce impresii va fi plecat Duse dela noi. Imi închipuiu însă că, în necunoștință de cele ce se petreceau între culisele vieții noastre, nu va fi dus cu ea o amintire tocmai frumoasă despre entuziasmul artistic al fraților ei de pe malurile Dunării. Nici nu și-a putut isprăvi șirul de reprezentații anunțate. Și cât a jucat, a văzut mereu sala teatrului nostru pe jumătate goală, ea, care la Paris și în toate capitalele pe unde a trecut, a avut cele mai mari succese, cele mai stră-

lucite triumfuri pe cari le poate visà o artistă. În schimb însă, ce puternică, ce adâncă impresie ne-a lăsat, nouă, puținilor cari-am avut fericirea s'o vedem, s'o auzim, s'o admirăm!

Duse nu e numai o divină interpretă, care însufletește piesele, care dă viață, căldură și cea mai minunată întrupare rolurilor pe cari le joacă. Ea însăși e o creatoare. În sufletul ei larg și vibrant trăesc toate pasiunile omenești, în ea dorm toate durerile și bucuriile noastre, cu toate gesturile și strigătele lor. Și este o parte din propria ei viață, este inima ei plină care se descarcă în vorbele pe cari le rostește, în rolurile pe cari le îmbracă pe scenă. Glasul, privirea, mișcările ei sunt de mii de ori mai expresive decât cuvintele pe cari le spune. Iar mâinile, frumoasele ei mâini, de dragul cărora d'Annunzio a scris o piesă, „La Gioconda“, vorbesc într'adevăr. Nu există limbă omenească pe lume, care să poată exprima ceea ce așa de frumos știu să spue mâinile Dusei, cu degetele lor subțiri, lungi, nervoase, cari plâng, râd, visează, se zbugiumă și ard de toate pasiunile, se 'ntunecă 'n durere, și se luminează 'n fericire. Când, zimbitoare, divina artistă-și ridică brațele 'n sus, mâinile ei albe și delicate strălucesc în aer ca două flori de crin.

Ș'apoi, ceea ce te face să uiți că ești la teatru

e că la Duse nu e nimic meșteșugit, nimic din trucurile și rafinările de școală. Ea intră pe scenă, cum ar intra în casa, în familia ei. Ș'ai jură că vorbele pe cari le spune sunt ale ei, atunci rostite întâi — manifestarea momentană și necesară a unei simțiri vii care nu caută fraze și efecte pentru public, — atât de bine și de omenește le spune, atât de potrivite sunt cu emoțiunea glasului ei cald și sonor, cu privirea sugestivă a ochilor ei mari, negri, fascinatori, și cu toată figura ei dulce, expresivă, de o misterioasă putere de atragere. Dar cine-ar fi în stare să descrie armonia acelor mii de mișcări imperceptibile, din cari se compune jocul și farmecul acestei mari artiste? E de-ajuns s'o vezi numai cum apare și pășește pe scenă, ca să simți numai decât că ai înaintea ta o ființă extraordinară. În glas, în ochi, în gest, în mers, în tot trupul ei, de-o mlădiere și de-o eleganță feelină, e o vrajă, o tresărire de vieață, pe care nu ni-i dat s'o înțelegem, cevă ca o putere dumnezească, cu care ne tulbură, ne răpește, și face ce ce vrea cu sufletele noastre. Fără să spună o vorbă, c'o simplă mișcare a capului, ne-aduce lăcrimile în ochi, — c'un zimbet ne înseninează. Nu, Duse nu e *actriță*... Ce urît e cuvântul acesta, alături de numele ei mai ales!

Ea e mamă, e soție, e amantă... te minu-

nezi de câte ființi deosebite trăesc în ea, și ce clar, ce intensiv trăesc! Duse-și consumă viața ei, își arde nervii ei în fiecare dramă. Iată de ce ne mișcă așa de adânc deosebit de ceilalți artiști. Iată de ce, când o rechiamă aplauzele publicului, ea apare cu ochii duși și c'un aer ostenit, pururea stăpânită de emoțiunile ultimei scene, vibrând încă de căldura și viața rolului ei, din care nici căderea cortinei, nici zgomotul din sală, nici răceala culiselor nu pot s'o smulgă și s'o deștepte la realitate.

O compară unii și alții cu Pezzana, cu Sarah Bernhardt, cu Réjane... Ce poate limpezi, și la ce adevăr poate să ducă nevoia aceasta meschină a minții omenești de a căuta comparații între marii scriitori, între fericii creatori, între artiștii de geniu? E o mașinărie așa de complicată în firea unui om și mai ales a unui artist, că e o copilărie să-ți închipui că poți să-i furi secretul și să-i măsoari puterea cu una cu două.

Cine poate să știe, cine poate să spue în ce stă forța de fascinare a incomparabilei Duse, misteriosul dar de a fermecă al acestei ființi extraordinare, care străbate lumea, ca un cuceritor glorios, ducând cu ea, în sângele ei, mândria, arta și pasiunea arzătoare a Italiei!

CASA ARTIȘTILOR

Ar fi, în mijlocul capitalei, o casă mare cu ziduri albe și cu ferestre largi, fără zorzoane pe pereți, fără turnulețe pe coperiș, luminoasă, veselă, strălucitoare de simplitatea aceea bună, curată și cinstită, pe care-o puneau vechii noștri gospodari în așezările lor de pe vremuri.

Acolo ar fi locul de întâlnire al tuturor oamenilor de talent. Acolo artiștii ar fi la ei acasă. Literatura, muzica, pictura și-ar avea fiecare rostul și încăperile ei. Numai o sală ar fi comună, o sală mai largă, în care pictorii și-ar expune tablourile, muzicanții ar da concerte, literații și-ar citi lucrările lor, — s'ar discuta, s'ar țineă conferinți, ar fi poate și o revistă *a tuturor*. Și ce mișcare sănătoasă s'ar porni, și ce artă puternică. și cu adevărat a noastră. s'ar întemeia, când toți răzlețiții aceștia, cari n'au nici un cuvânt să se dușmănească, ei au tot interesul să se apropie, să se cunoască și să se iubească între ei, s'ar vedea

astfel strânși laolaltă, împrietenți sub acelaș acoperemânt, putând să se apere, să se lumineze și să se întărească unii pe alții ! Noii veniți ar aduce acolo iluziile și entuziasmul tinereții lor, bătrânii ar aduce sfatul și înțelepciunea cunoștinții lor de lume, de viață, de unele secrete ale artei; ș'ar fi o însuflețire, ș'o dragoste de muncă, ș'o râvnă de a produce din ce în ce mai bine, cum arareori se vede în manifestarea artistică a unui popor. Cine știe ? poate că aceasta ar însemnă „Renașterea“ noastră.

Firește, e un vis. Câți nu-l vor fi visat înaintea noastră, și câți n'au să-l mai viseze după noi ! Cu toate astea... dacă întâmplarea, care face atâtea năzdrăvăanii, m'ar împrietenî c'un milionar — și se 'nțelege dela sine ce fel de om ar trebui să fie acel milionar, ca să mă pot împrietenî cu el — sau dacă cei cari au în mâna lor pâinea și cuțitul s'ar sfătui vr'odată și cu de-al-de noi la tăiatul și 'mpărțitul feliilor, — ce ușor s'ar izbândi un asemenea vis. Și ce minunat lucru ar fi !

O amintire de-acum două-zeci de ani. Intr'o dimineață, eră prin sărbătorile Crăciunului, mă duceam la Eminescu. El stă în Știrbei-Vodă, într'o căsuță veche. Cum scoboram din spre Episcopie, pe lângă otel Manu, îl văd înaintea mea viind

zgriburit, cu gulerul ridicat, cu pălăria pleoștită trasă pe ochi, cu mâinile la piept, vârîte în mânecile unui paltonaș cam subțirel. Venia repegior, în fuga mărunță și săltăreață a picioarelor înghețate, căci erà numai în ghete și erà zăpadă și viscol mare... Il gonise frigul de-acasă și venia la cafeenea să se încălzească. Am intrat la „Imperial“, ne-am așezat la o masă mai pe-aproape de sobă, — pe fața poetului, pururea sfioasă, erà în dimineața aceea o blândețe ș' o bunătate de copil sfânt. Imi întinse mâna, ca să văd cât e de rece, — îmi spuse că de două zile nu s'a mai făcut foc la el, că toată noaptea a tremurat, că e și cam umedă odaia lui, și că multe sărbători triste-a avut el de când face umbră pământului, dar prin așa urită sărăcie și gânduri urite, ca de data asta, nu-și aduce-aminte să fi mai trecut. Și toată ziua aceea am stat împreună și-am făcut planuri. Atunci am zidit noi o *casă pentru artiști*, — un adevărat palat! Era chiar pe locul unde-i casa Oteteleșanu. Dar ce organizare erà, și ce buget frumos alcătuiuse Eminescu! Nu știu cum potrivise el lucrurile din condeiu, că, după ce se acoperiau toate cheltuelile prevăzute și neprevăzute, mai avea ș'un escedent de vr'o cinci-spre-zece mii de lei pe an. Și erà o bucurie pe noi... Seara însă, la birt, a trebuit să ne facem bine socotelile, pentrucă toată

averea noastră efectivă se încheia în trei lei, și vroiam s'avem și de-aici, mai ales de-aici, un escedent... pentru țigări.

Ei, da, — așa-i, multe ni-ar trebui, dar ce vrei? Tară săracă...

Și totuși, orice-ar zice oamenii practici, rămâne ceva și de pe urmele acestor visători.

DIN ALBUMUL MEU

DELAVRANCEA

34 de ani. Înalt, puțin adus de spate; singurul dintre literații noștri, care are în adevăr „un cap de artist“. Natura i-a dat cu amândouă mâinile toate talentele cari pot împodobi viața unui om. Delavrancea putea fi pictor mare, muzicant mare, cum e scriitor și orator mare. Temperament aprins, inimă largă, de o sensibilitate aproape maladivă, suflet generos și entuziast, în totdeauna mi-a făcut impresia unui erou pe care nimic n'ar putea să-l îngenunche.

Are un cult, o adevărată evlavie pentru popor, și nimeni n'a înțeles mai bine ca el sufletul și adâncimea cântecelor și legendelor bătrânești. În toate articolele lui politice se recunoaște dela primele rânduri ștampila artistului, tăetura de frază a literatului cult, stăpân pe gândul și cuvântul lui. Dela cea mai fină ironie, până la cea mai

violentă franchetă de expresii, Delavrancea își primblă degetele pe claviatura limbii cu o agilitate de adevărat maestru. Stilul lui e variat, impetuos, și încărcat de imagini, ca însăși viața noastră, pe care Delavrancea a știut s'o observe, și s'o zugrăvească cu o neîntrecută putere de sugestie în frumoasele și neperitoarele lui opere.

E cel mai iubit și mai admirat dintre scriitorii noștri, cu toate „*amarnicile concluzii*“ ale câtorva criticastri, cari l'au citit cu *pasiune*, în accepțiunea rea a cuvântului, și nu l'au înțeles, pentrucă n'au voit să-l înțeleagă.

Atât mai rău pentru ei.

1893.

G. COȘBUC

28 de ani; blond, părul mătăsos, fruntea mare, bombată, ochii pe jumătate 'nchiși; vorbește liniștit, trăgănat, și fără gesturi... Bland, visător, se uită cu indiferență la tot ce se petrece 'n juru-i. I-ar plăcea să trăească la țară. A citit mult, are-o memorie estraordinară, e stăpân pe toate secretele limbii și versului românesc. Nu vrea să sperie pe nimeni nici cu știința, nici cu talentul lui. Ține foarte puțin la versurile lui, și mai de loc la ce va zice lumea de ele. Cunoaște

bine literatura germană, și nu poate suferi pe cea „franțuzească”: acesta poate fi singurul semn după care ai mai bănuî puțin că-i Ardelean. E unul din cei mai talentați poeți pe cari îi avem azi, și, ceea ce e rar la noi, Coșbuc are în poezie un stil al lui particular: adesea versurile lui, prin claritatea și structura lor neobicinuită, te surprind ca o scăpărare de lumină neașteptată. Nimic silit, nimic chinuit, nimic fals în frumoasele și curgătoarele lui poezii.

Din volumul lui intitulat „Balade și Idile” transpiră un parfum de sănătate, de viață nouă, de primăvară.

1893.

P. P. CARP

50 de ani, pe cari și-i poartă ca pe o floare la ureche. Scurt, chel, figură aristocratică, poartă monoclu — singurul semn, pe care au putut să-l surprindă bine caricaturiștii noștri din persoana d-lui Carp. Cel mai distins, sub toate raporturile, dintre cei cinci membrii fondatori ai „Junimi”. A tradus pe „Macbeth” după original, și e probabil că va traduce și pe D-nu Alexandru Lahovari. Inteligență scăpărătoare, cultură vastă, fire mândră și cavaleriească. Orator distins, fără a avea glasul

muzical și fraza sculpturală a D-lui Maiorescu; are însă spontaneitatea gândirii, intuiția clară și subită a situației, verva fericită a omului care e întotdeauna gata să-ți răspundă, și să-ți răspundă bine. Odată, un tânăr deputat, A. D. . . , eră la tribună: se încercă, într'un discurs lung, să arate că D-l Carp, în curgerea vremii, și-ar fi mai schimbat unele păreri. D-l Carp lipsiă din sedință, și, în momentul când tânărul orator, răsfoid un volum din „Monitorul Oficial“, strigă victorios: „Și să vă arăt, Domnilor ce ziceă D-l Carp acum un an...“ se auzi glasul liniștit și inciziv al d-lui Carp, care tocmai atunci intră: „Am să-ți răspund la anul!“ Un hohot general de răs; tânărul continuă jenat, firește, de succesul acelei întreruperi, și mai ales de aerul persiflant cu care îl priviă D-l Carp, prin monoculul său. Spirit dominator și inflexibil, planează peste zarva politice de interese personale, și primește săgețile vrășmașilor cu o seninătate și cu un zimbet de erou invulnerabil. Disprețuește „norodul“: acesta e cel mai mare cusur al „Șefului“. Și-l va plăti scump. Imi povestiă un Vasluian: „Sub guvernul lui Ion Brătianu, prefectul nostru primește porunca dela centru, s'aleagă la colegiul întâi pe conu Petrachi Carp. Se face alegerea, se proclamă rezultatul, și merg fruntașii la club să-și hiritisească alesul. Conu

Petrachi ședeà răsturnat pe o canapea, și fumà ca un pașă. Lumea intră veselă, triumfătoare; prefectul s'apropie și 'i spune la ureche că trebuie să ție un mic discurs, să mulțamească alegătorilor. . .

— Adevărat? trebuie un discurs? Nu știam.

Și conu Petrachi se scoală surâzător, se închee la haină, își potrivește monoclul, tușește și începe:

„Domnilor, astăzi este cea mai mare și mai însemnată sărbătoare pentru Europa întreagă, și asta pentru că m'am ales *eu* deputat la colegiul întâiu de Vaslui. Vă mulțumesc în numele Europei!“.

Se non è vero, è ben trovato.

Semne caracteristice: singurul junimist, căruia nu-i plac poeziile lui Eminescu; zice că-i fac impresia de ceva stors și chinuit din cale-afară.

1893.

T. MAIORESCU

Intre 50 și 55 de ani. Talie mijlocie, conformație puternică; figură calmă, de o seriozitate impunătoare. În vorbă, în privire, în gest, păstrează în totdeauna aceeași măsură și siguranță, a omului care se observă și se simte stăpân pe el. O bogată cultură științifică și literară dă acestei naturi, așa.

de bine înzestrate, o distincție și-o superioritate remarcabilă. Gust rafinat, simțire dreaptă, vedere limpede și de o extraordinară agerime, D. Maiorescu e un neîntrecut cunoscător în tot ce e artă. El știe să admire, și din tot sufletul admiră ce e frumos, chiar când opera ar veni dela un om care i-ar fi urît. În totdeauna a căutat să adune în jurul său, să povățuiască și să îndemne la muncă, pe tinerii în cari descoperiă un început de talent. Pe mulți i-a scos la lumină; cu unii s'a înșelat. Mi-aduc aminte, acum zece ani, a crezut și despre mine c'aș da oarecare semne... Acestei credinți, care—o mărturisesc cu durere—nu s'a realizat, datoresc fericirea de a fi cunoscut pe D-nu Maiorescu acasă la D-sa. În momentul acesta îl văd, în salonul de lângă bibliotecă, stând la masa din mijloc, c'un creion în mână; în fața D-sale un începător citește, cam emoționat, o tragedie în versuri; câțiva tineri ascultă, și urmăresc cu luare aminte pe chipul D-lui Maiorescu cum trec de lămurit urmele tragediei; D-nii Teodor Rosseti, J. Negruzzi, Mandrea și alții se retrag în bibliotecă; eu stau sficios într'un colț, ș'admir răbdarea și seninătatea olimpică a D-lui Maiorescu. S'a isprăvit un act. Aud un glas sonor, de o vibrație muzicală... toți vin să asculte. Vorbește amfizionul; el e cât se poate de familiar și de intim,

caşa lui n'are nimic din solemnitatea și răceala severă a „caselor mari“, și totuși am sentimentul că mă găsesc într'un templu. Nu știu ce aer de sărbătoare, ce viață particulară capătă vorbele în gura D-lui Maiorescu! Iar când citește o bucată literară, e un maestru, un virtuoso, care interpretează perfect gândul și emoțiunea compozitorului.

Ca orator și ca scriitor e magistral. Spusă, sau scrisă, fraza D-lui Maiorescu e clară, vie și perfect construită.

Semne particulare: pururea același — senin ca un zeu.

1893.

GR. G. PĂUCESCU

Intre 45 și 50 de ani. Scurt, delicat, brun; fruntea largă, ochii mici negri, de o scânteere fascinatoare, aș zice diabolică, dacă n'ar fi vorba de cel mai bun și mai blând om, din câți am cunoscut. Suflet mare, caracter demn; de o suverană mândrie, — cine-ar crede, văzându-l atât de natural, „atât de simplu după vorbă, după port“! O vastă cultură literară a dat jurisconsultului forța de a generaliza, de a prinde și formulă adevărul cu o siguranță și claritate de savant, și de artist în

acelaș timp. Domnul Hâjdeu citează undeva, ca model de stil precis, o definiție a Domnului Păucescu despre contracte.

Orator distins și scriitor de valoare. A muncit mult. Acei cari l'au cunoscut când învăța dreptul la Paris, își aduc și azi aminte de figura blândă și visătoare a studentului pasionat și lacom de a ști, care se închideă în odăița lui și citia paisprezece ceasuri pe zi; imprudență, pe care acum și-o plătește destul de scump. A tradus în versuri exametre două cânturi din Eneida lui Virgiliu. A scris un studiu politic intitulat „Partidele politice” pe care l-a publicat în „Convorbiri literare”. De curând a scos un volum („Chestia țărănească”) unde 'și arată, într'o admirabilă formă literară, vederile sale de bun român și de înțelept legiuitor asupra celui mai însemnat problem social la noi: îmbunătățirea soartei țăranilor. În ramura juridică a scris până acum trei mari volume asupra *Obligațiilor*, un studiu vast, de o remarcabilă originalitate, dar care n'a străbătut încă la cunoștința academicianilor noștri.

În politică D-l Păucescu este actualmente *omul zilei*, în înțelesul nobil al cuvântului. De mult nu s'a văzut în arena luptelor noastre politice o figură atât de cavalierească, un caracter atât de franc și de independent. E foarte iubit. Puținii vrăjmași —

căci cine n'are vrăjmași? — sunt dezolați că nu'i găsesec nici o spărtură la za.

Semne particulare: Când e necăjit, se plimbă, cu mâinile la spate, și cântă.

1893.

ANGHEL DEMETRESCU

Inalt, robust, figură energică — statură și înfățișare de legionar roman. Trecut de 40 de ani, pare mai tânăr. Unul din cei mai culți profesori ai noștri. Inteligență vie, memorie vastă. Citează-i un crâmpeiu de vers, un început de frază latinească ori elinească, și-ți va spune imediat din ce autor e, și anume din ce pasaj. Sever în școală, fără a fi pedant; între prieteni — vesel și expansiv. Bun scriitor și bun conferențiar. N'a vânat gloria, și nici n'o așteaptă. În politică — un observator nepasionat, în artă — un degustator ciudat. Are un adevărat cult pentru scriitorii și oratorii engleji, pe cari-i citește în original, — și mai ales pentru Macauley. Când vorbește, ideile par a fi împinse afară de o vijelie; îi vin torente de gânduri, pe cari de-abia le poate pridi cu cuvântul, brațele i se ridică în gesturi largi, uriașe, frazele devin perioade.

El, cel dintâiu, a descoperit izvoarele de unde și

pompa d. Gr. Tocilescu erudițiunea. Opera acestuia: „*Dacia înainte de Romani*“ a suferit „pedapsa paralelelor“ într'o escelentă critică, publicată acum 13 ani în „România Liberă“. Atunci s'a văzut cu câtă sete și cu câtă discreție „utilizase“ d. Tocilescu pentru gloria sa, nu numai cunoștințele, dar și stilul *confracților* Rowlinson, Oscar Peschel, Vivien de St. Martin, etc. . . ceea ce a făcut ca d. Gr. Tocilescu să devie academician — deci nemuritor, iar Anghel Demetrescu să rămâie, cu toată știința lui serioasă și cinstită, simplu muritor.

1893.

DOAMNA A.

. . . un mic incident în privința vârstei: s'a nămolit și cu nici un preț nu consimte să se mai urnească din 30 de ani. Așa dar, e de 30 de ani, statură mijlocie, figură de box, ochii verzi; ultimii șase ani, fiind îndesați unul într'altul ca cilindrele unei lunete, au dat bustului ei proporțiuni. . . respectabile. Altmintrelea e o damă foarte învățată și plină de talente. „Eu, dimineața fac pictură dela 9 la 11, după dejun citesc în fiecare zi patru ore, seara fac muzică. . .“ Știe să cânte din tot felul de instru-

mente. Soțul dumisale — un papă-lapte de-o gin-gășie adorabilă — e în extaz. „Imi spuneă eri nevastă-mea un fapt foarte curios din viața lui Pericles... sau a lui Socrat, nu știu bine...“ Doamna A. când se pornește, vorbește mult, și ca din carte. Desprețuește pe cocoanele din societatea noastră, pentrucă — zice ea — sunt de-o ignoranță care-o crispează. La masă, apropo de un picior de puiu, îți va face o mică lecție de anatomie; apoi o privire retrospectivă asupra diferitelor școale de pictură, se va oprî în special asupra Renașterii o mică schiță critică asupra tablourilor lui Țițian, de unde va trece la mișcarea filosofică la Engleji în secolul al XVIII, cu acest prilej ne va spune câteva cuvinte despre revoluționarea medicinei moderne prin cercetările ce se fac în domeniul microbiologiei, și va încheiă cu viața planetelor, cu obiceiurile curioase ale locuitorilor din Jupiter... Nu s'a găsit încă ființă care să poată ascultă, cât poate perora D-na A. Bunele manieri au transformat căscatul într'un suspin discret. Când începe D-na să-și dezvălească erudiția, e un concert de suspine. A scris nenumărate epistole tuturor celebrităților de pe continent și nimeni nu i-a răspuns. Din aceasta, D-na A. a tras, firește, concluzia: „Oamenii mari n'au educație“.

Tot ce se face la noi e stupid. Vara se duce

„să respire în țări civilizate“. E convinsă că trăește într'o țară de barbari, și că, dacă s'ar fi născut în Paris, ar fi vorbit lumea de ea.

Consolați-vă, Doamnă, uite că vorbin și noi.

Semne particulare: Veșnic se plânge că n'are cu cine schimbă o vorbă, și veșnic îi turue gura, de nu mai știi cum s'o oprești.

FAMILIA ARTIȘTILOR

Veacul acesta se va închide pe-o lume de Societăți: Societatea funcționarilor, a studenților, a pensionarilor, a căruțașilor, a văduvelor sărace... Nesiguranța, greutățile vieții, temerea vagă de nefericiri neprevăzute îndeamnă pe oameni să se apropie, tot mai mult între ei, să se așeze umăr la umăr, ca astfel să fie mai tari și mai pregătiți în lupta pentru existență. Și nimic nu ne strânge mai bine laolaltă, nimic nu ne face mai prietini și mai solidari, ca amenințarea unui vrăjmaș comun, la loviturile căruia suntem expuși deopotrivă. O furtună pe mare, înfrățeste pe toți călătorii de pe corabia care e în primejdie; și 'n desperata îmbrățișare a naufragiaților este poate cel mai mare simbol de solidaritate și de contopire a vieții. — Oamenii cari urăsc, acei cari găsesc o voluptate în suferințele altora, uită se vede că și ei sunt expuși la dureri, și că, dacă n'ar fi decât *moartea*, care ne astupă gura la toți, înc' ar fi un cuvânt

destul de puternic ca să nu ne mai dușmănim atâta, și să nu mai fim așa răi și pătimiși unii cu alții.

De câte ori nu m'am întrebat, văzând învăj-birea în care trăesc unele talente mai de seamă, la noi: Oare de ce nu se pot suferi oamenii aceștia? Nu e glorie, nu e nemurire de ajuns, pentru oricine ar ști s'o cucerească? Nu suntem noi în stare să admirăm cât de mulți aleși, numai să fie?... Sunteți așa de puțini, acei cari v'ați deosebit din gloata noastră; — de ce nu vă iubiți? de ce căutați să vă întunecați meritele unul altuia? Vă temeți că n'o s'avem destulă marmură pentru statuetele voastre?

Ce frumos și moralizător spectacol ar fi pentru noi să vă vedem uniți, lucrând c'o întrecere de camarazi, nu de vrăjmași, la deșteptarea neamului nostru! Ni s'ar părea că sunteți mai mari; și v'am admiră mai mult. Energia voastră ni-i scumpă, și noi suferim când cheltuiți din ea pe înveninări și pasiuni de rând. Dar și voi suferiți, pentru că de multe ori vă împuneți să găsiți urite și detestabile unele lucruri frumoase, cari au *marele cusur* de a fi făcute de alții, și vă pervertiți modul de a judecă, și furați sufletului vostru plăcerea de a admira, — una din cele mai mari și mai senine plăceri ale vieții. Și în loc să vă bucurați de o

lucrare bună a camaradului vostru, voi învinețiți de necaz și de răutate; vă creați amărăciuni, de bună voe, ca și când vieața n'ar avea destule, și fără asta.

Și cu toate astea, se știe că emoțiunile estetice au darul de a înduioșa și contopi inimile omenești. Arta — ea însăși o formă a simpatiei — face pe om mai bun, mai iubitor, mai altruist.

Veacul acesta se va închide peste societatea plăpomarilor, a măturătorilor, a hingherilor... Să sperăm că cel viitor va aduce „familia artiștilor“!

BARZI DE ZILE MARI

Se știe că la sărbătorile suveranilor bucuria obștească se manifestă nu numai prin steaguri, parăzi, și luminații, ei și printr'un bun stoc de discursuri și poezii de ocazie. Dar defileurile se isprăvesc, luminațiile se sting; discursurile și poeziile rămân; ele documentează dragostea și entuziasmul națiunii, în ele se cristalizează chipul cum a știut poporul să și exprime bucuria lui, la o zi ca aceea. Și nu atât în retorica oficială a miniștrilor și prelaților se vor oglindi gândurile și sentimentele națiunii, cât în inspirația spontană a poetilor, a căror sfântă solie nu este nici salariată, nici supusă la corvada politetelor banale, gudurărilor și plecăciunilor de convenție.

Iată pentru care cuvânt, și numai din ce punct de vedere, îmi propun să scriu aci câteva rânduri despre jubileul dela 3 Noembre.

Era în această festivitate, pe cât am înțeles, un îndoit prilej de „bucurie națională“. Se serbă

augusta nuntă de argint, și de demult dorita întoarcere în țară a reginei poete, Carmen Sylva, și prin bunătatea ei, și prin talentul ei, și mai ales prin suferințele ei, este o regină iubită. Nu erà dar de mirare, ca literatura să participe și ea la această sărbătoare. Am înțeles și pe literații dela „Lumea ilustrată“ și pe cei dela „Vatra“, când am auzit că se vor luà la întrecere: care din aceste două reviste sa fie mai *jubilară*... Eram curios să văd cum știu inspirații noștri să-și manifeste entuziasmul la o asemenea ocazie. Știam de mai înainte că se vor scri multe lingușiri sarbede și desgustătoare, căci din nefericire se găsesc în blagoslovita noastră țară multe spinări de gumilastică, mulți milogi ahtiați după câte-o slujbușoară, sau după câte-o cruciuliță; — dar n'aș fi crezut nici odată ca în acest torent de fraze, rimate și nerimate, să nu se găsească o licărire de bun simț, dacă nu de talent, — un rând, un singur rând care să exprime un sentiment sincer, o gândire cinstită. Am citit tot ce s'a scris cu ocazia jubileului. Las la o parte poezia d-lui Hașdeu din „Vatra“ și amintirea d-lui V. A. Urechia din „Lumea ilustrată“ — aceste două bucăți sunt vechi și n'au nimic de-a face cu serbarea. Vorbesc de ceea ce s'a scris anume pentru jubileu și pentru întoarcerea reginei în țară. Și s'a scris mult, s'ar

putea face un volum respectabil, ca număr de pagini. Dela slugarnica proză a d-lui Cutare, trubadurul cu vestitele poene misterioase și parfumate, n'am citit nimic mai sarbăd, mai falș și mai respingător în limba românească. Nici o frază de spirit, nici un cuvânt cald și pus la locul lui, nici o notă justă în tot zgomotul acesta de glasuri leșinate și milogitoare. O penibilă impresie de foame lașă și de mizerabilă lingușire se împrăștie de pe coloanele de versuri ale tuturor acestor nenorociți barzi de zile mari, și parcă ți-e rușine că ești român și că din neamul tău au eșit asemenea tipuri.

De sigur nici unul din acești lăutari de paradă n'a simțit o iotă din tot ce-a îndrugat. În silințelor de a zimbî, de a cânta, se vede grimasa actorului nătâng și necioplit, care nu-și poate potrivi nici chipul, nici glasul cu rolul pe care și-l a luat. Numai așa se explică sporovăiala asta de vorbe goale, aruncate fără nici o noimă, nămolul acesta de fraze spălăcite, subt al căror forfot în zadar cauți bătaia unei inimi mișcate, slomnirea de-o clipă a unui gând cinstit. Ș'atunci mă 'ntreb: ce zor aveau oamenii aceștia să scrie lucruri pe cari nu le simt, nu le gândesc, și nu le cred, să simuleze o bucurie de comandă, și să aștearnă laude și proslăviri fățarnice, deopotrivă de insultătoare și pentru cei cari le dau, și pentru cei cari le

primesc! Cum e cu putință ca un om în toată firea să nu priceapă câtă rușine și degradare e în acest nenorocit și odios rol de lingușitor?

Și ceea ce mi se pare mai dureros, e că printre acești barzi miorlăitori, printre acești „entuziaști” de porunceală, am văzut profesori, oameni ajunși, cari nu pot avea nici măcar scuza mizeriei — dacă aceasta ar putea vr’odată acoperi o înjosire. Ei știu că un „Bine-ai venit Regină...” alcătuit cu dichis, presărat cu citații scâlciate, batjocorite, din poezia bietului popor, cântărește în cumpăna înalțelor protecții mult mai greu decât o întreagă viață de muncă demnă și cinstită. Ei știu că palatul acordă favoruri și decorații, și uneori odele jubilare deschid porțile Academiei. Ei știu multe, și au dreptate. Nu ne-am ocupat de dânsii, căci nu e o sarcină plăcută să răscolești mocirla în care se lăfăesc — cel mult îi stârnești și le dai dreptul să te stropească. I-am lăsat să-și trăiască viața așa cum o înțeleg ei, să ’și cucerească gloria și fericirea cu armele de cari dispun; am întoarce capul și am trece...

Dar sânt profesori, și ne doare când ne gândim la elevi.

CÂTIVA PARAZIȚI

No. 1.

Inalt, frumos, elegant, și pururea zimbitor. Se scoală la 11, și, când e zor mare, într'o oră e gata. Muscalul îl așteaptă la poartă. O, ce poză triumfătoare își ia No. 1 când se răstoarnă în trăsură, și cu ce aer marțial răspunde la saluturile pietonilor!

La teatru, nu-l vezi decât pe el. In saloane, cocoanele îl consultă asupra tablourilor, mobilelor, rochiilor... No. 1 își răsucește mustața, face pe grațiosul, și-și dă părerea cu ifos, căci No. 1 e un june care are *gust* și se pricepe la toate.

Intr'o seară, la M-me X, îi cade din carnet—o, nu din greșeală, bine-înțeles—o fotografie; se pleacă iute ș'o ia, cătând în juru-i c'o frică prefăcută. O doamnă, intrigată, îl întreabă, a cui e fotografia. No. 1 face pe misteriosul; în fine ce-dează, și, languros, melancolic, cu aerul unui om

care-și smulge din inimă un secret sfânt, arată la toată societatea fotografia unei ministrese . . . Coccoanele șoptesc prin colțuri, No. 1 ese radios. Dac'ar ști ministreasa, ar pune pe fecior să-l dea afară: dar nu știe, și-l pofteste odată pe săptămână la masă, și-i întinde mâna ca unui om detreabă.

— De ce nu te 'nsori, îl întreba, la o serată intimă, M-me Y.

— A, eu nu mi-am găsit încă idealul!

Și No. 1 își dete ochii peste cap, și simulă un suspin. O cochetă, de cincizeci și nouă de ani, îi aruncă o căutătură severă, care aduse puțină roșată în obrajii junelui . . . De când nu mai roșise!

În fiecare vară pleacă la băi, în străinătate. Dacă-i dă mâna . . . ba bine că nu!

No. 1 n'are pân'acum nici o profesie avuabilă. Cu ce-o fi plătind trăsura, și birtul și hainele elegante, și tot luxul în care se lăfăește?.. De sigur, cu bilete de bancă . . . dar de unde? Vezi, asta e un secret al lui.

La o parte, pietoni! Trece No. 1!

No. 2.

Face pe literatul. E directorul unei reviste care nu mai apare, și fabricant de ode, la zile mari.

Cititorule, când vei vedea că sună la ușa ta, și își șterge picioarele pe preș, un june galant, cu joben și cu guler de samur la palton, un june inspirat, a cărui mutră ți-i necunoscută, să știi că-i *el*. Vine să-ți ofere o diplomă de președinte, sau cel puțin de membru *fundator* al unei societăți fictive, care lucrează, de se prăpădește, pentru „*cultura poporului român!*“. Și cum inima ta bună și generoasă nu poate rămânea indiferentă la glasul „poporului român“, așa de bine reprezentat prin fercheșul No. 2, va trebui să te execuți cu cât te iartă filotimia... dela 40 de lei în sus.

E foarte activ, și foarte întreprinzător.

Iarna organizează baluri „pentru fondul revistei“ sub patronajul bogaților, cari nu citesc *cărți românești*... că de alelalte se spetesc citindu-le. Vara adună *subscripții*, adecă tot un fel de franci, pentru bustul unui om mare, care însă poate să mai aștepte. Alaltăeri mi-a trimes și mie o chitanță de abonament. La grea ananghie trebuie să fi ajuns. Dar azi dimineață l'am văzut răsturnat într'o birjă apelpisită, și m'a salutat... ca un adevărat erou! Bravo ție, No. 2.

No. 3.

Zice că-i jurnalist. Nu l'am văzut pe jos decât în incinta Camerii, nefiind permis nimănu a intra în Cameră cu birja. Prefecți *gentili*, dac' aveți vanitatea să vi s'anunțe la gazetă sosirea voastră 'n capitală, adresați-vă tânărului No. 3. Il găsiți la Capșa între orele 5 și 7 post-meridiane: „Simpaticul prefect...“ costă un pol. „Agerul și neobositul nostru prefect...“ tae ceva mai scump. Nenorociți cerșetori de slujbe, dacă vreți să trăiți câteva zile în cele mai frumoase iluzii, să știți că nu le puteți cumpăra pe un preț mai moderat și mai potrivit cu mijloacele și cu aspirațiile voastre, decât tot la No. 3. E bun prieten cu toți miniștrii. Pe „Bimbirică“ l'a făcut marți. E dator pe doi ani la birt, și creditorul i-a făcut al cincilea palton în socoteala unei „împământeniri“ care 'n toate ierenele se pune la ordinea zilei. Când îl vezi răsturnat în birjă, cu jobenul lui, cu havana lui, grav, cu brațele încrucișate pe piept și cu picioarele proțăpitate în spatele birjarului, îți vine să crezi că e, cel puțin, moștenitorul lui Zapa. Altfel e băiat bun: astă vară, când l'a prins poliția c'o mică escrocherie, el nu s'a supărat de loc... a început să râdă: voise să fac'o *farsă*... de-o

mie două sute de lei. Speră să iasă deputat la viitoarele alegeri. Mai știi?

No. 4.

E din neam mare: „scoborît cu hârzobul din cer“. Cu cartea nu s'a prea 'mpăcat, dar cu cărțile... lucru mare! De când erà mititel se prăpădia după gravuri. La opt ani juca maca singur; — sunt unii copii grozav de precoci. La 10 ani își avea calul lui, un cal prea frumos care de sigur erà mai cuminte decât el. La 12 ani pâlmuia slugile, așa... ca să-și arate puterea. La 14 ani, într'un bal de copii, micul No. 4, în costum de marchiz, cu spada la șold, se hotărî să-și depue inima-i înamorată la picioarele unei domnișoare de 17 ani: crudela pufni de răs. La 18 ani rămase orfan, bietul băiat. La 21 de ani își puse în cap să sperie Parisul cu averea lui. Intreprinderea aceasta l'a limpezit de tot într'un an. Ne mai găsim pe nimeni să-i facă nițel credit, se 'ntoarse 'n țară. Cluburile din capitală câștigară un membru activ, neadormit de activ. „Imprumuturile naționale“ cerute c'un tupeu ne mai pomenit, fi asigurară lustrul, splendoarea bătătoare la ochi, care adesea face minuni în „înalta noastră societate“.

La 25 de ani fu ales deputat; tocmai împlinise vârsta. La Cameră nu i s'a auzit gurița. În baluri face furori. Caută o zestre de un milion, și, de câte ori are nevoie de un împrumut mai serios, spune c'a găsit-o. E convins — cât poate un asemenea tip să fie convins — că în țara noastră nu e nici un om cinstit, și că toți funcționarii, dela copist pân' la Ministru, nu sunt decât „niște parazitiți!“ Ii trec prin mână între 4 și 5 mii de franci pe lună. Nu știe singur nici de unde-i vin, nici unde se duc.

No. 5.

Il cunosc din școală; a fost un elev leneș, tembel și greu de cap: zicea că se prepară pentru școala militară. Din clasa a patra gimnazială nu l'am mai văzut. Peste vr'o șase ani ne-am întâlnit în București, eu un biet student timid și perpelit, el — o mândreță de băiat, fercheș, spilcuit, cu părul frizat, cu jobenul dat puțin pe ceafă... și deștept, și pișicher comedie mare. Firește, mă privia de sus, c'un aer de compătimire, pe care până mai dăunăzi l'a păstrat

față cu vechiul și nefericitul lui camarad de școală; c'ășa a fost el totdeauna milos și bun la inimă.

Multă vreme n'am știut cu ce se ocupă tânărul. De sigur, îmi ziceam, trebuie să aibă o slujbă foarte bine plătită, căci îl vedeam în totdeauna elegant, și nu ducea lipsă de nimic; și slujba aceea nu putea fi decât o sinecură, căci veșnic îl întâlneau pe stradă, cu mâinile 'n buzunar, fluerând încet, c'un aer de perfectă mulțumire. Mi-a spus odată că e secretar la un avocat mare, dar se vedea cât de colo că minte. În urmă mi-a spus c'a intrat în serviciul poliției... asta îmi părea mai probabil, deși nu pricepeam pentru ce mi-o șoptește la ureche, ca și cum mi-ar confia un secret. Pe vremea alegerilor totdeauna îl vedeam în birjă: îmi făcea bezele, și râdea ștrengarul. Acum vr'o trei ani l'am întâlnit la teatru, vesel, ticălos ca de obicei, cu jobenul pe ceafă... mă chiamă într'un colț.

— Știi c'am găsit o babă!..

— Cum?

— O babă bogată...

— Ei și!

— Mă 'nsor cu ea.

L'am văzut dăună-zi într'o trăsură de casă cu patru cai înaintași, — o bunică sulimenită sta

măreață lângă el... Și ce sgomot asurzitor de clopote!

No. 5 venia dela moșie.

Numărul lui... LEGIUNE

E într'o perpetuă adorație de propria d-sale persoană; își face cărare la ceafă, poartă haine lungi, mănuși cărămizii, și când merge pe stradă se uită prin vitrine, și se admiră dela bordurile cilindrului pân' în vârful ghetelor.

E totdeauna de părerea ta. Când zimbești, se tăvălește de răs; când oftezi, îl îneacă plânsul. Ești amator de cai? se prăpădește după cai; ești muzicant?... pasiunea lui; ești anarchist? îți scoate portretul lui Vaillant din buzunar și-l sărută; ești *pește*? asta a fost slăbiciunea lui de când erà mic, și forța lui, de cum s'a făcut mare. Și orice boală ai, o are și el.

De profesie „flaneur“. Insinuant, lingușitor și totdeauna bine 'mbrăcat — deci introdus în lumea bună. A călătorit mult, a văzut minunile lumii, cunoaște personal celebritățile Evropii, ș'a citit... *orice carte*, numai că nu-l prea ajută memoria, altfel ți-ar spune bucuros și de cine erà scrisă, și ce cuprins avea...

Săptămâna trecută l'am văzut la teatru, dichisit, pomădat, tăia cu ochii damele din loji. Eră craiu rău în antracte. Iar când se ridica cortina, își netezia cu satisfacție frizura, și, țintă cu ochii la scenă, sorbia vorbele actorilor... Se juca „Vânătorii de zestre“.

GENEZA UNEI POEZII

În vremile astea de migăloasă scormoneală și de neadormite perchiziții esto-psycho-fizio-socio... etc., când critica modernă caută, în ritmul unui vers, pulsul vital al unei societăți, și'n frumusețea unui epitet buletinul meteorologic pe ziua în care poetul a scris acel epitet, îmi închipui că nu poate fi de lepădat mărturisirea ta proprie asupra împrejurărilor cari te-au împins la comiterea unei poezii. Când ai scris-o? Cum ți-a venit în minte? De ce-ai spus așa, și nu altfel?... Cine o să știe mai bine decât tine asemenea intimități! Măgulit de iluzia — toți autorii își fac iluzii de acestea — că s'ar putea găsi vr'un curios și pentru „Cuceritorul“ meu, să-l întrebe de unde vine și ce caută pe lume, m'am hotărât să-l prezint onorabilului public cu dosarul său respectiv.

Iată cum a devenit lucrul de am făcut mai sus menționata poezie:

Eră a treia zi de Paști; mă duceam la spi-

talul Mavrogheni, să văd pe un biet prieten care își petrecuse sărbătorile în salonul No. 2, patul No. 14; vremea eră posomorită, aerul umed; de dimineață dăduse o bură de ploae. Mă gândiam că s'apropie sfântu Gheorghe, un sfânt cu destulă însemnătate în vieța celor cari au de plătit chirie și nu prea au cu ce, mă gândiam la propriile mele păcate și nefericiri, pe cari mi le ascundeam de vrăjmași, ca să nu-i bucur — de prieteni, ca să nu-i întristez. Peptănătura unei femei blonde, care mergea înaintea mea, și care aveà la pălărie un fiong stacojiu, m'a făcut să mi-aduc aminte de pachetul pe care-l țineam la subțioară: un cozonac și patru ouă roșii, pentru bietul Dinu... străin, sărac și bolnav... figura lui mi se înfățișă palidă, cu o expresie de adâncă și molipsitoare descurajare; o greutate, o tristeță indefinită mi se lăsă pe gânduri, parcă nici nu mai puteam gândi. Acum eram în dreptul Episcopiei: Un tânăr fante care trecea pe celălalt trotuar îmi atrase privirea, nu atât prin eleganța îmbrăcămintei și lustrul jobenului său, cât prin aerul de satisfacție și gestul marțial cu care 'și ridică în sus sfârcurile unei mustăcioare blonde, care-i dà un ifos de craiu blăstămat și irezistibil; giovinele a trecut țanțoș în drumul lui, și eu involuntar am întors capul după el. L'am văzut cum își legănă trupul, într'un mers grațios,

și cum trăgea cu coada ochiului pe la vitrine ca să-și admire frizura și redingota... De sigur, se găsea frumos.

„Alintându-și mustăcioara“...

Mi s'a întâmplat adesea să mă pomenesc repetând mereu în gând o frază, sau o vorbă, care n'avea niciun raport cu starea mea sufletească din momentele acelea, și care mă prigonă ca un tic supărător. De astădată însă încercai să mă împotrivesc acestei obsesiuni, și, fluturând din cap, îmi iuții pasul și făcui o sfortare ca să-mi evoc figura prietenului, pe care aveam să-l văd peste câteva minute...

„Alintându-și mustăcioara...“

Imposibil să scap: degeaba mă uitam cu luare aminte la câte-un trecător, degeaba mă hotăram să număr câți pași fac dela un felinar la altul, — vorbele-acelea îmi reveniau mereu în minte, poate tocmai fiindcă vroiam să le gonesc.

Am ajuns la spital; am stat un ceas cu prietenul meu, am ciocnit cu el; — ce rău i-a făcut când a văzut că oul *lui* s'a spart, îl puse binișor lângă pernă și, întinzându-și mâinile pe plapomă, își răschiră degetele, și oftă.

— Mi se pare c'am să-mi las oasele aici...

— Ce are-a face? Doctorul mi-a spus că peste o săptămână ești bine...

Mințiam. Doctorul îmi spusese că nu mai e nici o speranță.

Am plecat zdrobit, aiurit. Simțiam nevoia de a respiră aerul sănătos, vieța de-afară. Sufletul meu eră covârșit de milă, înfiorat de ce văzusem, de ce știam... O, cum am tresărit, ca de-o ofensă, ca de-o impietate a propriilor mele gânduri... de abia eșisem pe poartă, și iar îmi resunară în minte vorbele, din a căror înțelețtare mă smulsese pentr'un moment prezența nenorocitului meu amic.

„Alintându-și mustăcioara“.

Toate gândurile mele porniră, târîte de o irezistibilă putere pe urmele fantelui: imagini urzite în umbră îmi năvăliau acum în conștiință; — îmbrăcămintea, mersul, privirea acelu tână, întreaga lui ființă mi se înfățișă în toate amănunțimile; în căutătura lui cuceritoare îi citiam vieța, în gestul cu care-și potrivea mustăcioara vedeam bine ce se petrece în sufletul lui...

Dar grijile vieții m'au reluat în stăpânire, și nu m'am mai gândit la asta.

Trecuse un an. Eră tot așa, cam pe la sărbătorile Paștilor. Afară ploua. Stam în casă plictisit, și nu mă gândiam la nimic. Deodată 'mi răsări în minte figura tânăului fante, și parcă îmi șopti cinevă la ureche:

„Alintându-și mustăcioara“...

De astădată, în lumina acestei amintiri, la sunetul acestor vorbe, mi se arată clar o scenă de iubire, pe care mi se părea c'am văzut-o undevă, c'am cugetat asupra ei, și — lucru curios — ea îmi veniă aproape pusă de-a gata în versuri. Mă așezai la masă, și ea și cum mi-ar fi dictat cinevâ rar și deslușit, scrisei strofele următoare:

Alintându-și mustăcioara
 Trece fanțele gătit:
 Se cunoaște de departe
 Că iubește, și-i iubit.

Cine-a dat perdeaua 'n lături?
 I-a bătut în geam discret.....
 Junele suspină 'n stradă,
 Și pășește mai încet.

El se 'ntoarce spre fereastră,
 Și se uită visător.
 Buza 'i tremură de-o șoaptă,
 Ochii i s'aprind de dor.

Dar de-o dată o arsură
 Dulce'i lunecă pe piept...
 I-a căzut de sus o floare,
 Ș'un bilet: „Vino, te-aștept!“

Dă portița la o parte,
 I se pare că 'i un vis.....
 Mâna alb'a Afroditei
 Grabnic ușa i-a deschis.

Ce mai vreți să știți? Sunt singuri!
Junele'i cam sficios
Două brațe moi și grase
Il înfășur' amoros.

Afrodita 'și amintește
De străvechile 'i plăceri,
Peste cari așternute's
Șapte-zeci de primăveri.

Aici mi s'a părut că pot s'o isprăvesc. Regret
ș'acum că n'am găsit ceva mai de seamă pentru
sfârșit: multe poezii slabe sunt salvate prin ver-
surile dela urmă. Cuget însă la un remediu: Să-i
pun titlul „Cuceritorul“ după care să arunc un
semn de exclamație și mai multe puncte, ca să dau
cititorilor de gândit

UN SUBIECT DE POVESTE

— Doamne, dă vânt vremii să treacă mai iute, fă-mi anii zile, și zilele clipe...

— Doamne, pune vremii stavilă și domolește-i zborul, fă-mi clipele zile, și din zile ani...

Atunci s'a hotărît Dumnezeu să fac' o încercare.

— Uite ce m'am gândit eu, Petre. Știu că pe pământ oamenii sunt veșnic nemulțămiiți de viața lor. Primesc fel de fel de cereri cari mă pun și pe mine 'n încurcătură; adineoară chiar, pe când unii mă rugau să gonesc vremea mai iute, auziam pe alții cari stăruiau s'o țin în frâu, s'o fac să treacă pentru ei cât mai încet. Ca să-i împăcăm, hai să le dăm la toți aceleaș veleat, și să-l hotărîm să fie — după cum își socotese ei vremea — de-o mie de ani, împărțiți în luni, zile și ceasuri,

pe cari tot omul să fie stăpân a și le chivernisi cum îi va plăcea...

Petru nu 'nțelegea. Deschise ochii mari, și se uită curios.

— Văd că nu pricepi.

Și Dumnezeu zimbî. Tacticos își vârî mâna 'n sân și scoase-o carte.

— Iată, zise Dumnezeu, aici sunt atâtea file, câte zile's într'o mie de ani. Pe fiecare filă vezi 24 de despărțituri — ceasurile; ele se desprind singure, ca frunzele toamna, și cad una câte una, din ceas în ceas. Nici o putere pe lume nu va împiedică sau zăbovi căderea lor. Dar fiecare om va putea să rupă din viața lui ori câte ceasuri, zile sau ani, va vroi, dintr'odată; și ca să aibă de unde — îi dau o mie de ani...

— Dar atunci, Doamne, un copil va putea îmbătrîni într'o clipă,...

— Nu, Petre, m'am gândit la asta: nu e nimeni volnic de cât dela 18 ani în sus să-și zo-rească vacul...

Și 'n timp ce Dumnezeu vorbiă, foile calendarului se rupeau iute și se risipiau ca de-o vijelie, căci veacurile noastre sunt clipe 'n cer.

— Știu ce vrei să'mi spui... c'or să se 'nmulțească oamenii, de n'or să mai încapă pe pământ. E loc davolna... nici o dată n'or să fie destui ca

să-l umple. Acum, du-te Petre, nu pierde vremea, du-te și-i împacă.

Și s'a făcut așa cum a zis Dumnezeu.

* * *

Nu numai dușumelele temnițelor, căzărnilor și și spitalelor — dar casele și ulițele toate erau troenite de foi albe smulse pe fugă din călindarele vieții. Eră o adevărată furie de a părădui vremea cât mai iute... Setea de necunoscut, goana fără odihnă după o clipă de fericire desăvârșită, golul în veci neumplut al inimii omenești, himera, pururi neatinsă, care momește și fascinează de mii de ani gândurile noastre, goniau mai mult ca ori când clipele vieții... „Mai iute, mai iute“ — acesta eră strigătul tuturor.

* * *

O zină frumoasă în alb îmbrăcată zimbește, îi chiamă... Și toți după dânsa, cu brațele 'ntinse, aleargă s'o prindă, — în urma lor fluturi întunecă zarea: sunt filele rupte din cartea vieții.

„Oprește-te, zină în veci adorată, ș'asupra-ne pleacă-ți privirea ta blândă, și stavilă pune durerilor noastre!“

Dar toți se 'nfioară când *Ea* se oprește... Pe frunte-i sărută cu buzele-i reci, li-adoarme durerea, — căci zina frumoasă și'n veci adorată... e Moartea.

* * *

Toc, toc, toc — în poartă la raiu.

— Am ostenit rupând ~~la~~ foi... In liniștea de pe pământ și 'n vremea risipită 'n vânt, îmi văd soliea împlinită. Deschide-mi, sfinte Petre.

— Dar cine ești?

— Sunt Nerăbdarea...

MOFTANGIUL BLAZAT

E cu neputință ca acest tip să nu vă fie cunoscut. La teatru, în tramvaiu, în drumul de fier, l-ați auzit de sigur vorbind tare, debitându-și, cu glas sonor și cu gesturi studiate, prețiosul lui repertor de fraze ciugulite de prin gazetele cotidiene, veșnic plângându-se de țara asta păcătoasă, de oamenii cari-o cărmuesc, de neamul nostru tembel, neam de faliți, de trântori și de palavragii, neam putred și netrebnic, în viitorul căruia el unul nu mai are nici o speranță.

E, vezi bine, și acesta e un mijloc de a prosti pe semenii tăi și de a-i speria cu cinstea ta și cu adâncimea spiritului tău de observație. Mulți, ascultându-l, și-or fi zicând: „Ce bine vorbește!... Iată un om care, dac'ar fi avut putere 'n mână n'ar fi făcut nici una din greșelele, pe cari cu atâta energie le înfierează“.

De obicei acest palavragiu de răspântii, căruia toate-i put în patria lui, e ceea ce se numește „un

om bine situat“, are o funcție importantă, garnisită cu două-trei sinecure binișor retribuite, ia parte la toate serbările și banchetele oficiale, intră gratis la teatru și la Ateneu, dispune de-un bilet de liber parcurs pe toate căile ferate române și-i membru în mai multe societăți culturale. Cum vreți să nu se plângă de-o asemenea țară?... El a trecut liceul cu mofturi. Cu mofturi și-a dobândit un titlu universitar, și tot cu mofturi a dat în lături pe cei cari au muncit, și i-a lăsat în urma lui, departe. Cum să nu se revolte el acum în contra profesorilor pe cari i-a păcălit atâția ani, în contra miniștrilor pe cari i-a îmbolmojit cu vorba ș'a obținut dela ei tot ce-a vrut, în contra societății care cască gura la palavrele lui și-l aplaudă, în contra neamului din a cărui muncă trăește așa de bine! El nu s'a trudit, el n'a asudat pentru nimic în lumea asta, toate i-au venit de-a gata, și când trece pe stradă, noi ne luăm cu respect pălăria la el, și ne simțim măguliți când ne 'ntinde mâna, și-i ținem hangu când își batjocorește țara. Cum vreți să nu ne desprețuiască și să nu ne trateze ca pe niște găgăuți, când vede cu ce puține [arme ne birue, cu ce ieftene mijloace ne cucerește și ne domină! — Onoruri, funcții, atâtea succese dobândite repede și fără nici o osteneală, au sfârșit firește prin a face din el un om blazat.

Vieața nu mai are pentru dânsul nici un farmec. Ar dori să vie o invazie dela Miazănoapte, să ne robească și, sub lovituri de enut, să ne civilizeze. „Un Nerone, un nou Nerone, care să dea foc capitalei, întreaga țara s'o treacă prin foc și sabie — iată ce ne-ar trebui!” Și cască plictisit, în tăcerea plină de admirație și de respect a celor cari-l ascultă.

Nu e unul, nu sunt doi, ci e o speță numeroasă de bârfitori de aceștia, cari cred că e o notă de distincție și de originalitate să-și ocărăscă țara și neamul. Și noi înțelegem bine că toată revolta asta a lor e o revoltă prefăcută și numai așa de paradă, — cu toții știm că oamenii aceștia n'au lucrat nimic și n'au produs nimic în țara asta pe care-o batjocoresc, știm bine că numai de plâns n'ar avea dreptul să se plângă trântorii aceștia fericiți ai milostivului nostru buget, știm, și cu toate astea-i ascultăm cum ne insultă, și nu le răspundem nimic. Ia să poftească un Ungur să vorbească așa în țara lui de țara lui, — în fiecare cetățean ar găsi un apărător al demnității patriei maghiare. La noi sentimentul acesta nu e încă ajuns la deplina lui desvoltare. Câte vorbe frumoase și înălțătoare și demne de ținut minte n'au fost rostit apostolii și profeții noștri, în momentele lor de fericită inspirație! Cine le mai știe? Cine stă să le mai dezgroape și să le

mai scoată la lumină de pe unde-or fi dormind uitate! Dar o vorbă de ocară despre țara noastră, o necuviință pe care-a spus-o un capelmaistru zeflemist acum douăzeci de ani, este și azi repetată de gazete, ca ceva de foarte mare haz, ș'o știu și copiii. — Cum vreți ca numărul moftanگیilor să nu sporească, în atmosfera asta... așa de prielnică pentru ei! Ori unde se duc, și ori când deschid gura, își găsesc mica lor galerie, gata să-i aplaude. Știu oare nemernicii aceștia cât rău ne fac, fără să vrea? Își dau ei seamă cât de bine servesc, bârfindu-ne așa, cauza adevăraților noștri dușmani, cari trăesc aici cu noi, și caută să-și facă arme din slăbiciunile noastre și biruință din durerile noastre?... De sigur că nu știu, cum nu știm nici noi cât de vinovați suntem, când le batem în strună și facem haz de palavrele lor...

FĂRMĂTURI

Ajunul Sfântului Dumitru. În bătătura unei căsuțe, la bariera Mogoșoaii, se vând cu toba niște borfe de-o tristeță sfâșietoare. . . . pline, parcă, de toată durerea vieților mizerabile pe cari le-a slujit. În prag, un băceș de vr'o șapte ani își ține 'n-cleștate-amândouă mâinile de fusta mă-sei, și strigă de dă inima din el:

— Da nu lăsa, mamă, să ni le ia. . . . De ce vor să ni le ia?

Mă-sa își pleacă ochii, și, printre lacrimi, se uită lung la el, îl mângâie pe cap, și-l liniștește:

— Taci tu, sufletul mamei, taci frumos, că vine el ticu, și ne face altele mai bune.

* * *

Unele sate își povestesc trecutul în însuși numele pe care-l poartă: Flămânzii (de unde-au și pornit răscoalele din 1907), Colibașii, Sărăcenii,

Obidiții, Secătura, Despuiții. . . . Ce ziceți? *Despuiții*. . . . Nu-i așa că-i pitoresc?

* * *

Am auzit la țară, rostit de-o țarancă tânără, cuvântul „pește“, cu înțelesul scârbos pe care ticăloșia orașelor noastre i l'a adaos. Vă închipuiți impresia.

* * *

În acelaș sat.

Moș Costea, în livadă, se uită la pomi.

— Bre, da' o prună de leac n'a rămas. Afurisită lighioană mai e și omida asta.

Zic: De ce nu li stricați cuiburile din primăvară, pân' a nu dà frunza?

— Apoi dă, — ci-că-i păcat. Să vezi: a fost aici un jidan foarte deștept, — a ținut el dugheana, poate. . . douăzeci de ani. Acù aud că are-o moșie mare pe Siret. Și el ni spunea în totdeauna să nu umblăm să stârpim omizile, că și ele-s făptura lui Dumnezeu, și. . . trebuie să trăească și ele.

— Firește! Omida ce vrei să zică? Da ia fă-te a întrebă și frunza săraca, de vezi tot așa zice? . . .

Și'n clipa aceea toată Moldova, toată mândra Moldov' a lui Ștefan cel Mare mi se înfățișă ca un copac uriaș, năpădit de omizi.

* * *

În alt sat, în podgorii.

La sfârșitul lui Maiu, Stanciu încarcă 'ntr'o căruță două sute de oacă de cireșe, cumpărate cu șase lei suta, și pleacă la Brăila. Pe drum îl mai apucă ploaia, i se mai bolnăvește calul, ori căruța, i se mai bat cireșele; în sfârșit în două zile ajunge la Brăila. În alte două, își vinde marfa, și'n alte două se 'ntoarce.

— Ei, ce scofală mi-ai făcut? îl ia nevasta dela poartă.

El e cam turlac de cap — puțină băutură, multă osteneală — ca omu' de pe drum.

În casă-i desface punga dela brâu, o răstoarnă pe masă, numără, răsnumără: 9 lei și 45 de bani.

— Da' bine omule, ce treabă-i asta?

El geme 'n pat, bolnav.

Și 'n fiecare an — același lucru.

* * *

În tren, între Pașcani și Dolhasca:

... „Așa ni se cade. Că suntem ticăloși. Apoi fă-ți dumneata idee: Evreul ni frământă pâinea, el ni tae carnea, și băutura dela Evreu ni-o cumpărăm. Și vinul din care ni face popa 'mpărtașănia, tot dela el! Nu vezi batjocura? Noi strângem grâul și-l dăm dușmanului nostru să ni facă

pâine. Noi tundem lâna oilor noastre, și-o dăm jidanului să ni facă haine“.

* * *

La Senat, un fost ministru combate cu ifos: . . . „Prin legea de față se proteg cei puternici și se *pășuiesc* țărani!“

Află, domnule fost și viitor ministru, că a pășui nu înseamnă de loc „a asupra“, ci. . . tocmăi din contra.

* * *

O greșală de tipar. . . bine informată: „Din împrumutul de două milioane, contractat de Primăria noastră, aflăm că 500.000 de lei sunt destinați pentru *canalii*“.

* * *

În sălbătăcia curată a munților, la Nicule, văd o fetică de vr'o șapte ani, îmbrăcată într'o rochiță de stambă conabie, groaznic de bătătoare la ochi.

— A cui ești tu?

— A lui Voicu pădurarul.

— Și cine te-a sluțit așa?

— ?

— Cine te-a 'mbrăcat cu rochia asta de târg?

— Nașa.

- Da cine-i nașa ta ?
 — Doamna Profesoară.
 — Ea te-a botezat ?
 — Poi. . . .
 — Și ce nume ți-a dat ?
 — (cu mândrie:) Janeta.
 Săracii țărării noștri !

* * *

După răscoale.

Proprietarul : De ce nu i-ai sfătuit, părinte, să fie oameni detreabă, să s'astâmpere? . . .“

Preotul : „Poi, ți-aduci aminte, când li spuneai : Ce vă uitați voi în gura popii! . . .“

* * *

Despre un oare-care biruit din primăvara anului 1907 : Nu cumva e un leu învins care s'a retras să-și lingă rănilile ?

* * *

Delavrancea, când vorbește, are ceva din năvala fluviilor mari : îmbelșugare, putere, și mai ales o siguranță măreață care te farmecă, te minunează — și, în acelaș timp, te odihnește, — ceva torențial, care-ți umple sufletul de admirație, și dă și pe delături.

* * *

„Nimeni n'a iubit ca mine“, „nimeni n'a suferit cât am suferit eu“. . . . Toți zicem așa. Și toți avem dreptate.

* * *

Cei răi pot avea noroc. Numai cei buni pot fi fericiți.

* * *

Știi tu câtă tristeță cuprind aceste două vorbe: jertfă zadarnică?

.

Și cu toate astea, e neasemănat mai multă tristeță în vorbele: viață zadarnică?

* * *

Când lingușitorul e om de talent, fapta lui de înjosire e nespuse de uricioasă. Inchipuiți-vă un bogătaș care-ar fură codrul de pâine din traista unui biet cerșitor.

* * *

Tu te urci, mai sus, mereu mai sus, însetat de vedere largă, de lumină multă, — și, înaintea ta, ciorile, tot zburând din cracă 'n cracă, se miră între ele :

— Ce dracu' o fi având ăsta cu noi, de nu ne lasă să trăim?

FANTE DE SEZON

Zece luni pe ani e potolit, e zdravăn. N'are nimic deosebit, nici în îmbrăcăminte, nici în mers, nici în vorbă, nici în căutătură. E om ca toți oamenii. Dar cum s'apropie vara, îl apucă... La început o neliniște generală, un fel de nerăbdare amestecată cu melancolie, ceva din neastâmpărul păsărilor călătoare, când le-abate de ducă. Ceasuri întregi rămâne dus pe gânduri, incapabil de a lucra ceva. Ceasuri întregi privește visător pe la vitrinele cu cravate și cu „articole de voiaj“. Are aerul unui om bolnav, și mereu oftează. Incetul cu 'ncetul melancolia dispăre. Figura i se înviorază. S'a hotărât; a rezolvat problema. Momentul plecării se apropie. Iată-l în pantofi galbeni, pantaloni azurii, o hăiniță albă, ușoară, peste-o cămașă de mătase; un șnur cu canafuri, în loc de cravată, o cingătoare lată, neagră, cu dungi albastre, îi înlocuește cu succes vesta, care 'n momentul de față ar avea un îndoit neajuns: primo,

l'ar încălzi, și, al doilea, i-ar ascunde cămașa; o pălăriuță moale, cu borduri mici, lăsată puțin pe ceafă, îi dă un aer ștregăresc. E fercheș, vesel; umblă țațoș și pare grăbit, se uită mereu la ceas... Să știți că pleacă deseară. Unde-o tulește?

De obicei fantele nostru, dacă n'are altă „resursă“ în afară de bugetul patriei, — își alege o stațiune balneară cât se poate mai puțin aristocratică, și cât se poate mai depărtată de orașul în care toată lumea-l cunoaște.

Insfârșit, iată-l răsturnat în birjă, picior peste picior: „La gara de Nord!“ Ce solemnă autoritate în tonul cu care pronunță aceste vorbe! Deja, dela gară, e un alt om. Hamalii se grămădesc să-l servească, lumea se dă la o parte, cu oarecare respect, dinaintea lui, casierul nu se poate împiedeca de a și scoate capul pe ghișeu, să vadă cine-i domnul care i-a cerut un bilet pentru...

Cu ce aer triumfător stă pe platforma vagonului, și cu ce suveran despreț se uită, în momentul plecării, la „nenorociții“ de pe peron!

De prisos să spunem că, pentru a fi cinevâ fante, nu e numai decât nevoie să fie frumos. E de-ajuns, ca *el* să se creadă frumos. În tren, nu are priviri amicale decât pentru giamantanul său, pe care a avut grija să-și pue inițialele. Nu caută să intre 'n vorbă cu nimeni. Stă grav, și cugetă

la efectul pe care trebuie să-l facă gravitatea asta a lui asupra spectatorilor. Din când în când, din buzunarul vestei scoate o periută cu oglingioară, își potrivește mustața, sprâncenele, — se examinează cu luare aminte: e mulțumit, perfect mulțumit, își zimbește radios.

A sosit. Nedumerire asupra hainelor, asupra cravatei cu care trebuie să-și facă aparițiunea, debutul. Jobenul e păstrat pentru momente serioase, hotărâtoare. La început, câteva zile, un aer melancolic, demn însă și impunător, potrivit la oglindă cu mare meșteșug. Pășește drept, cu oarecare mândrie chiar. Nu e de loc curios să vadă pe lângă cine trece. E așa de distras, așa de visător, că nimic nu poate scăpăra o scântee de atenție în căutătura lui vagă, de o somnoroasă indiferență. Știe bine, șiretul, că asupra lui sunt ațintite toate privirile, că toți sunt intrigați să afle cine e, că în toate părțile numai de el e vorba, că nu e o inimă simțitoare care să nu ardă de dorința de a face cunoștință cu acest personaj misterios. DAMELE, mai ales, sunt așa de romanticoase . . . băile, aerul, primblarea, lumea străină, frumusețile naturii le predispun la visuri și la poezie.

S'a rupt ghiața. Acum fantele e cunoscut. Iși are cercul lui de „persoane nostime“, cu cari joacă

croquet, vorbește franțuzește, și face „promenade“. Nu mai e visător, e tandru. Iși are anecdotele, glumele și vorbele lui de spirit pentru tot timpul sezonului. Acum poartă cravate deschise, și în fiecare dimineață își descopere, la oglindă, un nou zimbet, cu mult mai afurisit, cu mult mai grațios decât cele întrebuintate. Dar ceea ce e în adevăr irezistibil la el, e privirea. Când și-o închide el nițel ochiul stâng și s'o uita fix la o persoană, de sex contrar bine înțeles, nu se poate ca persoana în chestie să nu se simtă fascinată. Iată de ce fantele nostru nici nu poate trece pe lângă o femeie frumoasă, fără să-i arunce cunoscuta lui privire, care e un adevărat arcan. Mai ales când s'o și oprî în loc, și s'o uită după ea lung, pasionat, cu aerul lui de cuceritor, apoi să știți că acelei victime nu-i e bine: peste cinci minute cel mult, o să se plângă de migrenă. Fantele, adevăratul fante de sezon, nu e adoratorul unei singure și anumite femei. Aceasta ar distruge rolul și chemarea lui de fante. El este curtezanul perpetuu și universal. Pentru el orice femeie frumoasă este un nou subiect de poezie, de planuri, de iluzii. O cunoaște, n'o cunoaște, el o urmărește, o învâluie în farmecul privirii lui, o birue cu gândul — și dacă ea nu simte, și nu se turbură, și

nu consimte... ce-i el de vină? El și-a făcut datoria.

Când fantele e candidat de însurătoare, își închipue că toate fetele se prăpădesc după el, și marea lui bătae de cap e: pentru care din ele să se hotărască. Ba încă i se face milă uneori de nenorocitele cari vor trebui să fie sacrificate, abandonate în cele din urmă. Cum însă în totdeauna i-e greu să ia o hotărîre definitivă, și sezonul trebuie să aibă un sfârșit, fantele nostru, după ce a schimbat în gând inecele cu toate domnișoarele cari i-au plăcut, se întoarce la domiciliu tot burlac. Rămâne la vara viitoare.

Și zece luni povestește camarazilor nenumăratele lui aventuri amoroase, pe cari dela o vreme începe și el să le creadă adevărate.

SERIOZITATE . . .

Supărător lucru e să ai de-a face c'un om flecar și flușuratec, pe vorba căruia să nu poți pune nici odată temeiul : zeflemeaua își are și ea șartul ei . . . Dar ce nesuferită e seriozitatea omului nul ! O, e teribil prostul, care se crede obligat să fie demn și grav în fiecare moment. Cunoașteți tipul. Eu l'am văzut conțepist la subprefectură, profesor, ofițer, deputat, moșier, magistrat, ministru . . . pretutindeni acelaș bărbat important, foarte serios și foarte solemn, care merge țanțoș, ca un tambur-major la paradă, și care veșnic are aerul de a zice : „dați-vă la o parte, nenorociților, nu vedeți cât sunt de grav !“ Și l'am văzut pe stradă, în tren, la birt, la teatru, pe la baluri . . . a, să nu credeți cumvã că el a venit la bal, ca să joace ; s'ar putea ? un om așa de serios să sară prin salon ? ce, el e paiată ? L'am văzut gesticulând, l'am auzit vorbind, debitând cele mai mari ineptii, c'un ifos și c'o încrețire de

sprâncene, de credeai că cine știe ce lucruri de seamă spune. Dar mai ales, în exercițiul funcțiunii lui, se arată acest tip în toată splendoarea: să te ferească Dumnezeu să fii străin și să te apropie cu sfială de el, ca să-l întrebi ceva! Odată-și ridică solemn capul: „Ce poștești?„ Și iute ți taie apa dela moară, cum te-o vede mai slab de înger. El nu râde nici odată, el nu admiră nimic. Pentru dânsul entuziasmul e o înjosire. M'am întrebat adesea: oare ce s'o fi petrecând sub fruntea asta mare, în capul acestui imbecil-serios? O fi el în adevăr convins că persoana lui este o binecuvântată și neprețuită podoabă pentru omenire și că toată suflarea trebuie să-l respecte? . . . Sau — ceeace e mai greu de presupus, și cu toate astea se prea poate — el știe bine cât îi plătește pielea, și caută să-și ascundă păcatele și slăbiciunea la adăpostul unei seriozități de porunceală, să-și facă un decor ș'o armă de succes, în campania vieții, din morga aceea disprețuitoare, care-ți impune și-ți ia piuitul, până să bagi de seamă cu cine ai de-a face.

O, câți netrebniți, câți imbecili nu trec mândri pe dinaintea noastră, înfășurați în manta seriozității, și noi îi salutăm pân' la pământ, îi primim cu respect — naivi ce suntem! — și nu ne putem stăpâni emoțiunea, când venim în fața lor!

Știu c'ar aveà de lucru un scriitor, care s'ar hotărî să-i ia frumușel pe câte unul, să-i scoată din armura de gigant în care și-au vârît trupul lor pipernicit ca să ne sperie, să-i arunce, așa cum sunt, în vaza tuturor, și să ne spue: „Eată stârpitura pe care o credeți atât de grozavă, priviți-o cum tremură și cât îi de păcătoasă, în propria ei piele!...“

CANARALE, CANARALE....

Un român botezase unui țigan dintr'un sat megieș. De câte ori îl vedea țiganu tot îl poftia, ca să vie-odată și pe la el, să-i facă „cinste casei“. Azi așa, mâni așa — se hotărăște românul și se duce, să-și vadă finu. Da'n gându lui: las' că te potcovesc eu, țigane... Bucurie pe țigan când îl vede. Frige-un purcel, aduce vin... Masă ca la boeri nu altă cevă. Era iarnă. A doua zi dimineață viscolia afară, mânia lui Dumnezeu. Românul — șiret — se face că vrea să plece.

— Vai de mine, nașule, zice țiganu, da cum crezi că te-aș lăsa să pleci pe vremea asta?

Și tae alt purcel, și iar masă din belșug. Trece-așa o zi, trec două, se răz bună vremea, românul să plece — nici gând... Țiganu, săracu, vedea c'a intrat în pârleală, da ce dracu să facă? Se mai scârpina el în cap de câte ori trebuia să mai prindă o găină -- că de pūrcei le văzuse de petrecanie — mai aducea el vorba, așa cu sup-

țire, de vremea de-afară, de treburile de pe-acasă...
românu pace, se făcea că nu pricepe.

Insfârșit, după vr'o săptămână, îl întreabă românu :

— Ei, vericule, ce mai e pe-afară ?

— Ce să fie, nașule, răspunde țiganu oftând, e soare, și pârte ca 'n palmă, ș'o frumuseță să vezi cum trec nașii de pe la fini, canarale, canarale ! . . .

10 MAI

(DELA FEREAȘTRA MEA)

8 ore dimineața. Plouă. Un cordon de gardiști, în mare ținută, se 'nșiră pe trotuarul din față. Stindardele ude au un aer jalnic. Deschid fereaștra care dă spre podul Mogoșoaiei, și'mi pun sub coate un covor. Stau cu creionul în mână, și nu văd nimic, decât gardiști plouați, steaguri plouate; mă uit în lungul bulevardului pân' la Cotroceni, și mi se pare că nici odată nu l'am văzut așa de pustiu.

8^{1/2}. A stat ploaia. Incepe să vie lume. O baterie de tunari se înșiră pe bulevard, apoi alta; isvorăște oștire din toate părțile. Gardiștii întind frânghii, curioșii se îmbulzesc, încep primele ghionturi.

9^{1/4}. Vine „muzica“. O femeie c'un copilaș de mână se 'ndeasă să vadă soldații. Un ofițer strigă la un căprar: „Unde te uiți?“ Doi căruțași îm-prăștie cu lopata nisip pe stradă, ca să n'alunece

caii. Lumea nu mai încape pe trotuar, comisarii aleargă de colo colo și strigă: „Stați Domnilor!“ Un câine pe care toți îl alungă din toate părțile, se uită zăpăcit, neștiind încotro s'apuce. S'aud trâmbiți; câinele se sperie, tremură și 'ncepe să sche-lălăească. Un gardist se repede și-i dă un picior în burtă, câinele se lasă pe brânci c'un aer rugător, desperat. O altă muzică; în urma soldaților, un băețaș desculț și jerpelit pășește țanțoș în tact, triumfător, — ștregarul, par'că el ar comanda oștirea.

10. Trec spre tribune... cei cari au bilete. Pentru unii jobenul și oare cari ifose țin loc de bilet. Mi se pare că vine regele: văd mișcare în armată, și caii sunt foarte emoționați. Barbierul meu, gătit spilcă, trece răsturnat în birjă... ce? îl salută gardiștii? A, nu... nu e el. S'aud trâmbițele. Un om beat se sbate între doi gardiști. Un trap sgomotos — trec jandarmii călări; ca o spumă tremură pe coifurile lucitoare pampoanele lor albe; trâmbițele răsună tot mai întetit, câteva glasuri răgușite strigă „ura“, trece regele: cu degetul arătător dela mâna dreaptă salută mereu. S'aud câteva plesnete în aer, departe: probabil e „bubuitul“ tunurilor. Nu știu pentru ce, doi gardiști lovesc pe un țivil. Și lumea se îmbulzește. Sub fereastra mea, un strigăt îndesat, gemut:... „De, neică,

dacă ai bătături, de ce nu stai acasă?” În colțul bulevardului o mică altercație: „E nevasta mea, Domnule.” Și soțul aplică un ghiont unui jobenat. „Ce dai, Domnule? . . . Mă cunoști?” Gardiștii împing lumea pe trotuar: „La o parte”. Un om strigă disperat: „Da unde dracu să mă mai vâr?”

10^{1/2}. Trâmbiți, emoțiune . . . ce e? Micul prinț, pe genuchii doiceii, — trâmbițele răsună mai tare, și el, sărăcuțul, întoarce capul și se uită la doică, speriat, gata să plângă. Ofițerii salută, doica ia mânuța copilului și i-o duce mereu la pălărioară. Mai alaltăeri citiam, într’o gazetă antidinastică, un articol răutăcic la adresa acestui copil . . . Mititelul, e numai de un an și dejă are *vrăjmași* în presă . . .

10 și 45 m. E liniște. Toată lumea așteaptă întoarcerea regelui dela Mitropolie. Figurile se lungesc de osteneală, de plictiseală. Mă uit la un balcon dela otel Bulevard, tixit de lume, și mi se pare că-l văd mișcându-se, gata să cadă. Dinspre Cișmigiu s’aude un glas strigând mereu, într’un mod obstinant: „rahat cu apă rece!” De-asupra legăției rusești fâlfâie steagul împărăției: pajerea neagră pare un crab viu, enorm, fioros. Meș strigă: „Cinci parale, Țara piere de Tătari!”

11. Se ’ntoarce lumea dela Mitropolie: ambasadori îmbrăcați ca irozii, cu tricornuri pe cap;

deputați și foști miniștri, a căror haină nu se mai vede din decorații. Colonelul Gorjan se repede emoționat la un grup de ofițeri cu pampoane roșii, și ia dispoziții de „smirna“ — pare nemulțumit, agitat. Căii flutură din cap și se prăftuiesc cu coada. Un câine mare, paralizat de spaimă se lasă pe brânci, cu urechile pleoștite; tot în momentul acesta un cățel tărcat se plimbă fudul, se uită cu liniște la gardiști, și își flutură a mulțumire coada ridicată ca un pampon. Trâmbițele înecă freamătul mulțimii. Mișcare generală. Cățelul tărcat își pierde cumpătul și nu mai dă din coadă. Trece regele călare, cu degetul arătător la chipiu; după el, în trap greu, zguduitor, vin jandarmii călări. General L . . . , pe un cal neastâmpărat, are aerul zăpăcit, îngrijat . . . Aud un glas puternic strigând: „*harș*“ apoi un ropot de picioare bătând caldarâmul într'un *zdup* apăsător, ce tace ca o rimă zingănitul armelor. Colonel Gorjan își ia un aer falnic de „călăreț pe jos“. Incepe defilarea, muzica, ofițerii cu pampoane roșii, școala militară, vânătorii. General L . . . își bate calul cu latul săbiei. În colțul dela otel Bulevard o îmbulzeală năbușitoare, s'aud strigăte, înjurături. Un câine jigărit aleargă prin mulțime schelălăind, înebunit de frică, lumea râde, câțiva ștregari aplaudă; certuri zgomotoase, țipete de femei — o

bătrână ridică 'n brațe pe un copil de vr'o 8 ani ca să-i arate tunurile. Un domn se supără și se întoarce spre ea, răstit. Pe când defilează artileria, un cal care așteaptă să-i vie și lui rândul, dă din cap impacientat; apoi își rotunjește piciorul și scurmă caldarâmul; mișcarea aceasta o face cu o grație de nedescris. Subt ochii mei e un ocean de capete. Artileria defilează mereu și zgudue casa. Toate sunt curate, lustruite: tunurile, caii, hamurile... mă cutremur când cuget câte bătăi mănâncă bieții soldați, pentru asta. În fund, pe bulevard, chipiuri roșii isvorăsc din toate părțile, și curg mereu, și nu se mai isprăvesc.

12 ore. Soarele arde. Trece cavaleria. Un soldat palid, bolnav, se clatină pe cal; în crispația cu care strânge frâul văd suprema sfortare a omului amețit, gata să cadă. „Mai iute“ și toți pornesc la trap, înghesuindu-se unii în alții. Ce tortură! Apoi vin călărașii cu schimbul, floarea ofilită a câmpiilor noastre. Mai toți au aerul de a fi eșit acum din spital. S'a isprăvit defilarea. Lumea începe să se miște, valuri-valuri. O fetiță scutură redingota neagră a tatăni-so. Un orb bătrân se ține strâns de mâna unui băiat de vr'o 12 ani, — băiatul pare'ar vrea s'o zbughiască după muzică. E cald, s'a isprăvit parada, nu mai e nimic de văzut, și lumea nu se 'ndură să plece, parcă

tot mai așteaptă ceva. Curioasă mai e și plăcerea asta a oamenilor de a se îmbulzi, de a se îndesa unii într'alții, — sunt sigur că se plâng toți: „bre, ce nesuferită înghesuială!“ și fiecare spune de vecinul lui, că nu 'nțelege la ce se 'ngrămădește așa... de oarece nu-i nimica de văzut.

Goncourt mi se pare c'a zis undeva: Un guvern s'ar putea menține veșnic, cu condițiune de a da publicului câte un proces scandalos pe fiecare lună, și câte o paradă, cu luminație seara, din trei în trei zile...

MAHALAGISMUL IN LITERATURĂ

„Tinere scriitor, lasă istoricilor trecutul depărtat și tulbure, cată mai bine 'n jurul tău, umple-ți sufletul de emoțiunile timpului în care trăești și arată-ne, la lumina talentului tău, durerile și aspirațiile societății noastre de azi, luptele și pasiunile la cari ești martor și părtaș, oamenii pe cari îi cunoști, vieța de care palpitam; ascultă bine și 'nțelege bătăile inimilor noastre — ce-ți vorbesc ele... asta ne interesează mai cu deosebire, asta vrem să ne spui, tinere scriitor!“

Așa e. Iată un sfat destul de înțelept, de care un scriitor trebuie să ție seamă, dacă vrea să-l iubim și să-l urmărim de aproape. Relevăm însă aci o dificultate. Să presupunem că tânărul s'a pătruns de însemnătatea acestei povețe și, pregătit cu tot ce se cere pentru a duce la bun sfârșit o lucrare literară, se 'nchide în odăa lui liniștită, hotărît să scrie. În opera lui — fie nuvelă, fie roman, sau dramă, — el va trebui să ne înfăți-

șeze întâmplări și tipuri luate din lumea în care trăește. Va căută să-și desfacă și să-și lămurească din vălmășagul vieții numai acele întâmplări și figuri, cari 'n adevăr îi răsar ca niște puncte de lumină, în jurul cărora, și peste cari logica și imaginația lui de artist poate așterne și construi lumea gândurilor, cari îl ard de atâta timp... „cer veșmintele vorbirii“. Multe-a văzut, de multe priveliști a fost zguduit sufletul lui simțitor, multe îi năvălesc în minte. Ce s'arunce la o parte? Pe cari să le-asculte din acest amestec de glasuri, de amintiri cari-l strigă? Iată-l, ceasuri întregi încremenit, cu condeiul în mână... O licărire de lumină se ivește, ca o stea tremurătoare în fundul unei nopți de vară, și acea zare de lumină crește, se apropie din ce în ce; o imagină, un gând încearcă să se desprindă din haos și să ia ființă. Tânărul simte că i se limpezește mintea, *începe*: în ritmul primei fraze inima lui bate de neliniștea întregii opere. Viața, pe care o urzește ș'o fixează, cu atâta migală, pe paginile lui, va vibra de emoțiunile, de bucuriile, de suferințele lui și ale noastre, oamenii pe cari-i va zugrăvi vor semăna, uneori fără voia lui, cu aceia pe cari și el și noi i-am cunoscut. Numai astfel ne va putea da o operă vie, și prin urmare interesantă. Să presupunem c'a muncit și ne-a dat-o. De aci încolo începe rolul nostru...

Sărman artist, când ai ști ce căutăm noi în opera ta, — când ai ști cu ce ochi iscoditori ne uităm, nu atât pe rânduri, cât printre rândurile tale, ca să vedem la cine-ai făcut eutare aluzie, pe cine ai vrut să vizezi când ai spus eutare vorbă!... Zadarnic ne cânti tu e'ai vrut să creezi, din elementele pe care le-ai avut, tipuri și vieți a parte, că persoanele din opera ta nu sunt acelea la cari ne gândim noi, nu sunt fotografiile, ci numai o rezultată, o răsfrângere artistică din ce-ai întâlnit ș'ai observat în cursul vieții tale... concentrarea unor însușiri pe cari natura le împrăștie, și tu le aduni și le ordonezi... Degeaba, noi vrem să recunoaștem în cartea ta pe domni X. și Y. cu cari-am stat la masă, pe cari i-am văzut la teatru, despre cari am auzit odată ceva analog, și nu vom fi liniștiți, și nu vom gusta calitățile serierii tale, până când nu vom ști cu siguranță despre cine anume e vorba. Și ce bucurie, ce triumf pe noi, când vom izbuti să punem punctele pe i! Dar dacă nu vom putea afla până la sfârșit pe acei cunoscuți, la cari ne-am gândit din capul locului, și pe cari-i căutăm cu atâta sete, și dacă nici când te vom întâlni și te vom întrebă nu ne vei putea satisface această curiozitate, atunci poți să-ți păstrezi talentul pentru d-ta, domnule autor, opera d-tale e o curată ză-

păceală, fără nici un înțeles și fără nici o valoare. Ce noimă mai are o scriere, în care nu cunoști pe nimene? Nici măcar farmecul unei tachinări de bal mascat!

Mi s'a întâmplat să văd gazete serioase judecând numai din acest punct de vedere o bucată literară, pășind dincolo de intențiile autorului, și puind nume proprii, acolo unde li se părea c'au recunoscut persoanele cu cari se asemănau tipurile lui. Și lucrul e explicabil. La noi societatea e răstrânsă, trăim aproape la olaltă, și ne cunoaștem mai toți unii pe alții. Unde te 'ntorci dai de aceiași oameni. Ai descris, bună-oară, un parazit. Ai luat însușirile dela patru, cinci trântori eleganți, pe cari i-ai cunoscut tu, dar pe cari i-am cunoscut și noi, le-ai sintetizat, și ne-ai prezentat un parazit național. Ei, cine-i? Ori îl cunoaștem, ș'atunci e al nostru, e bine încondeiat; ori nu, ș'atunci... du-te de te primblă. Ne lucrează încă mahalaua. Ce primejdioasă ispită pentru un talent mai tânăr, care s'ar mulțumi c'un succes frivol și trecător, ticluind „opere de scandal“, numai ca să ne bată 'n strună!

Mierea albinelor poartă parfumul florilor din care-i extrasă; dela tufa de sulcină până la fagur, cât drum, câtă muncă, și câte operații misterioase, de cari noi, artistului, albină și el, nu-i prea ținem socoteală!

DEBUTUL LUI BUBI

Un nume uzurpat: Frau Luiza, la care ședeam în gazdă, împreună cu Vasilachi Moru și cu Iorgu Titulescu, aveam un cățel — mângâiere de văduvă — pe care-l pupa în bot și 'l ținea toată ziua în brațe, și pe care-l chemam Bubi. După două săptămâni de ochi dulci, Iorgu luă, în dragostea Madamei, locul cățelului; și fiindcă el (bine înțeles, *Iorgu*) s'a grăbit să ne destăinuiască, nu fără oarecare fudulie, această cucerire, — noi, ca niște buni prieteni, l-am felicitat, și i-am zis *Bubi*, un nume pe care l-a primit bucuros, și l-a purtat cu fală, deoarece îi amintea o victorie, până acum vr'o patru ani. . . Mulțumită acestui amestec de rase — Titulescu nu putea fi decât de rasa latină — am avut și noi, timp de doi ani cât am stat împreună, cafele cu lapte mai bune, și oarecare înlesnire de „împrumuturi naționale“ la zile de ananghie.

Eu și Vasilachi ne vedeam de treabă, ca niște băeți săraci și fără nici un sprijin, — iar Bubi al

nostru s'a lăsat pe tânjeală, și în trei ani, el care erà atât de expeditiv în alte daraveri, nu și-a putut trece nici un examen la facultatea de drept, unde îi plăcea să se știe că e student — deși nu se mai ținea minte de când nu mai călcase pe-acolo. Erà băiat curățel, pe-atunci nouă ni se părea și de oarecare inteligență, dar leneș, mincinos, fanfaron și chilipirgiu, cum n'am mai cunoscut decât un Craiovean, care în adevăr acela s'a procopsit.

N'am putut aflà nici odată ce fel de *unchiu* generos i-a dat o bursă pentru străinătate, căci Bubi ne-a spus istoria asta în vr'o zece chipuri. A plecat — trec peste lacrimile Madamei — și nu l-am mai văzut până acum șapte ani, când ne-am pomenit într'o seară cu el la birt. Iși lăsase barbete și purta ochelari: nici nu-l mai cunoșteam. Venià drept din Liège... Am înțeles din primele zile — și ar fi nedrept să-mi facă cineva un merit din asta — că junele Bubi nu învățase nimic, și că D-zeu știe cum obținuse diploma de doctor în drept, cu care vroia acum să-și deschidă carieră. La o jumătate de an, după asta, Bubi erà introdus în câteva saloane. Se îmbracă bine, ș'aveà o servietă foarte frumoasă, pe care o ducea în zilele de lucru la tribunal, și uneori, când erà vreme frumoasă, o plimbà și pe podul Mogoșoaei.

O dată, câțiva prieteni am tăbărit pe el la

cafenea, și după o luptă eroică, am reușit să-i smulgem servieta, celebra servietă, în lăuntrul căreia am găsit, înfășurate frumos în gazete, opt gulere, șase perechi de manșete și trei batiste negre, pe care bietul Bubi le ducea la spălătoreasă. A dat el să se supere și să ne ocărăscă, dar a priceput îndată că cel mai bun lucru ce-i rămâne de făcut, eră să rădă și el cu noi de... mizeriile acestei vieți. Ș' atunci, ne-a tras de-o parte și și-a deschis inima, ca la niște buni prieteni ce eram.

— Mă băeți, eu caut... să mă 'nsor...

— Bravo *Titulescule* dragă!

El aveà un aer solemn, și nu mai mergeà să-i zicem *Bubi*. Ne-a spus planul. D-șoara N. pe care unul din noi o cunoștea din vedere, aveà o zestre de nu știu câte sute de mii de lei, și eră singură la părinți. Asta vânătoare de lei!.. Erau puse jaloanele. Decât, tatăl fetei — om ciudat — ar fi zis c'ar yreà un ginere *titrat*, care să aibă o carieră sigură, și care să se distingă prin ceva în societate...

El, *titrat* eră; cariera sigură... din moment ce ar fi mijlocit sutele de mii, eră înființată; cu *distincția* mai rămâne de furcă. Și iată ce s'a gândit: să ție o conferință la Ateneu. Fata are să vie desigur. Noi, să ne ducem de vreme și să facem așa, ca să ne așezăm la spatele familiei.

(Pe atunci conferințele se țineau în vechiul Ateneu care n'avea loji). Și să vorbim între noi, așa ca să ne-audă și părinții fetei, despre studiile, talentele și viitorul strălucit al *distinsului* conferențiar.

Eră, cum vedeți, o mică escrocherie, la care ne angajă amicul Bubi.

Un băiat bun... de ce să nu-l ajutăm, să-și facă și el *cariera!*

* * *

Opt ore; sala geme de lume. Dar știi că e drăguță Domnișoara?..

— Tu-l cunoști pe Titulescu?

— Cum nu, e un talent extra-ordinar, un orator cum n'am mai avut noi... și să vezi ce băiat frumos... și știe *carte*, nene, nu glumă...

— Ce spui?

— O, nu e altul în țară...

O salvă de aplauze zgudue sala; iată-l... „Onorată adunare...“ Pe primele cuvinte glasul îi tremură, ca un behăit de capră. O paloare de leșin i se așterne pe față. Privirea lui îngrijată are ceva din căutătura unui nebun fricos. Și ce subiect ingrat își alesese! „Contractele de căsătorie la Cartagineji“. Dar iată o aluzie fericită la Mihai Viteazul. Sala zbucnește în aplauze. Bubi mulțumește c'un surâs grațios și c'o delicată înclinare din cap.

Publicul aplaudă din nou. Bubi e triumfător, o viguroasă tragere de mânșetă, și iată-l aruncat într'un ocean de fraze sforăitoare, pe care le declamă cu o convingere și cu un entuziasm, din ce în ce mai înflăcărat de aplauzele pișicherilor de școlari, S'aud țistueli prin bănci, unii chicotesc de răs, dar aplauzele înteteite îneacă totul, până și conștiința nefericitului Bubi a căruia atitudine, glas și gesturi teatrale devin de un comic din ce în ce mai irezistibil.

Nici odată nu mi-am închipuit, că un om zdravăn se poate îmbătă și orbi în halul acesta de aplauzele publicului. Școlarii își băteau joc de el; noi ne uitam la el cu milă, toată lumea vedeà că se face ridicul, și el triumfă, se lăfăia în *succes!*

Bietul Titulescu, cu ce naivă satisfacție a primit felicitările cunoscuților, și ce supărat a rămas pe noi, cari am încercat să-i arătăm tristul adevăr.

Pe unde-o mai fi? I-or cădeà aceste rânduri subt ochi? Va înțelege de cine-i vorba?

Cum duce vremea tinerețea și iluziile noastre. . . ca vântul frunzele de toamnă!

CHEMARE

Multe ne vor mai fi dezbinând și pe noi, scriitorii, dar dezbinările noastre sunt trecătoare, și, în certurile noastre, noi ne lovim cum se lovesc, în bătaia vântului, ramurile crescute din aceeași tulpină.

În totdeauna, și cu toate durerile pe cari ni le-am putut face unii altora, am simțit că e, între noi și mai presus de noi, o putere care ne înfrățește, o taină care ne leagă pe toți, de marele, de sfântul suflet al poporului nostru: e adâncă iubire a limbii strămoșești, și e credința nestrămutată în continuitatea istorică a neamului, a vânjosului neam care de două mii de ani își cântă doina în această limbă.

Imprejurările au făcut, ca o mică parte din neamul nostru să cugete într'o limbă străină, și-i dureros că unii par a-și face o mândrie tocmai din această rușine. Datoria noastră, a celor mulți, e „să-i asimilăm“ — să fim misionarii vieții ro-

mânești pentru toți rătăciții și înstrăinații bunului nostru popor.

Și la opera aceasta de solidaritate națională cu toții trebuie să lucrăm, iar mai ales sunt chemați să lucreze profesorii cări pregătesc oastea muncii de mâine, împreună cu literații, cari sunt profesori și ei. Trebuie să ne îngrijim și să punem la cale împăcarea aceasta, căci e nedrept, și e păcat, și e nespus de trist să se creadă, că sunt două neamuri vrăjmașe, în orice caz străine unul de altul, pe pământul țării acesteia.

Și cu toate acestea, sălbăticiile petrecute în noaptea de 13 Martie au dat inimilor noastre fiorul unei asemenea nenorociri. Ne întrebăm încă, uimiți de cele ce-am văzut:

Pentru ce atâta desfășurare de forță armată și atâta sânge vărsat în deșert, când așa de ușor se putea înlătură orice neînțelegere? In contra cui și în sprijinul cărei idei mari s'au năpustit în stradă, cu săbiile scoase, călăreții aceia falnici, în vrednicia și vitejia carora noi punem altfel de speranțe? Și unde avem să ajungem, și ce viitor ne pregătim?

Societatea de binefacere „Obolul“ anunță o reprezentare la Teatrul Național; reprezentare, din care trei părți aveau a fi într'o limbă străină. Studenții rădică din nou glasul împotriva acestui

dispreț al celor cari s'au înstrăinat de noi, îl rădică pentru limba și literatura țării în care trăim. Ei fac o întrunire de protestare, iar unul din cei mai aleși cugetători ai neamului nostru, publică prin „Epoca“ de Duminică 12 Martie, un foarte cuminte și atingător articol, prin care însuși poporul românesc pare că se tângue și ne roagă, așa de frumos:

„... Rugăm pe oricine aude glasul poruncitor al sângelui său, pe oricine se poate gândi la strămoșii săi, trăiți cinstiți în țara românească, cu graiu românesc, cu suflet românesc, rugăm pe oricine nu vrea să-și arunce copiii în vălmășagul neamurilor, fără să știe în ce limbă îi vor pomeni aceia cari vor veni după dânșii, îi rugăm, cu o căldură ce nu se poate coborî în cuvinte, să nu vie la Teatrul Național în seara de 13 Martie și în seara de 15 Martie 1906. Au luat bilete; au făcut o faptă bună pentru săraci. Să nu vie la reprezentație, căci ar face o faptă rea față de sufletul chinuit al acestui popor“.

Este vr'un român, printre cei ce în adevăr simt și gândesc românește, care să nu iscălească aceste înălțătoare cuvinte?

Dar s'a zis că spectacolul, fiind afișat, nu se mai putea schimba, nici amâna. Atunci s'au oferit frunțașii literaturii noastre să ție conferinți și să

citească poezii românești, în locul acelor buni români, cari voiau cu orice preț să joace în franțuzește piese franțuzești pe scena Teatrului Național.

Studentii ar fi sărbătorit pe doamnele din înalta societate, cari ar fi îngăduit o asemenea cinste limbii și literaturii românești. Și ce frumoasă și ce cuminte ar fi fost dezlegarea aceasta! Dar n'au vrut s'o primească. Iși vor fi zis de bună seamă, că amintirile lui Creangă, sau poeziile lui Eminescu n'au ce căută în lumea aceea doritoare de altfel de petreceri.

Și astfel, în locul unei liniștite și demne reprezentării românești, în sala Teatrului Național, — am văzut acea odioasă manifestație de stradă, în care brutalitatea baionetelor s'a încercat să înnece în sânge cea mai curată și cea mai nobilă și mai sfântă cauză de care s'au însuflețit vr'odată studenții noștri, bieții noștri studenți! Să dea Dumnezeu ca această pagină de durere și de rușine să încheie pentru totdeauna lupta, ce de atâta amar de vreme se dă pentru ideea asta mare, și mântuitoare: *Unirea în acelaș gând și graiu românesc a toată suflarea neamului acestuia.*

La această unire chemăm cu drag, chemăm și noi cu adâncă rugămintă, pe toți acei cari, fără știrea lor, s'au rupt și s'au înstrăinat de noi. Sunt

milioanele de suflete cari-i așteaptă, cari-i roagă să intre și să se amestece în puternica lor mulțime. Să lucrăm cu toții, noi, literații, și visătorii unor zile mai bune, pentru a reîntoarce acest crâmpeniu răsleț la poporul de care s'a despărțit și care de mult îl așteaptă cu iubire cu brațele deschise să-l primescă, și ca fiului risipitor să-i spună: „Pierdut ai fost și te-am regăsit, mort ai fost și ai înviat“.

Vom fi atunci un neam întreg și mare.

Nici una din viețile cari-i aparțin nu se va mai risipi în deșert. Și numai așa și numai atunci se va înțelege de toți, că avem și noi, Românii, un rost și o chemare pe lumea aceasta.

15 Martie, 1906.

SFATURI...

V. V. Cernăuți. Din bucățile pe cari ni le trimeteți, nu putem alege nimic, — sunt, în adevăr, lucruri de începător. Dacă e sau nu *un poet* în D-voastră, asta nu se cunoaște pân' acum. — Ca să vă faceți o frumoasă limbă literară, citiți pe Eminescu, pe Creangă, pe Delavrancea și pe Caragiale. Și după ce-i veți citi — recitiți-i. Iar ca să *aveți* talent, vă trebuie, întâi și 'ntâi, o *inimă mare*, mare și bună și pururea deschisă, ca să intre 'n ea de pretutindeni iubirea, grijile, temerile și speranțele, suferințele și bucuriile vieții altora, ca să se umple și să răsune mereu de zbulciul vastului ocean de vieți, ca acele scoici sonore, cari păstrează veșnic, cum spune poetul, în forma lor ceva din îndoirea valurilor, și 'n vuetul lor neîntrerupt ceva din zgomotele mării. Numai așa veți înțelege sufletul omenesc. Numai așa veți putea reproduce în D-voastră câte ceva din formele și din zgomotele vieții de-afară. —

Vă mai trebuie apoi deprinderea de a observa lucrurile cu privirea pururea atentă a omului chemat să le scrie, să facă și pe alții să le vadă prin ochii lui... Și răbdare vă mai trebuie, și multă voință și putere de muncă: zile, săptămâni întregi să așteptați cuvântul cel adevărat, și să nu vă descurajați, oricât v'ar întârziă, — este pregătirea înceată a operei trainice; natura însăși are nevoie de timp, ca să-și urzească frumusețile ei. „Versurile cari 'mi plac mai mult dintr'ale mele, ni spunea odată un prieten poet, sunt cele pe cari le-am așteptat mai mult, iar cele cari n'au venit încă îmi plac și mai mult“.

* * *

lel... Loco. Sunt lucruri drăguțe în poezia d-voastră. Strofa a treia e chiar frumoasă. Cele două dela început sunt încărcate de prea multe epitete, și asta-i o slăbiciune. Epitetele sunt ca prietenii: bine-i cu trei, cu unu-i și mai bine. Incercați o bucată în proză: acolo gândirea e mai stăpână pe vorbe, cântarul mai drept. *Acolo* se vede voinicia scriitorului. Vă spunem asta, pentru că în scrisoarea d-voastră găsim calități literare mai limpezi și mai hotărâte decât în poezie, și poate că ceeace căutați la depărtări așa de mari, e foarte aproape de d-voastră și n'așteaptă de-

cât . . . să 'ntindeți mâna. A, când am ști toți ce să facem cu vieța noastră, când am putea să dăm, în fiecare moment, *cea mai bună întrebuintare* energiii, de care dispunem, — ce lume ar fi, Doamne! . . . Adevărat paradis.

* * *

V. N. Focșani. Ce v'a îndemnat să vă luați un asemenea subiect? Vieța dela țară nici vorbă că-i interesantă, ori din ce punct de vedere ai privi-o, dar trebuie s'o studiezi, s'o cunoști, s'o trăești, ca să ni-o poți redă *sub specie aeternitatis*. Țăranul d-voastră e un monstru — și monștrii nu trăesc. Nu zicem asta pentrucă Dinu își omoară pē tată-so. Puteați să-l faceți și mai rău, și mai nelegiuit, numai *om* să-l fi făcut. Criminalul d-voastră e o faptură alcătuită așa din gând, fără nici o noimă, fără nici o legătură cu vieța, cu lumea, cu ceace poate să existe. Nu-i nimic firesc în el, — nu-i umbră de adevăr nici în mișcarea, nici în vorba, nici în faptele lui. Totul e de carton. Dar ce limbă aleasă și sonoră! Niciodată n'am citit cevă mai fals și mai neomenesc, spus în fraze mai îngrijite și mai armonioase. Incercați alt cântec, — nu dela țară, și nu căutați numai decât situații dramatice și patimi vijelioase. Din lucruri mici, din întâmplări de toate zilele se pot face

opere neperitoare. Uitați-vă mereu și cu luare aminte în propriul d-voastră suflet: este cel mai bun exercițiu, ca să puteți vedea în sufletele altora.

* * *

D. N. Craiova. Nu, nu e de vină „caracterul științific“ al articolului. Revista noastră se adresează la un public destul de luminat, — și, de înțeles, ar înțelege el articolul d-voastră, dar nu l-ar gusta. Știința are și ea nevoie de o haină mai a cătării, ca să poată eși în lume. Cele mai limpezi și mai puternice adevăruri sunt spuse aproape 'n versuri. E o armonie de silabe în exprimarea oricărei legi universale, o brodeală ritmică până și în tabla lui Pitagora. Simetria e o condiție esențială a vieții. Mastodonții au pierit, și toate animalele pe cari natura le-a făcut disproportionate și fără stil au trebuit să piară. Ș'apoi mastodontul d-voastră nu e nici măcar original. L'am mai citit acum doi ani în „Revue des Revues“, cu singura deosebire că acolo, pe cât ne putem aminti, era ceva mai pieptănat, mai prezentabil.

* * *

D-lui A. B. Loco. D-ta iai mijloacele drept scop. Imaginile nu sunt decât drumuri, căi de

comunicație între sufletul D-tale și al meu, unele mai anevoioase, mai strâmte, mai umbrite și mai întortochiate, altele mai drepte, mai largi, mai netede și mai luminoase, dar toate având aceeași menire — să înlesnească trecerea unei idei, unei emoțiuni, unei stări sufletești, dela D-ta — scriitor, la mine — cititor, să facă astfel ca eu să simt ceea ce-mi spui, ca și când nervii și viața mea, pentru clipa aceea, n'ar fi decât o prelungire, o continuare în spațiu și 'n timp, a nervilor ș'a vieții D-tale. Pentru asta, bine înțeles, se cere ca, mai întâi, să ai ceva de spus. Imaginile D-tale sunt drumuri pustii, colori fără desen. În deșert așteptăm să ne vie ceva pe drumurile acestea, cu atâta grijă așternute, în deșert căutăm să prindem ceva din amestecul acesta de colori bătătoare la ochi: soarele asfințește, se sting acordurile ultimului vers, și noi nu știm încă de ce ne-ai oprit în drum, ce-ai vrut să ne spui, ce se petrece în sufletul D-tale...

Acum în ce privește forma, am avea de făcut următoarele observații: „După muchia *stâncărită*“ nu merge. *Stâncoasă* da, — *stâncărită* însă, lasă că nu se poate spune, dar sună groaznic de urât. „Din mijit pân ce apune“ e cam peste mână adus. De înțeles se înțelege, dar îi lipsește simetria gramaticală, e ca o haină pe care ai încheia-o cu

cheutoarea de jos într'un nasture mai de sus, ș'ar stă strâmbă, supărător de strâmbă. „Pironind pe pieptu-și cruce“ n'are sens, și stă acolo numai pentru rimă. Cât despre „Oastea 'mbucurată — plânge...“ afacerea asta cade-așa de hodorone-tronc, că ne dă impresia mai mult a unei plesniri de coardă, decât a unui sfârșit de cântec.

De prisos să mai spunem că întrevedem și oarecari calități în poezia D-tale. Altfel nu ne-am fi ocupat atâta de cusururile ei.

* * *

D-lui A. T. Roman. In cinci pagini, spuneți de unsprezece ori că *Nestor* e un „om extraordinar“, și de patru ori că „poemul lui captivă dela primele rânduri“. Noi, cititorii, așteptăm să vedem pe *Nestor* și să căpătăm o idee despre frumuseța poemului lui din alte împrejurări, căci numai afirmările D-voastră nu ne pot convinge. Faceți-l să treacă pe dinaintea noastră, înzestrat cu acele calități alese, de cari ni vorbiți, rădicați piedici în calea lui și dați-i mijloace să le înlătore, aruncați-l în lupte grele și dați-i putere să birue, lăsați-l *pe el* să ni arate, prin energia-i desfășurată, prin adâncimea gândirii și prin măreția faptelor lui, că e într'adevăr, „un om extraordinar“ și demn de admirația noastră. Nu uitați că D-voastră

sunteți *autorul*, părintele eroului, și, chiar în interesul bunei lui educații, nu e bine să vă lăsați a fi prea mult orbiți de dragoste pentru el. Atâta ni-l laudarăți pe răsfățatul Nestor, că el crede de prisos să-și mai dea vr'o osteneală pentru a ne cuceri, pentru a merită cununa de lauri, pe care i-o întindeți de-a gata. Și iată pentru ce nu v'am publicat nuvela.

* * *

D-lui P. T. Bacău. Adevărata durere, când face versuri, dă vorbelor nu știu ce împunătoare solemnitate, nu știu ce suflet neobișnuit de grav, de trist, și de mișcător, — o așa particulară mlădiere și armonie, că numai decât te simți stăpânit de prestigiul lor ca de o putere nevăzută, te umpli deodată ca de o taină dumnezeiască, de viață caldă, prietenă ție, și de frumusețea cea neperitoare a poeziei. Ceace spune durerea D-voastră în zece strofe, de câte cinci versuri fiecare, e lung, e șters, e ostenitor din cale-afară, și ne lasă reci. Toate vorbele sunt vechi, avem impresia că le-am mai citit undevă; vedem silabe regulate, rime, dar lăcrămile, lăcrămile cari în veci nu se usucă, lăcrămile cari strălucesc deapururi, — unde sunt, unde-au rămas?

* * *

D-nei V. C. Focșani. „... s'a trecut *moda*?”
 Ce idee! In literatură nu-s mode. Formele ei sunt produse naturale, organice ale spiritului omenesc, și au nevoie, ca și flora unei regiuni, de-o anumită căldură, lumină, atmosferă, în care să trăească și să se desvolte. Epopeea, așa cum o înțelegeau cei vechi, a dispărut firește cu 'ntreg convoiul ei de zei și de minunății; încetul cu 'ncetul cerul s'a depărtat de pământ, tot alte religii s'au așternut peste sfărâmurile vechilor credinți, și 'n vastul concert al geniului omenesc fiecare popor și-a adus cântecul lui. Dela cele patruzeci și opt de mii de versuri ale „*Ramayanei*“, până la cele trei sute de pagini ale călătoriei lui Nansen „*Spre Pol*“, s'au petrecut atâtea revoluții, cari au trebuit să schimbe fața lumii! Puterea gândirii și-a deschis orizonturi din ce în ce mai largi și 'n timp și 'n spațiu, — zeii de acum trei mii de ani ar rămânea uimiți de isprăvile oamenilor din ziua de azi. Dacă aceste prefaceri le-ați înțeles d-voastră prin cuvântul *modă*, atunci da, suntem de aceeași părere. Dar vă faceți o greșită idee de *areopagul* (!) *Semănătorului*, când presupuneți că nu s'a publicat fabula pe care ne-ați trimes-o, din pricină că „s'a trecut *moda* acestui gen literar“. Ei, Doamnă, cum am fi mai publicat-o noi, dacă erà bună! E drept că nu se mai fac fabule, cum se făceau

odinioară, și nici satire nu se prea fac. Ce vreți? Trăim într'o epocă plină de tot felul de libertăți, și cată să ne bucurăm de ele. Strămoșii noștri vorbeau în pilduri și 'n alegorii, pentru că nu puteau altfel. Să fi poftit Esop să spună pe șleau câte adevăruri usturătoare a turnat în fabulele lui, să fi îndrăznit chiar Donici sau Alexandrescu acum cincizeci de ani să spue de un Mare Vistier că-i hoț, sau de un Logofăt că-i *bou*, ș'ar fi văzut ei cât costă rostirea unui adevăr. Astăzi... citiți gazetele politice, și vedeți în ce toroipan s'a transformat demna și delicata armă a bătrânilor!

* * *

D-lui M. T. Severin. Acestea nu, în nici un caz nu. Ce va fi mai târziu?... Cine poate ști! Atârnă de prefacerile pe cari le va aduce vârsta, de temperamentul d-voastră, care nu se vede încă din ce ne-ați trimes, poate și de împrejurările prin care veți trece; mai atârnă de cărțile pe cari le veți citi, de pasiunile cari vă stăpânesc, de gândirile pe cari le gândiți — în viața de toate zilele. Un lucru însă să nu vă scape din vedere: Domnia lumii e a celor cari vorbesc puțin.

* * *

D-șoarei E. M. Brăila. De ce nu v'alegeți subiecte mai simple? Se cer mijloace mult mai puternice pentru o situație dramatică și plină de zbuciumări sufletești, cum e aceea pe care vreți să ne-o dați în „Mama“. Inceputul e bunișor, dar *nebunia* nu-i de loc motivată. Poate c'o fi adevărat ce ne spuneți d-voastră, dar așa e spus că, uite, nu ne vine să credem. Și, în artă, ca și 'n religie, dacă nu-i credință, totul se sfăramă.

* * *

D-nei R. S. Bârlad. „Indulgenți cu începătorii“? De ce? Nu-i obligă nimeni să scrie. Și nu sunt oare destui nenorociți, cari s'au lăsat de învățatură, și, îmbătați de amăgirea că au talent, nu se mai ocupă de nimic, trăesc fără nici un căpătâiu, și scriu poliloghii, pe cari nu le citește nimeni? O mulțime de „nevolnici“ de aceștia ar fi fost oameni de treabă, ș'ar fi putut să facă și ei ceva bun pe lumea asta, dacă li s'ar fi arătat la timp că nu-i pentru ei și n'o să-i ducă la nici o procopseală meșteșugul de care s'au apucat.

* * *

D-lui I. C. Iași. Asta mai târziu are să se vadă. Inceputurile nu spun, de obicei, nimic hotărîtor. Cel mai bun lucru ar fi, după părerea noastră,

să mai așteptați vr'o patru cinci ani. Lăsați-le pe acestea uitate 'n caet, și lucrați înainte. Mai târziu le veți citi și le veți judecă liniștit și nepărtinitor, ca și când n'ar mai fi ale d-voastră. Și ce bine o să vă par' atunci, că nu v'ați grăbit să le publicați! — Se pierd în adevăr, cu timpul, multe din calitățile primului avânt: nu mai e căldura, entuziasmul, tresărirea aceea de suflet copil, răpit la fiecare pas de priveliștea nouă a lumii, de vieața proaspătă, neînțeleasă încă, nedesfăcută încă din basme și din visuri. Dar, în schimb, începi a vedea din ce în ce mai limpede în jurul tău și în tine, începi a-ți cerne gândurile, a-ți măsura vorbele ș'a construi mai solid. Scrierile cari au rămas neperitoare sunt toate opere ale maturității.

* * *

D-lui D. I. C. Loco. S'au spus mai bine, cu mult mai bine, de atâtea ori, de atâția alții! Și totuși, dacă notele acestea ar fi trecut în adevăr prin inima d-voastră, dacă tristețea codrului desfrunzit, mirezmele dimineților, șopotul gârlelor, singurătatea văilor, v'ar fi vorbit d-voastră de-a dreptul, iar nu prin interpreți, nu prin versurile lui Alexandri ș'ale lui Eminescu, poate că, din această atingere a propriului d-voastră suflet cu natura, ar fi tresărit un cântec nou, la auzul că-

ruia să bată mai tare inimile noastre, — atunci cuvintele ar fi avut nu știu ce farmec de tinereță și timbru de sinceritate, care ne-ar fi făcut să v'ascultăm cu drag și să nu ne întrebăm: Unde-am mai auzit noi asta? — De mii de ani cântă privighetorile acelaș cântec, și cu toate astea în fiecare tril ce flueră în frunziș, ca 'n fiecare floare ce se deschide la lumină, e o notă nouă, o licărire proaspătă de vieață și de frumuseță — un nou subiect de poezie. (Aici prin cuvântul *poezie* nu înțelegem exprimarea prin vorbe a unui sentiment, ci starea aceea quasi-hipnotică a sufletului nostru mișcat până la exaltare, muta, cucernica proster-nare a întregii noastre lumi de gânduri și de simțiri, în fața măreției divine a frumosului). Ele nu știu — drăguțele privighetori — că noi le ascultăm; și ce bine e că nu citește ce seriu poeții de ele și de cântecul lor!

* * *

D-lui R. D. în Br. „Drăguța primăvară?...“
Nu. O, nu. Primăvara numai drăguță nu-i. Ea e puterea uriașă, măreață, care schimbă fața lumii, ea este palpitatea robustă a pământului deșteptat de sărutarea soarelui la o vieață nouă, este seva care se ridică 'n ramuri, torentul de tinereță și de vigoare proaspătă ce 'mprăștie 'n aer nu știu

ce parfum indefinit, misterios, și totuși așa de străbătător, că te 'ncălzește și te 'nviorează ca o băutură bine-făcătoare, — sunt miliardele de flori și de fluturi ce 'mpodobesc firea, este farmecul sfânt al unui început de iubire, este spălarea cerului, primenirea tuturor formelor, scânteierea tuturor culorilor, beția tuturor vietăților. „Primăvara“ d-voastră, cu „*Plugușoru'n brazdă*“, cu „greerușii'n iarbă“ și cu alte diminutive de acestea veștede și aruncate la gunoiu, nu ne spune nimic.

* * *

D-lui R. în B. Formă atrăgătoare. Nu știu ce fior de primăvară străbate versurile d-voastră. Gândirea însă e în mugur, impacientă, gata să se deschidă, gata să 'nflorească. Să așteptăm... O, divinele flori cari n'au înflorit încă!

* * *

D-lui N. S. Ploești. Da, le-am primit și pe cele dintâi. Ce să vă spunem? Versuri corecte și... indiferente, cari ne anunță că primăvara vin corii și 'nfloresc zambilele, cum ni-ar spune că expresul București-Berlin se oprește la Ploești numai 7 minute. Citim versurile și ne 'ntrebăm mereu: Unde-i poezia? Unde-i viața, căldura, tresărira aceea misterioasă, pe care vorbele mai mult

o ascund decât o arată, și care totuși străbate, se smulge din forma cea mai încâlcită, și se reproduce în miile, în milioanele de suflete de azi, de mâine și de 'ntotdeauna — sâmbur de energii fără număr și fără sfârșit, rază neperitoare a unui astru nou! Dar ce zor aveți să faceți numai decât *poezii*. Incercați proză. Poezia se toarnă numai la ferbințeală. Proza se bate și la o temperatură mai rece.

* * *

D-lui D. S. Loco. Nu v'am răspuns: tot credeam că veți trece zilele astea pe la redacție, și vom stă de vorbă. Ce să vă spunem?.. Prea e gătit articolul, prea vedem mâna maistrului agitându-se mereu printre fraze, prinzând ici o metaforă, colo potrivit o aluzie, dând cuvintelor un aer preocupat, grăbit, ca și când cine știe ce solie ar purtă, ce taine mari ar avea să ne descopere la urmă. Și apoi, *simțim* că e lung. Vorbele fug — aleargă, biete, de dă sufletul din ele — și cu toate astea... ne 'ntârzie. Dar nu e de loc, da de loc emoționat Domnul care, cu atâta vervă, apără mândria țării și spune lucruri așa de frumoase despre poporul nostru. El pare *a se ascultă* mai mult, încântat de sunetul și de mlădierea glasului lui, de tăetura elegantă a frazelor, de efectul

pe care-l produce cu mulțimea și varietatea cunoștințelor lui... Și cum mai ține să și le arate! Ați vrut să ni dați un astfel de tip? Nu, căci atunci bucata ar fi greșită dintr'un alt punct de vedere, atunci am aveà de aface cu unul din acele păcate fundamentale, cari, în literatură, se pedepsesc cu moartea... operei. Dar cui spunem noi astea? D-voastră știți mai bine decât noi ce înseamnă o pagină vie, *vie și nemuritoare!* Pagini de acestea vă cerem, noi cari vă cunoaștem, noi cari avem *toată încrederea* în frumosul d-voastră talent.

* * *

D-lui R. G. Galați. Prea se aseamănă cu „Glossa“ lui Eminescu. Fără asemănarea asta, de care probabil nici nu v'ați dat seamă, am publica-o, — nu însă cu toată inima. Ne-ar plăcea ca, în versuri așa de magistral tăiate, să ni se spună lucruri frumoase, vesele, înălțătoare, gânduri de acelea cari te fac mai bun, mai tânăr, mai entuziast, și prin urmare mai puternic. Ne-ar plăcea să vedem că începe să se ridice o poezie nouă, sănătoasă, robustă, a cărei suflare, ca un vânt răcoros, să treacă peste frunțile noastre și să ne învioreze, o poezie care să ne arate frumusețile vieții și farmecul iubirii, să deștepte în noi

simțiri alese, să ne îndemne la fapte mari și generoase, să ne facă oameni, și, dacă se poate, ceva mai mult decât oameni. Ceeace spuneți d-voastră e din cale afară trist. E o infirmitate, o boală urîță să vezi lumea așa cum o vedeți d-voastră, și-i mare păcat, când ești bolnav, să cauți a îmbolnăvi și pe ceilalți. Cum? Nu vă simțiți dator cu nimic neamului, țării, societății în care trăiți? Nu vă leagă nici o simpatie de lumea asta? Nu vă place nimic? Nu vă interesează nimic?.. Dar atunci pentru ce atâta stăruință ca să vă publicăm poezia? Hm!.. Așa dar e ceva care vă place: poezia d-voastră, — și e ceva care vă interesează: părerea celorlalți... Un semn îmbucurător. Incetul cu 'ncetul veți deschide ochii, și veți vedea că 'n lume mai sunt și alte lucruri frumoase și interesante, și că viața e un mare bine, chiar și pentru cei cari n'o știu prețui. *Atunci* subiecte de poezie!

* * *

D-nei Z. B. Loco. Ce credem noi despre Bolintineanu?... O'a fost un poet entuziast și iubitor de țară, că inima lui mare și expansivă s'a încălzit de cele mai înalte idei și aspirații ale timpului aceluia, c'a scris multe poezii frumoase ca sentiment, cam șubrede ca formă, — că bucățile lui

cele mai căutate, și poate că și cele mai rezistente, sunt legendele istorice, că el e cel mai ales și cel mai fecund din grupa „Lamartinienilor“ noștri, că nu ne putem îndeajuns mira de imensa deosebire ce găsim între limba lui ș'a lui Bălcescu. . . Și, în sfârșit, că poezia „O fată tânără pe patul morții“ e o bucată slabă, chiar și pentru timpul 'n care-a fost scrisă, și nu-i bine, și nici nevoe nu-i, să faceți din ea o pavăză pentru gloria poetului, căci, hotărît, e slabă, cu toată celebritatea de care se bucură și cu toate laudele ce i le aduc acei cari n'au citit-o niciodată.

* * *

D-lui I. A. Carlsruhe. Nu-i destul de *motivată* furia tatălui. Poate fi adevărată, dar nu-i verosimilă. Pe urmă povestirea 'ntreagă e așa lăncedă și fără nici un moment de tresărire, că n'ai de ce s'o urmărești până la sfârșit. Ca jalbă adresată unei societăți de binefacere, pentru a cere un ajutor, merge, — dar ca bucată literară. . . Doamne păzește. Un *subiect* e, de sigur. Și ce-i cu asta? Subiecte găsești la ori ce colț de stradă; din vieța ori cărei vânzătoare de flori se poate face un roman. Ceeace e greu al dracului de găsit sunt vorbele — vorbele acelea vrăjite cari pun stăpânire pe sufletul nostru și ne fac, nu numai să credem —

că asta n'ar fi nimica — dar să auzim și să vedem ceeace nu e, ceeace n'a fost poate niciodată, și să iubim, să urîm, să ne bucurăm, să ne întristăm, să 'ntindem firele nervilor noștri afară, departe, dincolo de îngrădirea strâmtă a propriei noastre vieți și să simțim, în străfulgerarea unei clipe, acel fior al perfecțiunii și al lucrurilor eterne, pe care numai *arta* ți-l poate da.

* * *

D-rei V. D. Piatra-Neamțu. Mai întâi, nu sunt respectate regulile de versificare ale *sonetului*. Numai primul vers, al patrulea, al șaselea și al șaptelea sunt bine tăiate, ca formă. Apoi sonetul, prin faptul că e mărginit la un număr dat de versuri, în așa chip trebuie să cuprindă bucățița de suflet pe care-o torni în el, în cât citindu-l, să simțim c'ai închis acolo tot ce-ai avut de spus, — să nu mai fie nimic de adăogit, nimic de scos, vorbele să stea ca dinții în alveolele lor, iar versul din urmă trebuie să fie de-o claritate și de-o siguranță ireproșabilă și să închidă, ca o bară de fier, acest depozit sacru de lucruri eterne. — În genere, rimele joacă un rol însemnat în construirea unei poezii. Ele nu trebuie să cadă pe vorbe prea mult apropiate, din aceeași grupare logică sau gramaticală, ci din potrivă să asocieze noțiuni cât mai depăr-

tate, cuvinte a căror întâlnire produce în spiritul nostru ca o scăpărare neașteptată, Dacă te mulțumești să rimezi *iubire* cu *fericire*, firește c'ai să te'nvârtești tot cam pe-aci. Unde să-ți întinzi o gândire mai largă? Ce fior nou să mai poți scoate dintr'o împărechere așa de veche și de obișnuită? Vorbele acestea se cunosc de mult, s'au întâlnit mereu în versurile tuturor începătorilor, și nu mai au a-și spune nimic nou una alteia. — Dar ia încercați, de-o pildă, a rima *iubire* cu *să'nșire*, și veți vedea ce întorsătură aleasă or să ia gândurile D-voastră pentru a lega aceste două rime! Citiți cu luare aminte pe Eminescu. Multă vreme vor avea ce să 'nvețe dela el acei cari vor să stăpânească secretele versului românesc. — V'am spus toate astea, pentru că în sonetul D-voastră, așa aspru și nepieptănat cum e, tremură totuși un suflet de elită — o rază de speranță, pentru noi, cari ne uităm în toate părțile după un talent nou, și-l așteptăm cu atâta dor, că nu se poate să nu vie de undeva, din vr'un colț depărtat al țării.

* * *

D-lui M. R. Iași. Fiecare vers în parte e bun. Toate la un loc dau o poezie slabă. Mai întâiu, sunt *albe*. Coloarea asta, pentru versuri, e cea mai pretențioasă. Numai gândiri într'adevăr alese, gân-

diri de sărbătoare se pot îmbrăcă într'o așa haină, fără să le stea rău. Cele mai frumoase versuri albe pe cari le cunoaștem în limba noastră sunt ale d-lui Hașdeu, într'un fragment tradus din Tristia lui Ovidiu. Traducătorul acolo pare a fi trecut prin sufletul lui toată durerea nenorocitului poet și-a o fi turnat din nou, caldă, personală, într'o nouă limbă.

* * *

D-nei Sil. Loco. O bucățică de viață înregistrată cu răceală, ca o garnitură de mobilă într'un proces-verbal de portărel. Poate că v'a mișcat, în trecerea ei prin sufletul d-voastră, dar asta nu se vede. Și tocmai asta ar trebui să se vadă. Toate se pot preface în literatură. Nu e întâmplare cât de neînsemnată care, spusă cu emoțiune, să nu ne intereseze, după cum nu e dramă cât de profund sfâșietoare care, spusă cu nepăsare, să nu ne lase reci. Toate s'au spus pe lume, și toate se mai pot spune. Numai tăria gândului, fiorul celui care le serie, le poate redă tinerețea, parfumul, frescheța primăvăratecă, acea viață pururea reînosită, pe care autorul-Soare o dă de-a pururi florilor.

* * *

D-lui A. Ch. Iași. „Nota hazlie“? Cu dragă inimă. Numai să nu fie de porunceală, căci atunci e mai de grabă tristă, decât hazlie. Un scriitor de talent poate ori când să ne ticluească un bun articol serios. Cel mai fecund umorist însă are nevoie de o anumită dispoziție sufletească, pentru a-și îmbrăcă gândirea în haina scumpă și scânteetoare a *umorului*. Unde mai pui, că nu se poate râde de ori ce, pe când ceva serios poți spune despre ori ce lucru, și *ori când*. În aceeași situație, unul te face să râzi, altul îți inspiră milă. Un exemplu: Pe stradă e polei. Înaintea ta merge țațoș, dichisit, un fante cu cărare la ceafă, salută grațios în dreapta și 'n stânga, se uită ticălos la dame; figura, mersul, toată ființa lui pare că spune trecătorilor: „Priviți-mă, ce bine-mi șade și cât sunt de-al dracului“. Și, pe când se grozăvește-așa, eată c'alunecă și cade pe spate, de-i zboară jobenul cât colo. De sigur că râzi. Râzi de contrastul, de ciocnirea neașteptată între aerele lui cuceritoare de-adineaorea și mutra într'adevăr caraghioasă pe care-o are acum. Mai faci câțiva pași în stradă și iată că înaintea ta cade-o biată bătrână, săracă, neputincioasă, — duceă în mână o jucărie pentru o nepoțică; ai sărit s'o ajuți, ai ridicat-o, dar ochii ei cată cu spaimă, vede jucăria spartă, și se mâhnește ca de-o avere pierdută. Spune dacă mai poți râde. — Ș'acum așteptăm „pruba“.

D-lui D-r Câmpulung. Temeți-vă de viclenia versului. Cântecul silabelor măsurate și sonore te fură ca apa, îți snflă gândul și te-adoarme cu două rime, așa că te pomenești adesea că, de cântat, ai cântat... frumos, dar n'ai spus mai nimic din ce aveai de spus. — Cercați să deșărtați în proză *cuprinsul* versurilor D-voastră, și veți vedeà cu ce puțin lucru o să v'alegeți. Sunt flori încă pe „vlăstarul tânăr înălțat sub poalele Carpaților“ — să le lăsam să se desvolte în liniște, să așteptăm *cu răbdare* ceasul binecuvântat al rodirii, înceata, sfânta pregătire a fructelor împlinite și bune de mâncat.

* * *

D-lui B. în C. Prea multă vorbă pentru ce vreți d-voastră să ne spuneți. Eminescu în „Călin Nebunul“ ne-a dat într'adevăr un poem, în care intră sufletul basmelor noastre, cu marele fond de veselie isvorită din firea poporului român și cu minunatele năzdrăvănii ale închipuirii acestui popor. D-voastră, în două sute de versuri lungi, ne dați, pe ici pe colea, câteva note adevărate din viața țiganilor, dar sâmburele, ideia principală se pierde într'un noian de amănunțimi fără nici o însemnătate și de vorbe ciudate și destul de urâte ca sunet, cari par a nu aveà alt scop, decât de a rima. Și rima pentru rimă e un vădit semn de

slăbiciune. Ea descopere pe poet în secretele lui și ni-l arată ca pe un scamator neîndemănat. Poetul, fiind un creator de iluzii, o fi având și el ceva din meșteșugurile scamatorului. Noi atâta-i cerem: să ne ia văzul, să nu prindem de veste cum le scoate de pe mânecă, să ne înșele cu artă.

* * *

D-lui N. V. Bârlad. Ciudat. Toate încep bine, și, dela a doua strofă, o scrântesc. „Pe gânduri“ e mai bunișoară. Dar multă încâlțitură de vorbe, — un fel de gângăveală a gândirii, care supără și ostenește. Ideea e originală. Pe-o mână meșteră — ar fi ieșit un juvaer. D-voastră ați făcut tot ce v'a stat în putere ca s'o stricați, și... ați reușit. Am văzut dăunăzi, pe Podul-Mogoșoaei, un tânăr care numai urit n'ar fi fost de felul lui, dar atâta se pocise, ca să se facă mai frumos, ș'asa se bizuia, sărăcuțul, pe mustățile lui, cari-i scoteau ochii, și cari, fie vorba între noi, erau cât se poate de ridicule, ș'asa umbla par'că eră luat din ele, că se uită lumea la dânsul ca la altă dihanie, pe când el trecea radios, aruncând damelor ochiade ucigașe, convins că-i irezistibil. — Așa fac unii cu impresiile lor sincere, cu ideile lor bune și cinstite — le gătesc, până le slutesc.

B. D.
Tig.

CRÂMPEE

Ce raport o fi între sufletul nostru și unele figuri necunoscute, cari ne fac să tresărim ca de-o amintire vie, ca de-o simpatie mai de demult, ca de-o misterioasă înrudire de gânduri, de gusturi, de vederi, ca de neașteptata descoperire a unei iubiri ascunse de cine știe când în noi.

Te găsești, bunăoară, pe peronul unei gări; cugeți la nevoile vieții tale, la încurcăturile pe cari le-ai fi putut așa de ușor înlătură, la o soartă mai bună pe care ai fi meritat-o pe care ai fi avut-o poate, dacă. . . Un huruit apropiat, o respirație grea de monstru obosit, un tren se oprește pentru cinci minute. Te rezemi de un stâlp și privești distras: La fereastra unui vagon apare un cap de femeie; doi ochi dulci, visători, pe un chip palid și ostenit de drum, lucesc ca două raze pornite din adâncimile unei lumi de basme; figura ei se încadrează de minune în sufletul tău: Îți pare tristă. . . Cine-o fi? La ce s'o fi gândind?—

În căutătura ei vagă, în aerul ei distras, în firele de păr împrăștiate pe frunte, închipuirea ta caută par'că secretele acelei făpturi, încearcă să pătrundă pentru o clipă măcar în viața ei. Și parcă nu ți-ai mai lua ochii dela ea; tresar în tine nu știu ce gânduri neliniștite, curioase, chemate de-un neînțeles început de simpatie. Ai dori s-o cunoști, s-o întrebi, să-i vorbești. Ce te face să crezi că glasul ei trebuie să fie dulce, că sufletul ei te-ar înțelege, că această cunoștință ar putea schimba de-odată mersul vieții tale? Farmecul necunoscutului te 'mbie la tot felul de presupuneri și de visuri. Un șuer jalnic, lanțul de vagoane se urnește c'un lung scârșnit de fiare, — și tu te uiți cum se depărtează, și te doare, și par'că ți-e necaz pe ea că pleacă așa, fără să-ți facă un semn, fără să-ți arunce o privire. Ce fel? Să nu știe că tu te gândești la ea? Ochii tăi i-au mângâiat fața, sufletul tău s'a atins de sufletul ei o clipă, și ea n'a simțit?..

Oare unde se duce? Vei mai întâlni-o vreodată? Și ochii tăi privesc cu părere de rău la ultima pală de fum care se frânge, se risipește molatec în aer, — e tot ce-a mai rămas din vedenia de adineaorea...

Visez adesea că mă găsesc singur într'o casă mare, pustie, în mijlocul unei câmpii deșerte. E noapte, și mi-i frică. — Nu știu unde mă găsesc, cum am venit, ce s'a petrecut cu mine. Aud deodată tropote de cai în galop, viind de departe — s'apropie de casa în care stau încuiat pe din afară. Aud pași, chemări țîștuite șoapte nedeslușite pe lângă pereți. Sper — mă tem — aștept — nu văd nimic. Cine-or fi fost?.. Au încălecat și au plecat iar în galop. Și iar mă umple aceeași neliniște, aceeași groază de tăcerea care mă 'mpresoară, de primejdiile necunoscute cari mă pândesc...

Nu e oare visul acesta icoana vieții mele 'ntregi?...

* * *

În Marte — la Ateneu — concert simfonic. Mă uit lung, aproape indiscret, la o domnișoară brună, din stal. N'o cunosc, e frumoasă și-mi ilustrează de minune bucata pe care o ascult. Are un buchet de mișunele la manșon. Se pleacă să-și miroase florile, cu o mișcare de pasere care bea apă... Simte c'o privesc. Uneori se uită și ea la mine, ș'atunci mi se pare că tot soarele, toată primăvara de-afară râde în ochii ei. Sunt clipe în cari căutăturile noastre se 'ntâlnesc, ș'atunci orchestra pare c'ar fi condusă de noi, fiecare frază muzicală capătă o adâncime ș'un înțeles de care

numai sufletele noastre, al meu și-al ei, se pătrund. Surâde ca prin vis; în jurul gurii, în umbra lun-
gilor gene ce bat ca niște aripioare de flutur, pe toată
fața ei palidă trec unde de gânduri sficioase, ne-
lămurite, gânduri de acelea pe cari nici o limbă nu
le-ar putea rostî. C'o înceată legănare din cap,
c'o dulce închidere din ochi, pare că se închină
ritmului, pare că-și culcă tot sufletul pe valurile
sinfoniei. Și iar ni se întâlnesc privirile — ferme-
cătoare, misterioasă atingere de gânduri! Sala, or-
chestra, razele de soare ce plouă din tavan, lumea
atentă, în haine de sărbătoare, toate par că sunt
aduse acolo pentru noi, pentru înfiorarea aceea
de-o clipă a inimilor noastre, cari nu se cunosc,
și totuși se întreabă, se chiamă, se caută, atrase
ca de adâncul unui abis. — Atât a fost.

N'am mai văzut-o de-atunci — și niciodată n'am
căutat să aflu cine-i. Când sunt singur, când sunt
trist, când sunt bolnav, o simt, se uită la mine —
așa de duios. . . privirea ei mi-aduce primăvară,
cântece, parfum de violete, și toată viața mea se
umple de iubire.

PATIMĂ

— Hei, dragă, astea's bune de pus în cărți, — mie de geaba mi le spui... Ş'apoi... ce mai la deal, la vale... O vieaţă are omul; şi fiecare şi-o trăeşte cum îi place lui. Ce-mi pasă mie de lume, ori lumii de mine? Copii n'am, nevastă n'am — cine ce treabă are cu timpul meu, cu patimile mele, cu nervii mei! Asta e... Vrei să fii prietin cu mine? Lasă-mă 'n boii mei. Nu? Adio.

Am plecat capul în jos, abătut, ostenit de câte-i spuseseam, descurajat de inutilitatea vorbelor mele, în cari-mi pusesem tot focul, toată iubirea mea adâncă şi curată, toată frica pe care mi-o inspira încăpăţinarea acestui om bun, inteligent, onest, de a se lăsa pradă unui viţiu odios care-l mâncă, îi distrugea mintea, sănătatea, vieaţa lui atât de fericită, atât de invidiată până mai acum un an de toţi camarazii lui.

Soarele asfinţia. Eră o seară liniştită de toamnă. Ne primblam prin Cismigiu. Sub paşii noştri foş-

niau frunzele de curând căzute. Lacul dormia, neted, luciu ca oglinda. Un stol de ciori trecu, fâlfâind pripit din aripi, pe deasupra noastră.

Șerban se uită visător în sus.

— Vezi? Așa plutesc eu peste prostiile voastre.

Ce puteam să-i mai spun? Prietenia noastră din școală, planurile pe cari ni le făceam, iubirea și admirația pe care i-o purtam, toate îl lăsau rece, păreau acum străine de sufletul lui. Și ce darnică fusese natura cu el. Nimic, din câte pot să facă pe-un om fericit, nu-i lipsia. Eră tânăr, sănătos, frumos, senin la minte, și fermecător la vorbă, — în cariera lui de avocat debutase cu un talent, cu o putere de argumentare și cu o bogăție de cunoștinți, cari-i făcură loc dela început printre cei mai distinși avocați ai capitalei. Ce vijelie se abătuse peste mintea asta așa de largă și bine înzestrată? Ce dezastru neașteptat a putut să răstoarne și să sfarme alcătuirea asta așa de frumoasă și de sănătoasă? A, de sigur eră în sângele lui sămânța acestei nenorociri. Dormia de mult patima în copilul acela blând, sficios, așa de draguț, așa de cuminte, că-mi venia greu, azi când mă uitam la el, să cred că e același om. In doi-spre-zece ani de cea mai curată și mai adâncă prietenie, niciodată nu ne-am certat, nici-odată nu mi-a dat prilej să bănuiesc că într'o zi

sufletul lui va fi așa de departe și de străin de mine, în cât, ori cât l'aș chema, să nu mă mai cunoască, să nu mă mai priceapă, să nu mă mai audă. Și cum ne iubiam odinioară, și cum ne'nțelegeam de bine unul pe altul! Aveam aceleași gusturi, acelaș suflet. Trăiam împreună, citiam aceleași cărți, făceam aceleași planuri.

Un an, un singur an, am stat despărțiți. Il numise substitut la Focșani. O lună ne-am scris. Pe urmă el nu mi-a mai răspuns la nici una din scrisorile mele lungi, afectuoase, pline de amintirile scumpe ale copilăriei noastre. Il plictisiam, probabil. Când s'a întors, era alt om. Aceeași inteligență scăpărătoare, aceeași vervă seducătoare, dar cu totul alt mod de a gândi, alt mod de a judeca, de a înțelege lumea, vieața; din prima zi am observat la el un răs batjocoritor, cinic, pe care nu-l aveam înainte și care-i altera cu totul figura, îi dădea o expresie străină, antipatică.

— M'am ticăloșit rău acolo... muriam de urît, n'aveam cu cine schimbă o vorbă... Ș'într'o beție am dus-o. Știi ce oroare aveam eu de vin și de orice spirtoase. O, acum, beau de svânteț pământul. Asta-i dela bietul tata, Dumnezeu să-l erte... De ce mi-a fost frică n'am scăpat... Știam că are să se întâmple așa. La început am suferit, ca de spaima unui monstru necunoscut care s'a

deșteptat deodată 'n mine, în urmă m'am deprins; azi sunt bețiv în lege, și nu mă simt întreg și liniștit, de cât atunci când începe să se 'nvârtească locul cu mine. O, ce limpede gândesc, ce puternic mă simt când sunt beat...

Mă uitam la el, și nu știiam ce să cred. Seara am mâncat împreună la Iordachi, ș'am stat cu el până după miezul nopții. Mi-a făcut impresia unui om nebun. În zadar mă 'ncercam să redeștept în el pe bunul meu amic de altădată. Se uita la mine lung, fix, cu ochii împainjiniți, somnoroși, și râdea.

— Doi ani decând te-ai întors, Șerbane.

— Doi ani.

Și rămase gânditor, ca și cum ar fi presimțit ce vroiam să-i spun.

— Unde-ai fi tu acù!

— Știu, dar nu mă mai socri, că... încep să te detestez.

Eșiam din grădină.

— Atunci, zic, bună-seara.

— Nu vii să mănânci cu mine?

— Nu.

— Ce plicticos ești, când îți iai aere de astea...

Ș'a plecat fără să-mi întindă mâna. Un om pierdut, mi-am zis, — și m'am hotărît să-l evit, și nici să mă mai gândesc la el.

De trei ori l'am mai văzut de-atunci.

O dată — erà în carnaval — mă pomenesc cu el: vesel, scivisit, radios, cu acel zimbet cinic-batjocoritor, care mi-erà așa de nesuferit...

— Știi că mă 'nsor.

L'am privit lung. Credeam că glumește.

— Cu cine?

— Ți-a fost elevă...

Când mi-a spus, am rămas înlemnit. Un sentiment de nespusă milă m'a cuprins... Cu cine își lega vieața, copila aceea delicată, blândă, bine crescută!...

— Și-o iubești?

— Ași, cum poți să-ți închipui o asemenea prostie?

— Atunci... pentru ce vrei s'o nenorocești?

— Iar începi?

— Nu, te întreb.

— Tu ești naiv, nu pricepi lumea... Ea vrea, părinții vor; e frumoasă, e bogată... de ce să n'o iau? Poate c'am s'o iubesc chiar, de unde știi? În orice caz este ceva nou, neobișnuit, care mi surâde... Vii?

— Unde?

— La ea... e logodna de seară.

— Nu viu, — e o infamie ce faci și...

— Ești un idiot... și... Mi-e scârbă... adio.

Își luă pălăria și plecă furios.

Să mă duc să spun fetei, părinților ? E de prisos, e prea târziu.

Și nu m'am dus.

A doua oară, l'am văzut la Sinaia. Eră o zi caldă, în Iuliu. Grădina eră plină de lume; mesele din fața cofetăriei lui Riegler erau toate ocupate. Alături, la „Cazino“, Șerban, cu pălăria pleoștită pe-o ureche, se ținea cu mâinile de rampa scării, și privind fix trunchiul unui brad, îi zimbă amical și-l chema stăruitor, făcându-i cu ochiul:

— Di-mi-triule, Di-mi-triule . . .

Lumea se strângea ca la comedie, și râdea, — râdea și el, un răs idiot, hidos. Am întors capul, ș'am trecut iute, să nu mă vadă, să nu-l mai văd.

A treia oară — eră toamnă, o zi posomorită, pâcloasă — l'am văzut . . . o, ce grozăvie! Nici odată n'am să uit scena aceea dureroasă, indescriptibilă. Mă 'ntorceam dela slujbă, pe calea Victoriei. In dreptul teatrului văd o învâlmășală în mijlocul străzii. Alerga lumea din toate părțile, curioasă. Se întrebau unii pe alții ce s'a întâmplat. Un glas răgușit, spart, se auzia strigând din înghesuială: „Lăsați-mă, că merg eu singur,—dă'mi drumul, ce mă ții de guler..? dobitocule!“ Mi-am făcut loc prin mulțime. Șerban, livid la față, desfigurat, cu hainele rupte, se zbătea între patru gardiști, cari-l târau la secție. Trăsese cu revol-

verul în *Dimitriu*, singurul amic care-i mai rămăsese. Și pe când gardiștii îl duceau în hiolă, o femeie palidă, cu figura speriată, tremurând, se anina de haina lui cu-amândouă mânilor și striga nebună, desperată; „Dar ce-aveți cu el? ce-a făcut?... lăsați-mi-l... pentru Dumnezeu... ce-asta?..” Eră nevasta lui, divina lui nevestă, care-l adora încă.

ANUL NOU...

— Mii de bombe, Domnule Conte! Iată un an care s'anunță bine...

Și Mișu 'și încleștă amândouă mânilor de brațul lui Victor și-l strânse cât ce putu, de bucurie.

Erà noapte, și eșiau dela „club“.

— Ce, tu vrei să te duci acasă, să te culci? Ași, nu te las, Domnule Conte, mie nu mi-e somn— eu vreau să petrec noaptea asta... Birjar!

Victor erà ostenit, îl durea capul. Încercă să convingă pe Mișu că e târziu, și c'ar fi mai bine să lase cheful pe altădată; dar Mișu avea paisprezece romuri în cap, și opt sute de lei în buzunar...

— Domnule Conte, nu umbla cu mofturi... Hai, fii băiat drăguț!

Il urcă mai mult cu sila în trăsura, și strigă birjarului: „La Vila Regală!“.

Pe jos erà puțină zăpadă. De cu seară se lăsase ger. Luna plină împrăștiă o lumină fosforescentă. Spinările cailor erau albe de promoroacă.

— Mă Domnule Conte, ai băgat tu de seamă că marchizele noastre seamănă? Ia privește...

— Adevărat...

— Nu, zău monșer... uită-te bine... a mea e ceva mai oacheșă, dar leit aceiași ochi, același nas, aceeași gură, și aerul... aerul... Fă, voi sunteți surori... spuneți drept.

Cele două fete zimbiră plecându-și ochii în jos, — un zimbet silit, trist, sfâșietor de trist.

Ele aveau un aer preocupat, misterios. De vr'o jumătate de ceas vroiau să plece. Mișu se necăjia.

— Ce-ați.. turbat?... Ei, afurisit birjar... unde dracu a găsit el dihăniile astea așa lugubre?

— Lăsați-ne zău, uite, vă spunem drept... suntem surori... și ni-i mama bolnavă...

— Mă, ce brașoave! Toate au câte-o istorie tragică... un amant care le-a abandonat, un soț dispărut, o mamă bolnavă... Cum vă vine să mințiți așa?... Știu eu cine-i mămița voastră... La mine cu de astea nu merge...

— Dacă nu crezi... hai cu noi să vezi.

— Haide... Pe Dumnezeuul meu, Domnule Conte, țin să fac această... „descindere locală!“ Bea-ți șampania, marchiză dragă... În sănătatea mămițiichi... Țal! Să vie musiu Țal!

Se lumina de ziuă. Birjarul dormia în trăsură.

— Hei! logofete, scoală că ți s'a aprins giubeaua.

Birjarul sări speriat. El se uită lung, cu o privire nedumerită, stranie, la cele două fete, cari tremurau sgribulite de frig, palide de neodihnă.

* * *

— Dar unde dracu vi-i casa? Nu mai ajungem?

— Nițeluș mai avem...

Ulițele erau pustii, din ce în ce casele se micșorau, se răriau. Orașul avea un aspect de cimitir.

— Am ajuns.

Birja se oprî în fața unei cocioabe din spatele căzărnilor. Un câne lătră speriat din somn; apoi începu să se gudure. Una din surori se duse repede înainte. Ceealaltă vorbea încet cu birjarul. Victor sprijinia de braț pe Mișu, care și da toată osteneala de a se ținea drept, și de a pronunța bine silabele.

— Toate bune, Domnule Conte, da ce căutăm noi aici?...

Victor îi șopti rugător:

— Mișule dragă, să nu faci scandal... gândește-te că sunt oameni... și sufăr săracii...

— Ia slăbește-mă, nenișorule, cu morala.

Ușa se deschise încetișor. De-afară se intra direct

în odaia, care închidea în păreții ei mizerabili atâtea vieți nenorocite.

— Poftiți, vă rog... la noi e cam urît...

Și cei doi tineri intrară, fără să facă zgomot. Un moment rămaseră lângă ușă, nemișcați, ținându'și respirația. Ei își ținuseră ochii spre patul din fund: două brațe subțiri, ca de schelet, se agitau în aer, un gemăt cavernos, sinistru, îi înfioră. Pe-o lădățue, lângă sobă, un băiețel ca de vr'o șase ani, se svârcolia, spuzit de pojar, și gura lui arsă de sete șoptia într'una: apă, apă... Pe patul dela fereastră, trei capete blonde eșiau de supt o plapomă murdară. Sora cea mare, o sfântă cu brațele încrucișate pe piept, sta dreaptă în mijlocul casei și se uita nedumerită, îngrijată, la cei doi necunoscuți.

— Dar cum puteți trăi atâtea suflete în... boleșnița asta? șopti Victor, apropiindu-se în vârful picioarelor de patul bolnavei.

— Ce are?

— Tifos.

— De ce n'ați dus-o la spital?

— Am dus-o, Domnișorule, da n'a vrut s'o primească... a zis că nu mai sunt locuri...

— Și băiatul... aici,—cum vreți să se facă bine?

— Poi, ce putem noi?... păcatele noastre!

Victor trase pe Mișu de-oparte.

Soarele răsărise. Un smoc de raze cădeau pe capetele celor trei copilași. Ei dormiau, drăguții.

Victor se apropie de sora cea mare.

— Uite... o sută de franci... asta-i pentru D-voastră,— pe bolnavă o ducem azi la spitalul Mavrogheni... are să ne-aduc'o trăsură 'nchisă... o s'o 'nvălim bine, eu sunt intern acolo, ș-am să îngrijesc de ea ca de mama mea...

În vremea asta, Mișu plângea ca un copil. El scosese înc'o hârtie de-o sută, ș'o oferia c'un aer implorător, neputând rosti un cuvânt.

Victor, avea și el ochii uzi de lăcrămi, dar se stăpâna. Un moment se făcu tăcere.

Ușa se deschise încet—eră birjarul.

— Tată, tată... uite ce ne-a trimes Dumnezeu... de anul nou!...

În hohotul de plâns al atâtor fericiți, cei trei copii se deșteptară speriați.

CONU DUMITRACHI PETCU

...„ași; asta nu-i nimic, da să-ți spun eu ce mi s'a întâmplat acum patruzeci... nu!... stai să văd...” Și conu Dumitrachi, ducându-și degetul la frunte, închide puțin ochii, caută în datele marilor evenimente istorice, pe cari le-a apucat d-sa, un punct de orientare cronologică... și tacticos, cu aceleași vorbe întârziate, cu aceleași gesturi somnoroase, îți povestește, în loc de una, mai multe întâmplări minunate, pe cari ți le-a spus și mai alaltăeri, pe cari probabil are să ți le spue și mâine.

E de vr'o șaptezeci de ani, dar se ține bine pe picioare. Vara se duce în toate serile pe jos la șosea, se așează pe-o bancă, pe-aproape de chioșc, ca s'audă muzica, își scoate pălăria, și-și șterge binișor cu batista capul chel, lustruit ca fildeșul, apoi se deschee la vestă... toate aceste mișcări le face încet, cu oarecare anevoință, — proporțiile în cari i s'a desvoltat pânțelece, par

a-i fi scurtat brațele. E fericit, și, dac'ar aveà în momentele acestea un cunoscut căruia să-i povestească ciclul său de amintiri, ar fi și mai fericit.

„Eu am început negoțul c'un irmilie — atâta am avut — ș'am cumpărat, cum erà pe vremea aceea, unsprezece chelele de miel, ș'am făcut unsprezece căciuli, și m'am dus cu ele la iarmaroc la Buzău...” Conu Dumitrachi povestește în totdeauna pe larg istoria căciulelor, abia pomenește însă în treacăt despre cele trei neveste răposate, dela cari i-a rămas ceva mai mult decât dela căciuli... și închee cu obișnuita frază: „Am muncit, am muncit mult, ș'am fost om chibzuit. Azi slavă lui D-zeu, nu mă pot plânge, *am cu ce trăi!*”

— Cred și eu, când are cineva patru milioane...

— Cât? și bătrânul face ochii mari speriați, și începe să se jure.

— Nu te jurà, boerule, că nu ți-i ia nimeni.

— Nu-i vorba de luat, da n'am; — m'aș mulțumi eu să am măcar pe sfert din cât spune lumea...

Acum 14 ani a fost ales deputat, o glorie despre care nu prea-i place să povestească.

În cameră doi tineri, cari se țineau numai de drăcii, văzându-l străin și sastisit, l-au luat din prima zi sub ocrotirea lor. L-au instalat într'un fotoliu din fund, între ei, i-au scris numele pe

pupitru, și i-au spus că în timpul ședinții nu poate să-și părăsească locul, decât cu învoirea preșidentului. Într'o zi, se discută răspunsul la mesaj, erau mulți înscriși să vorbească, prezidă C. A. Rosetti.

— Ți-e cald, boerule? întrebă unul din cei doi tineri pe bietul Conu Dumitrachi, care nu-și găsia astâmpăr în fotoliu și oftă într'una.

— Ba... nu mi-i tocmai bine, ș'ași vrea să es.

— Poi, nimic mai simplu, cere-te la preșident.

— Cum? întrebă cu un aer desperat și rugător Conu Dumitrachi. Fața lui roșie, congestionată, brobonată de sudoare, exprimă o mare neliniște, ș'o adâncă suferință fizică.

— Te scoli în picioare, ridici două degete și strigi tare: „*Cer cuvântul!*“

Așa făcù bietul Conu Dumitrachi, și vru să plece, dar tânărul îl apucă de braț.

— Unde te duci? Stăi să-ți vie rândul... când te-o strigă președintele. — așteaptă că de-abia te-a înscris.

O, ce tortură, până să-i vie rândul! A așteptat el cât a așteptat, ș'odată s'a sculat grăbit:

— Domnule preșident, nu mai pot...

— Aveți zăbdare, mai sunt trei înaintea d-v., îi strigă președintele cam răstit.

Și Conu Dumitrachi se trânti în fotoliu, zdro-

bit, speriat ca de amenințarea unei mari catastrofe. Cumplite furtuni trebuiau să se petreacă în . . . conștiința nefericitului deputat, judecând după varietatea de expresii ce se schimbau într'una pe torturata lui figură.

Când prezidentul strigă: „D-l Petcu are cuvântul“, odată sări Conu Dumitrachi și, ținându-se cu amândouă mâinile de pânțele, se repezi afară, gonit ca de groaza uni incendiu.

Ani întregi s'a vorbit despre faimosul „discurs la mesaj“, al lui Conu Dumitrachi. Adevărul e că, în cei patru ani de deputăție, nu l'a mai auzit nimeni cerând cuvântul.

Mânca la „Birtul Economic“ din ulița Gabroveni. Intr'o seară face cunoștință cu Gherei și cu Andronic. Bucuria lui, c'a găsit doi oameni de treabă, cu cari să mai schimbe-o vorbă. Și și-a dat drumul Conu Dumitrachi, ș'a povestit ba una ba alta, până târziu. Rămăseseră numai ei în birt. Gherei aduse vorba despre „apa de aur“, — și explică lui Petcu, cum poate *cineva*, cu această minunată apă, să facă, din nimic, napoleoni adevărați.

Lui Petcu nu-i intra în cap, și nu-i venia să creadă o asemenea năzdrăvenie. Atunci Andronic se dete cu scaunul mai aproape, își luă un aer misterios și, scoțând din buzunar o mână de bani negri, urîți, zise:

— Uite, eu din ăștia îți fac napoleoni.

— Și umblă? nu'i cunoaște lumea?

Andronic avu un zimbet de sfidare. Scoase dintr'un alt buzunar cinci napoleoni curați, spălați cu apă de aur, și-i dete lui Petcu.

— Poftim... ia-i d-ta, te rog... și schimbă'i la orice zaraf poftești...

Lăcomia birui frica. Și eată-l, într'o seară misterioasă, pe conu Dumitrachi străbătând un coridor strâmt și întunecat, ținându-se c'o mână de brațul lui Gherei, iar cu cealaltă păzindu-și buzunarul greu și umflat chișcă cu cei 500 de napoleoni, din cari avea să-i facă Andronic 50000! Eată-i tustrei în pivniță. Ce curioase emoții!.. Lui Petcu i se pare că se găsește într'o lume de fermece, de basme... El se teme totuși să se despartă de bănișorii lui siguri, pipăiți. Andronic îl înțelege perfect.

În mijloc e un cazan enorm, în care Gherei toarn'o doniță de apă neagră, apoi tustrei se opintese la un sac cu *bani* pe care-l deșartă în cazan. Andronic descântă, face câteva gesturi cabalistice, scoate-o sticlută din buzunar, picură trei picături în cazan, și'ncepe să mestece c'o furcă...

— Acum, iute d-nule Petcu, aruncă-i în cazan, aruncă-i iute pe toți...

Și, tremurând, zăpăcit, bietul Conu Dumitrachi

asvârle pripit, peste gologanii lui Andronic, iubiții și strălucitorii lui napoleoni; parecă și-i rupe din carne. Il trece ameteți, îi urlă capul ca de-o beție.

Dar ce zgomot e afară?.. Un zornăit de pînteni, de săbii.

— In numele legii deschide!

— Suntem trădați, strigă dramatic Andronic.

— Suntem pierduți, exclamă Gherei.

Da, era poliția, teribila poliție a „comperilor“ : un procuror, un comisar și doi gardiști. . .

Conu Dumitrachi plângea ca un copil.

Dar oameni legii sunt venali, îi știe Andronic. O poliță de alți zece mii de lei, pe care conu Dumitrachi s'a grăbit s'o achite în trei zile, a salvat onoarea nefericitului deputat.

* * *

Multe mai știe conu Dumitrachi și mult i-e drag să povestească; dar numai despre aceste două întâmplări nu pomeneste niciodată.

Speriat de revoluția țăranilor din primă-vara anului 1888, și-a vândut moșiile, și-a prefăcut toată averea în bonuri, și s'a așezat în București, oraș sigur și bine păzit în contra „ticăloșilor de țărani“ cari căutau să-l despoae de „averea lui muncită“ . . .

O IDEE MARE

Cine n'a crezut, măcar o dată în viața lui, c'a pus și el mâna pe-o ... *idee mare*? În special noi, Românii, suntem înzestrați cu facultatea de a găsi idei mari. Primele vergi și întinderi de urechi pe cari le-am răbdat în școală, când pentru prima oară am tras pe un profesor la cfit, ne-au făcut să aflăm de timpuriu că „ideile mari cer jertfe mari.“ ... Dar ce nerăbdători sunt, Doamne, copiii în societatea asta anemică și nevropată! Și ce tristă e seriozitatea asta precoce, bolnavă a micilor „apostoli“, cari nu mai vor să se joace cu smeul și cu arșicele, pentru-că ... au lumi de reformat, volume de scris!

Nu cred să avem azi un liceu, în care elevii să nu fi simțit, încă de prin clasa a treia, nevoia de a „funda“ un ziar de propagandă, redactat de un comitet compus din „cei mai talentați tineri“, și scris în mai multe exemplare de cel mai bun caligraf al clasei. Acolo încolțesc germenii celor

dintăi reforme, de cari mai târziu se va cutremura omenirea, acolo se desleagă cele dintăi probleme estetice, politice, economice, sociale... în detrimentul celor matematice. Și iată cum se face că orice colegian, ori cât de șters și de puțin dotat ar fi, este candidat la „o idee mare“ și deci la neapărata înființare a unui organ de publicitate,— și iată cum se esplică pusderia asta de gazete și de reviste, cari apar mai întetit toamna și primăvara, și cari se sting în deobște imediat după încasarea primelor abonamente.

De câtva timp, de un an mai ales, se observă la noi o fertilitate literară uimitoare. Numai în Octombrie au apărut 8 volume de poezii și 19 volume proză. De astă toamnă și până acum, capitala singură a născut 13 reviste literare, din cari 8 n'au putut rezista decât cel mult o lună, iar 5 au avut parte de o agonie ceva mai lungă.

Sunt în București—îi cunoaște și parchetul—câțiva tineri, cari, în lipsă de altă carieră, au specialitatea de a funda reviste. Ei se constituiesc într'un comitet de exploatare a vanității și-a naivității publicului, își aleg, în una din „ședințele lor solemne“, un prezident *de onoare*, de obicei un ministru, tipăresc diplome *de onoare*, și sub patronajul câtorva comercianți, „protectori ai literaturii române“, lansează primul număr, care, de

obicei, e și cel din urmă. Cu acest havadiș ei colindă din casă în casă, din prăvălie în prăvălie, și pescuiesc abonamente, pe un an bine înțeles. Peste câteva luni scot altă revistă. Iar „marea lor idee“ este și rămâne pururea aceeași: „deșteptarea *poporului*“ . . . Bietul popor!

Aceștia sunt „fundatori“ de profesie. Ei nu-și fac iluzii, pe ei nu-i tulbură visurile de nemurire, de glorie, ei sunt oameni practici, și isbutesc.

Majoritatea „fundatorilor“, însă, se recrutează din mediocritățile naive, cari neputând găsi ospitalitate în stimabilele reviste existente, sfârșesc prin a se hotărî să deschidă prăvălie pe seama lor. Și ce ușor lucru e pentru acești nevinovați visători fundarea unei reviste!

S'au întâlnit pe stradă doi paraponisiți, s'au invitat la un pahar cu bere. Intr'o jumătate de oră au pus treaba la cale. Amândoi au buzunările pline de manuscrise. Titlul — un titlu sonor, grandios, atrăgător — să fie . . . „Generația nouă“? „Icoana Vremii“? Parc'ar fi mai frumos „Carpatul literar“! A doua zi toate gazetele anunță cu plăcere, că în curând va apărea o nouă revistă literară, care și-a asigurat „colaborarea celor mai distinse pene . . .“ O, ce de pene! Și toate distinse. Anuarul de adrese se însărcinează să le recomande un număr considerabil de abonați.

Revista apare, cu tobe și cu surle. „Persoanele cari vor primi-o sunt considerate ca abonate, și sunt *deci* rugate a înainta de urgență prin mandat postal costul abonamentului pe un an“. Ai lipsit de-acasă, ți a fost silă să scrii pe banda primului număr: „Refuz“, iată-te, prin aceasta, supus la un nou bir. La al doilea număr, te pomenești cu chitanța, și vai, dacă nu vei achita-o! . . . Mai înainte eră „*cartea neagră*“; îți trecea numele acolo, și te lăsa în pace. Azi, însă, considerată fiind circumstanța că fiecare organ de publicitate reprezintă „o idee, o mișcare mare“, d-ta, pașnic cetățean știutor de carte, prin faptul că nu vrei să plătești abonamentul, împiedici — vezi bine — „mersul regulat al mișcării“ și, Doamne, ce rău e când o *mișcare* n'are un *mers* regulat!

Iată, de-o pildă, cum își sfârșește „Gazeta Țăranilor“ de Dumineca trecută un prea delicat articol la adresa iubiților săi abonați, cari n'au *eclerat* încă:

„Ei bine, așa se fac *mișcărilor* în alte țări?

„Avizăm pe răii de plată, că dacă nu ne înștiințează când vor plăti datoria lor, *îi vom face de ocară în toată țara*, ca pe **cei din urmă pun-gași și nemernici**, cari împiedică *mersul regulat al mișcării* din cauza neplăței la timp a abonamentului așa de modest“.

Eată unde-am ajuns!

Și, zi doamne ferește, mâine poimâine te po-
menești cu incasatorul că-ți pune revolverul în
piept: „Achită abonamentul, sau trag!“

Te joci cu „ideile mari?“

GRIGORESCU

Veacul trecut a dat neamului nostru, în domeniul artelor, doi oameni de geniu — pe Eminescu și pe Grigorescu. Amândoi s'au strecurat în tăcere, aproape necunoscuți printre noi. Moartea numai — pentru unul amarnică și viforoasă, ca și viața, ca și cântecul lui, pentru altul senină și măreț liniștită ca un frumos asfințit de toamnă — moartea singură a rostit mai tare și mai în larg numele lor, de cari mulți *atunci* vor fi auzit pentru întâia oară. Și cătând bine, acesta e drumul cel adevărat care duce la nemurire, — drumul cel sfânt, la capătul căruia stă scris: „Intre ai tăi ai fost și ai tăi nu te-au cunoscut“.

Nicolai Grigorescu s'a născut la 15 Mai 1838, în satul Pitaru din județul Dâmbovița. Părinții lui, Ion și Ruxanda Grigorescu, din București de locul lor, țineau moșia Pitaru în arendă. Pe vremea aceea se făcea ușor avere din arendășie. Ei însă, cu toată viața lor simplă de gospodari cuminți și

fără pretenții, cu toată munca și stăruința ce au pus, n'au știut eși deasupra nevoilor. — Poate că n'or fi avut nici noroc; dar ce oameni de treabă și cu milă de bietul țaran trebuie să fi fost, pentru ca în zilele acelea de aur, când mii de străini se îmbogățiau în jurul lor, ei să nu-și fi căutat mântuirea pe nici una din căile știute și ușoare, cari și pe orbi îi duceà la izbândă.

Gurile se 'nmulțiau, și bucăturile începeau să se numere. Nenorocul, ca de obicei, intrând lăsase ușa deschisă. După un șir de ani răi, muri pe neașteptate cel care aduceà pâine 'n casă. Rămâneau șapte copii mici, între patru și doisprezece ani. În Căramidari, la marginea Bucureștilor, trăia o mătuș'a Ruxandei, săracă și bună. Ii primì la ea, în căsuța ei veche și curată, îi primì cu drag, așa cum numai săracii știu să primească.

De aici porniau cele dintâi amintiri ale pietorului.

„Cu acul ne-a crescut pe toți biata mamă. Ș'o dată n'am auzit-o plângându-se, ori blestemând, ori spunând vr'o vorbă rea. S'a trudit, sărăcuța de ea, ș'a învățat singură să citească și să scrie, ca să ne poată învăța și pe noi puțină carte. Că ce școli erau pe vremea aia? De dimineață până 'n noapte muncià și ne 'ngrijià s'avem de

toate. Surorile 'ncepeau să coasă și ele. Un frate mai mare intrase ucenic la un unchiu al mamei, zugrav de biserici . . . Se vede că erà 'n neamul nostru, că mult îmi mai plăceau și mie icoanele când eram mic. Pentru mine sfinții erau vii; stam cu sfială înaintea lor, și eram încredințat că și ei se uită la mine, m'așteptam să-i aud vorbind, să-i văd mișcându-se, ridicând mâna să mă binecuvinteze. La zece ani am intrat și eu la un iconar. Da erà un om sucit, și rar auziai o vorbă cum se cade din gura lui. Mă puneà să mătur, să-i legăn copilul, și, când vroiam să mă uit și eu cum zugrăvește, mă luà la goană. Numai câteodată, când îi frecam colorile, mă lășà pe lângă el, — atunci eram în culmea fericirii; îmi vorbeà blând, îmi arătà cum se fac sfinții — mă uitam la el ca la un Dumnezeu. După doi ani m'am întors acasă, ș'am început să fac singur iconițe. Erà vară. Duminica mă duceam la obor. Imi așterneam hăinuța jos, îmi întindeam marfa pe ea, și-mi așteptam mușteriii, ca orice negustor. Treceau femei sărace, oameni dela țară, mă 'ntrebau cine le-a zugrăvit, le spuneam că eu . . . și cumpărau, bieții oameni, ziceau că-s icoane cu noroc, că-s dela copil nevinovat. — Doamne, cu ce bucurie am venit eu acasă după cea dintâi afacere a mea. Făcusem vr'o zece sorocoveți — și când i-am pus mamei în

mână, s'a uitat la bani, apoi la mine, și m'a întrebat îngrijată de unde-s, — că eu lucrasem pe ascuns icoanele. Când i-am spus, m'a sărutat, a dat să zică ceva, și s'a întors repede cu fața spre fereastră, că-i venia să plângă. Acea a fost, poate cea mai fericită zi din viața mea. Eram mare, — aduceam parale 'n casă, bucurie la ai mei, eu, cu munca mâinilor mele . . . Cine mai erà ca mine!“

Din umbra aceasta, din cuibușorul acesta bătut de vânturi, s'a ridicat marele Grigorescu . . . Singur s'a ridicat. Erà un copilaș plăpând, naiv, sfios, care se uità la lucruri și la oameni cu niște ochi mari, boldiți, pururea întrebători. Și așa fraged și puțintel cum erà, ardea de dorința de a plecà, de a luptà, de a ispiți necunoscutul, farmecul și primejdiile depàrtàrilor, — tăcut și 'nerezător în el, ca pràslea cel nãzdrãvan din povești. Cine știe dacã nu au într'adevăr presimțirea puterii și chemării lor pe lume copiii aceștia predestinați, în sufletul cărora se pregătește să 'nflorească — așa de rar — sufletul unui întreg popor! Altfel cum să 'nțelegi liniștea și siguranța cu care se duc nãzdrãvanii aceștia drept la ținta lor, cu toate și peste toate greutățile ce li se pun în cale!

Copil sărac, fără niciun sprijin, cu două clase primare, la vârsta de paisprezece ani, Grigorescu

Își propune să plece la Paris. Lucrează de zor la icoane, pe cari acum le iscălește, într'un colțișor, cu litere ca de tipar, NICU. Incepe să pue bine din produsul micilor vânzări. Invață franțuzește. Își atrage, c'o icoană frumoasă, înalta luare aminte a Domnului. Se prezintă la un concurs al Eforiei Școalelor pentr'o bursă de pictură în străinătate: i se recunoaște talentul; dar e respins, pentru că n'avea nu știu câte clase umanoare, pe care le-a avut un altul. . . mai fericit. Se mângâie cu gândul că „toată piedica-i spre bine“, și muncește, muncește 'nainte, eu mai multă 'nsuflețire. Face un tablou mare, „Mihai scăpând stindardul“, pe care-l pune 'n fereastra unui zugrav, unde văzându-l Aga de pe atunci, beizadea Mitică (Ghica), se minunează și-l duce Domnului, Barbu Știrbei, care-l cumpără c'o sută de galbeni. Un șir de isbânzi: Câtevă icoane la Căldărușani, între care „Izvorul Tămăduirii“ ce 'mpodobește Aghesmatarul din curtea mânăstirii, pun pe „meșterul Nicu“ printre cei mai căutați zugravi de biserici. Lucrează doi ani la mânăstirea Zamfira din Prahova. Acolo cunoaște pe călugărul Isaia, un bătrân foarte deștept, și om purtat, care știă multe și povestiă frumos tot felul de minunății de prin țările pe unde umblase. Plănuiesc să plece amândoi la Paris. Se duc mai întâi la Mânăstirea Neamțului, locul de mătanie

al călugărului Isaia. Bătrânul se 'mbolnăvi. Așteptându-i vindecarea, meșterul Nicu zugrăvià icoane. Una din aceste minuni ajunse în mâinile stariții dela Mânăstirea Agapia — Maica Tavefta Ursachi, „o femeie care ar fi putut guvernà o țară“, cum spuneà pictorul. De mult căută Maica Ursachi un zugrav pentru biserica cea mare a mânăstirii. Locurile erau frumoase, călugărul nu se mai îndreptà, și trei mii de galbeni erau pe atunci o avere: Tânărul zugrav își târgui din Iași ce-i trebuia, ridică schelele, și s'apucă de lucru. Parisul erà din nou amânat. Norocul Agapiei!

Intr'adevăr, sfinții lui Grigorescu sunt vii. De altfel, încă de pe atunci, el nu lucrà decât având înaintea lui un model viu, care să-i deà figura și atitudinea cerută; pentru sfântul Gheorghe de pe una din dverele altarului i-a pozat profesorul dela Iași Miltiade Țoni — un tip de frumusețã. Pentru Maica Domnului, cutare femeie din Filioara, băiatul unui dulgher — pentru copilul Isus; iar cutare măicuțã uitată de vremi, slabă, cocoșată și sbârceită ca un hrib, cată azi cu jale la sfânta Varvara, își vede tinerețea ei, — aidoma gura și ochii ei de acum 50 de ani, și zice oftând: Mare dar ș'aista, Doamne. Eu am să fiu oale și ulcele, ș'aici... tot așa am să stau!...

După trei ani, Agapia'și sfințià podoaba, de

care, cu drept cuvânt, se poate mândri. Din câte biserici sunt în țară, nici una nu-i așa de frumos zugrăvită pe dinăuntru. Acolo rămâne un muzeu sfânt. Lucrarea dela Agapia, sfârșită în anul 1861, închee prima perioadă din uriașa activitate artistică a lui Grigorescu — primul capitol din istoria vieții lui, care ar putea fi intitulat: „*Meșterul Nicu*“.

Ș'acum, toate gândurile lui, ca scăpate din lanțuri, se 'ndreaptă spre Paris. E liber, e aproape bogat, — Cogălniceanu îl cunoscuse la Agapia, rămăsese uimit de talentul lui, și-i înscrisese o bursă în bugetul Moldovii, — nimic nu-l mai poate opri. Vine 'n București, lasă familiei o parte din bani. Iși regulează toate, cu acel spirit de ordine care a fost una din puterile de căpetenie ale fecundei lui vieți, și — în sfârșit! pleacă. Fără tovarăș, — bătrânul Isaia, simțind că i s'aproprie ceasul, se retrăsese la Sfântul Munte, — pleacă din Galați, cu vaporul. E o dulce dimineață de toamnă. Satele de pe mal, cu smeritele lor căsuțe acoperite cu stuf, cumpenele de fântână, șirurile de care pe drumurile cenușii, turmele de pe șesuri, pădurile rumenite, toate mândrele priveliști ale țării lui parcă-l strigă din urmă, parcă spun duios

ochilor lui însetați de lumină și 'ncărcați de visuri: „Ochilor, ochilor, să nu ne uitați“ ...

Și într'adevăr că nu le-a uitat.

Parisul! Parisul... pentru el e o școală. Aici se poate învăța. Aici vechii dascăli spun taine adânci cui știe să le asculte. Pânzele dela Luxemburg, minunile dela Luvru, atelierile pictorilor, astea-s Parisul lui. Toate celelalte ademeniri ale marelui oraș îi rămân necunoscute. Și e de douăzeci și trei de ani.— Lucrează câteva luni în atelierul lui Cornu. Un concurs la „Bele-Arte“: se prezintă și el între cei mulți chemați. Subiectul: — cu ce haz scandă pictorul acest juvaer al academismului în floare pe vremea aceea! — „O luptă antică, subt umbra unui copac bătrân — la dreapta o apă curgătoare, în fund munții“... Reușește printre cei zece cari, după opt zile, trebuiau să treacă, în loji separate, proba hotăritoare — „Le concours de l'arbre“. Pleacă să facă studii de copaci la Fontainebleau; și nesfârșita, fermecata pădure seculară îl prinde și-l ține în lumea ei de mistere... trei ani. Aici sufletul tânărului zugrav de icoane primește marele botez al artei, aici, în mijlocul pădurii sfinte, care a fost școala și templul celor dintâi peizagiști și celor mai glorioși pictori ai Franței. Pe vremea aceea de curată și profundă adorare a Frumosului, se vedeau închi-

nătorii artei pornind demâncate, din satul Barbizon, cu sarcina la spinare, și răznindu-se, fiecare pe cărăruia lui, pe subt urieșele bolți de umbră, în căutarea clipei eterne. Și drumetii aceia simpli, în bluză albastră de uvrier, se numiau: Troyon, Diaz, Rousseau, Corot, Millet, Daubigny, Courbet... Seara numai, se 'ntâlneau la o pipă și la un pahar de bere, își aveau colțul și masa lor știută, schimbau impresii, discutau artă, aruncând uneori, în tunete de glas, cu gesturi largi, gânduri proaspete, repezi, aprinse — adevărate revelații — scăpărări de acelea ce nu se găsesc prin cărți. Tânărul cu ochii scânteetori, necunoscutul ce se așeză cu respect, aproape cu teamă, într'un colțișor, la măsuța cea mai dosită, eră Grigorescu. După admirația cu care se uită la înțelepții aceia, după evlavia cu care ascultă fiecare vorbă, lesne s'ar fi putut vedeà în străinul acela neclintit, cel mai harnic, cel mai însetat de a învăța, ucenic al lor.

Eată care a fost școala, și eată cine au fost — fără știrea lor — cei mai buni dascăli dela cari și-a învățat Grigorescu secretele artei lui. Ziua-i vorbià natura — seara-i vorbiau tălmacii ei. Și în sufletul lui pururea în friguri, noaptea, dospiau vedenii și vorbe, și tot alte înțelesuri, și tot alte puteri izvorau în el, împinse din adâncimile ne-

cunoscute ale unei vieți ce parcă nu mai erà a lui, ce de bună seamă că nu erà *numai* a lui.

În zori, cel care pornià înaintea tuturor la lucru, erà Grigorescu. De multe ori plecà pentru mai multe zile.

— Afurisit stăpân, cum îl încarcă pe bietul băiat!

Îl căină într'o zi un pădurar bătrân, uitându-se cu milă după el, cum duceà în spate o sarcină prea mare pe seama unui trupșor micuț și delicat ca al lui.

O mână de om erà, însă vrednic, și inimos lucru mare, și iute la treabă, și toate le făcea cu acel farmec al puterii ascunse, care dă precizia și eleganța mișcării.

Trei ani — ce repede trec zilele când muncești! — trei ani n'a mai știut nimic din ce se petrece pe lume: Ca un pusnic a trăit acolo — ș'a lucrat, a lucrat cu toată aprinderea, cu toată frenezia, cu toată setea de a birui a celor douăzeci și trei de ani. Au tăcut în el și dragostea de ai lui, și dorul de țară și toate celelalte griji de viața lui, de sănătatea lui, de ce viitor îl așteaptă, toate au stat adormite sub frigurile celor trei ani de muncă.

La 1864 vine în țară și — dintr'un sentiment de datorie, căci fusese bursierul Statului, se pune

la dispoziția Ministerului de Culte. Ministrul îi spune: N'avem nevoie de d-ta.

— Atunci? . . .

— Atunci nimic. Să-ți vezi de treabă.

Și și-a văzut de treabă. Și-a luat pe pânză câte o fărâmă de suflet, de pământ și de cer din patria care n'avea încă un locșor pentru el, și s'a s'a întors iar la școala și la maiștrii lui dela Barbizon.

Interioruri de pădure, cu încremenirea aceea ca de vrajă, cu aerul acela de sfințenie al singurătății grandioase și al lucrurilor eterne, cu răcoarea umedă a stâncilor acoperite de mușchiu și cu nu știu ce amestec de basme, de duhuri ascunse, de tăcere care așteaptă ceva;

Apusuri de soare, cu întunecări de codru în fund, sub dogoreala din ce în ce mai scăzută a cerului, cu tăpșane ce se răvarsă în umbră de sub poalele codrului, cu păstori ce 'și aduc oile la strungă și cu pregătirea aceea de odihnă, cu învăluirea aceea dulce, în taina înserării, a tuturor formelor, ce parcă-s de abur și se topesc;

Fagi bătrâni, urieși, cu pete ca de păcură pe trunchiul vânăt închis, ce se înalță dintre stânci drept și puternic, despletindu-se în sus într'o pădure de ramuri;

Și văi larg deschise, luminoase, vesele, ce parcă

te îmbie să te tăvălești pe pajiștea moale, stropită cu flori, încălzită de soare;

Și pale albe de nori pe ceruri albastre, și dealuri fumurii în adâncimea zărilor;

Și crânguri ruginite de toamnă...

Frumuseți proaspete, nemai văzute parcă, minuni de linii și de colori, una câte una s'au desvelit ca din neguri sub puterea privirii creatoare, și, astfel pregătite pentru taina vieții eterne, trecând prin sufletul mare și curat al artistului, mari și curate au înviat pe pânzele lui.

Dar Grigorescu, firește, nu-i mulțumit. Caută încă, pururea neliniștit, sorbind puteri nouă din înseși izvoarele nemulțumirii lui. Prietenii, admiratorii lui, de abia-i pot smulge câteva bucăți pentru o expoziție a tinerilor pictori dela Fontainebleau, în toamna anului 1866. Împăratul Napoleon III, vizitând expoziția, cumpără din lucrările lui Grigorescu o creangă de măr înflorit și un studiu (un cap de femeie). A doua zi toate bucățile lui erau vândute. Lumea se 'ntrebă: Cine-i? Cel care a aflat mai târziu noutatea asta, și cel care a uitat-o mai curând, a fost Grigorescu.

În 1867 iar îl încinge dorul de țară.

— De ce nu rămâi la noi?... Rămâi la noi. Aici ai să fii înțeles, iubit, sărbătorit de toți...

El, visător, clatină din cap: „De-ați ști voi ce frumoasă-i țara mea!..“

Și pleacă. Vine prin Galiția, se oprește la Lemberg, unde îl interesează străzile, casele, și mai ales ovreii; străbate Moldova, schițând din fugă, din fuga vieții lui veșnic grăbite, hanuri la drum, chervane, vite la adăpat, bălciuri, un călăreț pe coama unui deal, o geană de lumină în spațele unui huceag — și simte, de data asta simte lămurit, că mai e ceva, că trebuie să mai fie ceva, care se pogoară din sufletul lui în colorile pe cari le amestecă pe paletă...

Se înfățișează iar Ministerului de Culte—căruia-i cere un loc de profesor la școala de Bele-Arte.

Multe se schimbaseră în țară, în vremea asta: Domnitor nou, legi și instituții nouă, miniștri noi, — numai răspunsul fu pentru Grigorescu același: Nu-i nici un loc vacant.

O raită pe la Căldărușani, pe la Târgoviște și pe la Rucăr... Își ia țara în desagă și pleacă. Se așează la Marlotte, aproape de Barbizon. Același neastâmpăr, aceeași căutare pasionată, aceeași muncă de dimineață până seară — aceleași friguri. Vine războiul dela 70. În Franța nu mai e loc decât sub steag. E frumos, e nobil, e o glorie să moară cineva sub steagul Franței. Dar Grigorescu

prea e artist și prea e Român. Viața lui nu-i a lui, și nici n'o trăește pentru el.

Se întoarce în țară. Acum e om de treizeci de ani — în plină dezvoltare a talentului, în plină putere. E stăpân pe arta lui. Dar arta lui e o cheltuitoare: călătorii, atelier, modele, colori... și pictorul n'are nimic din ceea ce se cheamă simțul practic al vieții. E nevoit să-și pue pânzele în rame și să facă o expoziție — „să deschidă prăvălie“ cum zicea el, scuturându-se ca de-o băutură amară. Într'o sală din calea Victoriei, colț cu Știrbei-Vodă, a fost în 1872 cea d'intâi expoziție a lui Grigorescu. Un public cunoscător nu erà, cum nu e nici azi la noi. Dar s'au găsit câțiva „amatori“ — fericți amatori! Și, unii simțind, alții presimțind adevărul și viața, viața aceea pururea nouă a operei de artă, au cumpărat. Erau flori, flori de răsură și de inișor, mănunchiuri de flori de câmp în ulcele de lut; erau luminișuri de pădure, fagi și mestececi, case, biserici și tipuri din împrejurimile Parisului; erau ciobani din Moldova și țărance dela Rucăr; erau vaste limpezișuri de câmp, târle de oi, vite la pășune, pluguri pe brazdă, bordee și livezi sub poale de dealuri; erau ceruri minunate, strălucitoare dimineți de primăvară și dulci amurguri de toamnă... și toate trăiau, în toate erà suflet, aer, lumină, și o tinereță care te 'nveselià

și-ți făceà dragă viața, — ceva curat și proaspăt în fiecare strop de culoare.

Din vr'o sută și mai bine de bucăți, s'au vândut mai mult de jumătate. Acum pictorul are la dispoziția artei lui, peste 15.000 de lei.

Și pleacă iar. În Franța nu-și mai găsește lumea lui. Nu mai sunt pictori la Fontainebleau. În Barbizon, ca niște lei bătrâni, apun, în umbra ce învâluie gloria Franței, cei din urmă preoți — păstrători sfintelor taine ale artei lor. La Paris, foștii lui camarazi au ajuns pictorii saloanelor, fac lucruri de șic, marfă de vânzare, tablouri de modă și portrete pentru Americani. „Boemii“ de ieri au ateliere în „Parc Monceaux“, echipaj și lachei în livrea... Nu, nu... mândrul, cinstitul Grigorescu nu-și mai cunoaște, nu vrea să mai cunoască în sclivisiții aceștia pe bunii lui tovarăși de lucru din pădurea Fontainebleau.

Pleacă 'n Italia. Își înseninează sufletul la marea, curata, cucernica artă a Renașterii. Admiră pe Leonardo da Vinci și pe Michel-Angello. Se închină lui Giotto și lui Botticelli. Înțelege de ce's așa de mândri 'n țara asta până și *farnienții*, cari, solemni în zdrențele lor pline de pitoresc, au priviri și atitudini de regi. La Neapoli tremură de frig. Pompei îl umple de melancolie. Pleacă la Atena, în calea primăverii întârziate. Vede Par-

tenonul, impunător și trist, arta divină, opera zeilor, batjocorită de furia distrugătoare a două religii, și — ca și ca și cum din însuși sufletul lui s'ar fi rupt ceva, un sprijin, o credință scumpă — simte, pentru întâia oară, urîtul, deșertul, minciuna și zădărnicia vieții omenești.

La Constantinopol, pictura 'n stradă nefiind îngăduită, își petrece zilele mai mult în Bazar, căutând în fărâmurile vechilor podoabe sufletul trecutului, adâncă iubire de frumos și nobila distincție a gustului, „instinctul artei“ pe care par'că l'au dus cu ei în mormânt oamenii de odinioară. Un petec de stofă brodată cu fir, ușoară, de un albastru de cer, o armă sculptată, un covor pe care vremea a topit colorile ca 'ntr'un tablou . . . în fiecare zi cumpără câte ceva. Singura pasiune, care l'ar fi ruinat, cât de bogat să fi fost!

Simte nevoia de a se așterne pe lucru, undeva, departe, în liniște, într'o atmosferă de cinste și de bunătate, unde sufletul oamenilor, aspectul lucrurilor, lumina, cerul — toate să-i fie prieteni. A umblat, a căutat, ș'a găsit. A găsit în Bretania, orașelul Vitré, — vechiu, tăcut, cu casele lui înalte ce par'că dorm în lumina cenușie a uliților strâmbe și înguste; fără fabrici, fără drum de fier, retras din calea brutalei sălbătăcii moderne, care se cheamă civilizație, acest mic Nüremberg al Franței a fost

singurul colțișor de lume, în care sufletul delicat al lui Grigorescu n'a avut nici o clipă de nemulțumire. Și cu ce drag a lucrat acolo!

Târziu, încoace, la o expoziție din sala Ate-neului, erau grupate pe-un singur carton mare vr'o zece bucăți: o biserică, un colț de stradă, o fetică pe drum împletind la ciorap, un cerșitor... În catalog erau puse la un loc: „Vitré... lei 14.000“. Stam cu catalogu 'n mână și mă uitam în fund, pe-o ulicioară de-acelea întunecoase, cum coborâ 'ncet un cal înhămat la o căruță... In-tră pictorul.

— Te'i fi întrebat de ce le-am pus așa scumpe?.. Nu le vând. Imi amintesc zile așa de frumoase, când mă uit la ele. Și ce oameni detreabă erau acolo!..

Apropierea iernei, ploile, groaznicele vânturi ale Bre-taniei îl hotărâse să plece. Iși închiriază un ate-lier la Paris. Avea lucruri de artă: mobile vechi din Normandia, goblenuri, stofe orientale, covoare, arme, vase, — și, cu darul lui de a însufleți lucru-rile prin felul cum știà să le așeze, să le armo-nizeze între ele, își făcù un interior cald, de pace și de vis, unde toate vorbeiau încet, cu glas din alte vremi. Acolo îl găsi chemarea lui Ion Brătianu la 1877. Poetul liniștii, bunătății și blândeții, poetul

luminii ș'al cerului albastru, e chemat să cânte în-tunericul și viforul morții — să găsească pe paleta lui colori pentru cea mai îngrozitoare priveliște pe care-o poate înfățișa neamul omenesc. Și n'a fost pictor pe lume, care să le fi găsit mai bine ca el. Pare că toată viața lui nu făcuse decât asta. În rînd cu soldații, înfruntînd moartea, a privit deaproape toate atrocitățile războiului, ș'a înțeles cine sînt adevărații eroi, și lor le-a închinat toată iubirea și toată admirația sufletului lui; pe ei, pe opincarii aceia uscați și vînoși cari se asvârliau cu frenezie în brațele morții, pe ei mai ales i-a nemurit în puternica lui operă — cea mai mișcătoare epopee a vitejii neamului nostru.

— Nu văd ofițerii, îi critică un general „Atacul dela Smârdan“, unde în fumul și învălmășagul unui iuruș cu baioneta se deslușese numai soldați.

— Sunt înainte — au eșit din cadrul pânzei mele, răspunde pictorul, învăluindu-și eroii cu o privire duioasă, ca pe niște copii ai lui.

Dela războiu, Grigorescu a rămas exclusiv pictorul țării și al țăranului român. A rămas legat de pămîntul și de poporul lui, cu legături de acelea pe cari moartea nu le mai desface.

Cîteva ani cutrieră satele, luncile și plaiurile noastre, neavînd altă așezare, decât cea dela Paris, unde se duceà iarna două trei luni, ca să scape

de frigul dela noi, de care vorbià întotdeauna cu groază, și ca să-și termine unele lucrări de atelier.

Localitățile cărora li s'a deschis o poartă mai largă în opera lui sunt, în ordinea intrării: Căldărușanii, Bacăul și Valea Siretului, Rucărul și Dâmbovicioara, Posada și Valea Prahovei, și, în sfârșit, Câmpina, unde se statornicește pentru totdeauna.

N'a fost un „mizantrop“, cum cred unii. Erà în firea aceea tăcută, blândă, de o nobilă discreție, un mare fond de simpatie ș'o adâncă nevoe de iubire. Pe oamenii buni, pe oamenii de treabă singur îi căută, se duceà să-i cunoască, îi plăceà să steà cu ei de vorbă... Și ce mângâere duioasă aveà în vorbă, și ce expresiv erà în toate mișcărilor lui! Când se scutură de ceva urît și roștià cuvântul „groaznic“, simțiai în tine fiorul repulziunii lui. Iar când vorbià de lucrurile gingașe, glasul lui căpătà nu știu ce căldură particulară, de o fermecătoare mângâere, și mâna lui dreaptă își împreună frumos degetul cel mare cu cel dela mijloc, într'un gest așa de corespunzător sentimentului, că pareà în adevăr, îți creà lucrul de care-ți vorbià. Mâna lui sfântă!.. Mâna aceea mică, delicată, care pareà binecuvântà lucrurile pe cari le atingeà... Ce lucruri mari a făcut mâna aceea!

„Am avut și eu un noroc în viața mea, ne

spunea odată, un mare noroc: Oamenii pe cari n'am putut să-i sufăr, n'au putut nici ei să mă sufere, și, mulțumesc lui Dumnezeu, m'au lăsat în pace“.

A trăit retras, s'a dat cu totul artei lui, și arta lui toată a închinat-o țării și neamului lui. Ar fi putut fi bogat, sărbătorit, încărcat de glorie, dac'ar fi vrut — căci opera lui vorbește limba tuturor țărilor, și ce țară nu s'ar fi mândrit cu el!

Dar, poate mai mult decât însăși arta lui, i-a fost drag pământul acesta pe care a deschis ochii, i-au fost dragi oamenii aceștia, din mijlocul cărora s'a ridicat și față de cari se simția dator cu toate puterile vieții lui. Mai ales pe țărani i-a iubit. I-a iubit și i-a admirat în blândețea sufletului lor, în expresia de putere domolită a chipului, a trupului, a mersului, a mișcării lor ritmice, de o fermecătoare eleganță, în vorba și 'n cântecul lor duios, în îndurarea muncii, în adâncea pricepere a vieții, ca și 'n frumusețea eroică a morții lor. Așa i-a iubit, și așa i-a nemurit pe pânzele lui.

Sol simțindu-se al poporului acestuia înaintea veșniciei, a știut să-l înfățișeze prin însușirile lui fundamentale și nestrămutate.

Nimic meșteșugit în arta acestui mare poet: simplu, curat, larg și prins repede.

— Eu, zicea Grigorescu adesea, nu reviu. Cât

am putut prinde dintr'odată, atât rămâne. Dacă nu-mi place, șterg — și încep din nou. Bine înțeles, când e o lucrare de atelier, se schimbă vorba. Dar acelea greu trăesc. Până să le isprăvești, fuge viața din ele. — Toate-ți fug. Fuge *expresia* lucrurilor, ca ș'a unei figuri omenеști, — fuge lumina și, ceeace e mai important, pentrucă în adevăr e ireparabil, fuge frăgezimea sentimentului tău, privirea, dispoziția, *sufletul* tău de-atunci, cu care n'ai să te mai întâlnești niciodată. — De câteori nu mi s'a întâmplat, când n'aveam colorile la mine, să văd un colț de natură admirabil. Mă uitam la ceas, ca să viu adouazi exact la aceeași oră, să lucrez. Veniam — și nu mai erà nimic. Erau copacii, erà valea, și aceeași lumină erà, dar... nu mai eram eu cel de eri.

Intrebat de un pictor tânăr dacă, pentru anume lucrări, nu e mai bine să pue coloarea cu vârful cuțitului, îi răspunde:

— Pune-o, nenișorule, și cu tocul cizmei, numai s'o găsești pe cea care trebuie, și s'o pui unde trebuie.

Lecții, în înțelesul obișnuit al cuvântului, n'a dat. Dar viața lui simplă, bunătatea, cinstea, singurătatea de sfânt în care a trăit, renunțarea la orice foloase personale și mândrul dispreț pentru toate deșertăciunile omenеști, iubirea de țară, munca

neadormită și adâncă pasiune pentru bine, adevăr și frumos — nu sunt oare și acestea, *acestea* mai ales, cea mai înaltă învățătură pe care poate s'o dea un om urmașilor lui, și din acest punct de vedere, nu rămâne Grigorescu cel mai mare profesor al vremii lui ș'al celei viitoare?

Cu el, cu opera lui sănătoasă și biruitoare, întră țaranul și bordeiul și țarina *în arta orășanului*. Nu se poate spune ce mare importanță are acest lucru în viața neamului nostru.

„A la bonne heure! Voilà de la poésie et de la majesté populaire!“

Cu strigătul acesta de entuziasm a salutat Paul de Saint Victor pe muncitorii lui Millet din „Repas des Moissonneurs“.

De 'ntreaga operă a lui Grigorescu putem spune vorbele acestea. Noi mai ales.

În florile umede și strălucitoare de pe pânzele lui, în ciobănașul tolănit a dor pe pajiștea unui plaiu, în coloana de fum ce se ridică 'nct în pacea amurgului, dinaintea unui cort de lăeți, în petele de lumină și de cer albastru ce se strecoară printr'o rariște de mesteceni, în mersul liniștit al boilor înjugați la car sau la plug — tovarăși de muncă și de îndurare ai țaranului, în ținuta mândră și portul curat. și trupul zvelt, și gestul elegant al țărăncii care toarce și paște viștii pe-o „gură

de raiu“, vedem icoana și simțim sufletul țării noastre,— e o lume care ne aparține nouă, și pe care artistul, așa cum ne-o arată, ne învață s'o cunoaștem și s'o iubim.

Erà de 69 de ani și mai aveà un vis: Să-și fac'un chervan și să plece din București, cu Delavrancea și cu cel care scrie rândurile acestea; să mergem agale, două-trei luni, cu popasuri lungi pe Valea Siretului, să mergem pân'la Vatra Dornii, și de acolo 'ndărăt pe Valea Bistriții.

— În vara asta facem chervanu!

Și 'n ochii lui scânteetori erà o bucurie de copil.

În vara asta, s'a întors dela Govora, și-a așezat toate frumos, în casa nouă din Câmpina, și, când a dat să lucreze, a simțit un junghiu. A trebuit să se culce—el care nu puteà suferi să steà în pat. Asta a fost Luni, la 16 Iulie. Sâmbătă a vrut să se scoale, dar nu-l mai ajutau picioarele. Erà cald, avea stenahorie,—pe la două ceasuri din zi, după o lungă tăcere, a strigat din toată inima: „Sfârșește-l odată, Dumnezeule!“ A fost cea din urmă vorbă. Sufletul a strigat-o—nerăbdător de a plecă. Și Dumnezeu l'a ascultat. Într'un ceas totul erà sfârșit.

Luni a fost îngroparea. Luni pe la toacă. A

fost simplă, așa cum a cerut-o el, simplă, discretă și liniștită, ca și viața lui. El dormia frumos între flori, pe masa lui de lucru, în atelier. Avea o față senină, împăcată, pătrunsă par'că de taina lucrurilor eterne cari-l înconjurau.

În fund, prin largul ferestrei deschise, se vedeau munții suri. Eră o lumină curată, un cer albastru și nori de-aceia albi, ușori, puțin scămoșați, nori cum numai Dumnezeu și El au făcut. Și tot prin fereastra aceea venia, din ce în ce mai întetit, un vaet, o tânguire adâncă, de jale care nu poate vorbi: câinele pictorului, prietenul vechiu și credincios, tovarășul ciobanilor din atâtea tablouri, cerea să-și vadă stăpânul și se smância din lanț, și plângea duios, rugător, cu glas omenesc. Un bulgăraș de smirnă, fărâmat pe cărbuni, înalță din cățue un firisor albastru de mireasmă... Și cum dormia așa frumos, în prohodirea unui singur preot, doi țărani, ca pe-un copil, l'au luat binișor pe mâni și l'au culcat într'un sicriu de brad. De undeva, dintr'un colț al atelierului, a isbucnit un plâns în hohot sfâșietor. Apoi s'a potolit. Lumea s'a dat la o parte să facă loc celui ce plecà astfel dintre lucrurile lui scumpe, din atelierul în care cea din urmă pânză — un car cu boi, neisprăvit — miroșia încă a uleiului.

Pe crengi de stejar l'au așezat într'un car cu

patru boi. Flori de câmp, de cele cari i-au fost lui mai dragi, flori sfinte i s'au presărat pe față și pe piept, pe ochii lui, pe divinii lui ochi, închiși pentru totdeauna, pe mâinile lui, pe divinele lui mâini încremenite pentru totdeauna.

S F Â R Ș I T

TABLA DE MATERII

	Pag.
Note. I, II, III	1
La Borzești	13
Cititorii	18
Impacienții	22
Moștenitorii	27
Un tânăr	33
Indemn	37
Cărți pentru popor.	39
Dela țară	42
Eminescu (Poezii postume).	46
Impresii dela examenele particulare.	49
Bolnavii	57
Onestitatea în artă.	62
Amintiri despre Eminescu	92
Eleonora Duse	97
Casa artiștilor	101
Din albumul meu	105
Familia artiștilor	117
Barzii de zile mari	120
Câțiva paraziți.	124
Geneza unei poezii.	133
Un subiect de poveste	139
Moftangiul blazat	143
Fărmături	147
Fante de sezon	153
Seriozitate	158

	Pag.
Canarale, canarale	161
10 Mai	163
Mahalagismul în literatură	169
Debutul lui Bubi	173
Chemare	178
Sfaturi	183
Crâmpee	206
Patimă	210
Anul nou	217
Conu Dumitrachi Petcu	222
O idee mare	228
Grigorescu	233

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007